

Van den Wereldakker

door

A. J. Hoogenbirk

VAN DEN WERELDAKKER

DOOR

A. J. HOOGENBIRK.

De akker is de wereld.
MATTH. 13:36.

AMSTERDAM,
NAAMLooZE VENNOOTSCHAP „EGELING'S BOEKHANDEL”.

INHOUD.

	Blz.
Gegaan, niet vergaan	1
Van vooruitgang?	25
De hoofdzaak	47
Uit een huisgezin	65
De patroon	105
De twee nachtgezichten	125
Verborgten voor de wijzen	146
De verbrijzeling des verdrukkens	191

TER TOELICHTING.

Vele jaren geleden, schreef ik een boekken en veroorloofde mij in de voorrede met enkele regelen aan te geven, waartoe de inhoud strekte. Een hooggeacht beoordeelaar, thans mijn vriend, schreef toen, dat zulk een aanwijzing volkomen onnoodig was. De lezer moest dat zelf maar zien.

Hierop lettend, liet ik bij de herdrukken het bedoeld gedeelte der voorrede weg, en bepaalde mij, toen ik onlangs (een boek schreef ¹⁾), er toe iets te zeggen over den titel. Vele beoordeelaars echter verklaarden nu, dat zij het boek heel goed vonden, maar nog den titel niet begrepen.

Men zal het dus verklaarbaar vinden, zoo ik, door ervaring geleerd, thans zoowel van inhoud

¹⁾ »Om de kunst.»

als van titel zwijg. Alleen zij mij, om misverstand te voorkomen, vergund den wensch uit te spreken, dat wie het in dit boek beschrevene toetsen wil, zulks doe aan de werkelijkheid, en hem gegeven zij die ook in haar hoogste Openbaring te kennen. Het komt mij voor, dat ook onder hen die zich Christenen noemen aan dat eerste vaak iets ontbreekt, of wel dat men die laatste — schoon hoogste — buiten rekening laat.

H.

(„Gadinghebbenden” gelieven te letten op bladzijde 227 en v. v.)

G E G A A N , N I E T V E R G A A N .

Er zijn menschen, en niet weinige, die, als zij gesticht willen worden, daarvoor in de kerk moeten zijn of voor 't minst op „godsdienstig gebied.”

Naast, of liever tegenover hen, staan zij, die, wanneer zij zeker verlangen naar zoo iets als een stichtelijk gevoel bespeuren, dat voldoen in den tempel der natuur, waar men vrijer is en geen „zakje” rondgaat.

Voorts zijn er sommigen, die gesticht kunnen worden in de kerk maar ook daarbuiten, door den Bijbel en — door de courant. Alleen maken ze onderscheid, groot onderscheid in die stichting, niet alleen wat de hoeveelheid, maar ook en allereerst wat het gehalte betreft.

Tot die menschen behoort ook ik.

Al geloof ik op goede gronden, dat de hoogste, de waarachtige en zielverkwikkende stichting alleen

daar te vinden is, waar rechtstreeks tot de ziel Hij spreekt, uit, door en tot Wien alles is, toch is daar ook een sprake tot stichting in veel en velerlei in het volle, rijke leven — immers ook Zijn gewrocht.

* *
* *

Wanneer ik wandel door de straten onzer grootste stad, — die zich echter niet bespottelijk moest maken door „wereldsteden” na te doen, — dan kom ik op plekken, die rijk zijn aan lieflijke, ook aan weemoedvolle herinneringen, maar die op een of andere wijs tot mij spreken, mij troosten, vermanen, leeren — ja stichten, gelijk Rabbi Akiba gesticht werd door de puinen van Jerusalem en een zeker iemand door een nieuwe kerk, die midden in de hei verrezen was.

Er zijn oogenblikken waarin ik moe ben, moe niet des levens, maar van het leven. Dit wordt nog duidelijker, als men bedenkt dat „leven” meer dan één beteekenis heeft.

In zulke tijden drukt alles als lood, en er is geen licht, dan juist genoeg om de lange schaduw en donkere wolken te beter uit te doen komen. Er is ook geen moed, geen kracht. De kloppacht des levens gaat al te snel. Dit moet, dat wacht, iets anders heeft haast en nog iets anders lijdt geen uitstel. De spanning, hierdoor ontstaan, wordt

overspanning en ge voelt: al wil ik, ik kan niet. Het overweldigt mij.

In zulke oogenblikken heb ik een weldadige, stichtelijke bedaring ontvangen op een smalle gracht, met hooge, oude boomen, die het er 's zomers donker maken en die lange schaduwen werpen op de deftige, stille huizen van de stille, deftige gracht. Toch deden de boomen 't mij niet; zij brachten me slechts in „stemming”. Neen, één huis deed het, net en keurig als de omgeving en aan dat huis weer de naamplaat op de deur met

Wie was dat?

Was, zeg ik, want hij is niet meer.

Het was vóór alles een vroom man, een man trouw in zijn werk, daarin bezig van vroeg tot laat, daarin gezegend ook. want hij had meer dan het noodige. Doch wat hij aan tijd en middelen over had kwam goeddeels ten bate van Gods Koninkrijk.

IJverig was hij in alles. Werken was zijn lust, zijn leven. Inspannend was zijn arbeid, alle krachten vergend — doch hij had er een welbehagen in, er zich aan te geven. Zijn genot was — meer werken, schoon dan niet om het dagelijksch brood. Rust nam hij weinig, tenzij dan op den eersten dag der week. En ook dan weer was het hoogste, dat hem 't liefst was tevens, al weder een roepstem tot werken zoolang het dag was. Veel hing van hem af, veel rustte op hem, en hij wist het en gunde zich geen tijd voor gewone

eischen des levens, om toch maar aan alle verplichtingen ten volle te voldoen, om in niets te kort te schieten. Hij vergat of verzuimde niets, altijd was zijn hoofd van de zaken vervuld en altijd kwamen weer nieuwe, totdat . . .

Totdat op zekeren dag de bediende tot de bezoekers die mijnheer kwamen spreken, moest zeggen :

„Mijnheer is ziek.”

Die boodschap werd ook den volgenden dag gegeven. Toen nogmaals een dag en daarna zagen zij, die weer kwamen om mijnheer, dat de luiken gesloten waren, en kort daarna gingen de rouwklagers door de straten rond.

Hij werd begraven en daar is veel gezegd op zijn graf, veel goeds en met recht.

Maar hij was er niet meer. Zijn pen en zijn eindje sigaar lagen nog waar hij ze het laatst had neergelegd, maar hij was er niet meer. Vierentwintig zaken waren „loopende”, een dozijn andere zoo goed als af. Toen kwam de dood en deed de zaak des mans van zaken af, opeens, voor goed.

Vaak ga ik het huis langs op de stille gracht. Zijn naam staat nog aan de deur, zijn kantoor gaat nog voort, de zaken loopen, maar hij is er niet; weg — voor goed!

Voor goed wat deze eeuw aangaat; in de toekomstige zal hem Christus wederbrengen met allen, die

de verschijning onzes Heeren hebben liefgehad. En wanneer ik nu met een hoofd vol plannen, zorgen, zaken en plichten, vol van de zorgvuldigheden des levens, al is 't ook niet van de verleiding des rijkdoms tevens, de woning voorbijga — zie, dan kan het mij op eenmaal licht om het [hart worden, licht in dubbelen zin (waarom heeft de „nieuwe spelling” dit onderscheid weggemoffeld?) en ik zeg tot mij zelf: Wees kalm en doe wat het naast ligt, en dan weer wat volgt en zoo voort. Ga niet aan 't berekenen als bij de zetten op een dambord, want ge kunt al peinzende zoo licht „geblazen” worden. Wees niet bezorgd, want ge wordt hier herinnerd, hoe zelfs de meest zorgende in een oogenblik buiten zorg kan gesteld worden. Vermoei u niet te zeer, maar verbeid rustig de lange rust, „Act in the living present”, zooals Longfellow zegt; werk in het heden, zoolang het dag is. Wat kunt ge meer hebben van uw werk dat wat het heden biedt, wat ook hij had, die eens hier woonde?

En dan voel ik hoe wijs de Catechismus doet met te vragen: Wat nut u dit? Mij is zoo'n enkele blik, al wandelend, tot nut en stichting en vermaning en leering, meer dan drie lessen uit het „Zedekundig Leesboek” mijns grootvaders.

Ver weg, vele straten en stegen door, ligt de wijk der „aristocraten,” der „bezitters” der „kapitalisten”. Veel benijde en dus veel gehate wezens. Wie hen kent, goed kent, zal tot het eerste niet komen en door zelf- en menschenkennis van het tweede bewaard blijven. Doch wie menschen als hier wonen wil beoordeelen moet vóór alles God kennen. 't Gemis van deze drieërlei kennis heeft de ontbindende machten onzes tijds vrij gemaakt en zal hen ook weer ten val brengen.

Hier heeft een gewoond, wier lange, lange geschiedenis toch in enkele regels kan verteld.

Ze was jong, schoon en rijk, heel rijk, de freule, en heel lief ook, een dier heerlijke verschijningen die Beets zou bezongen hebben. — Op haar 25e jaar werd ze ziek, „verdokterde een kapitaal”, zooals haar huisknecht later zei, en is ziek gebleven tot ze dertig jaar later werd weggedragen, waarvan ze er ook 25 had doorgebracht op het ziekbed, dat haar sterfbed worden zou.

Zal ik zeggen wat die jonge, schoone vrouw heeft geleden, allereerst naar den geest? Maar wie kan dat verhalen! God zij geloofd, er is nog iets anders, iets beters te zeggen. Want deze jonge, schoone, rijke freule, was een van de nooit talrijken, die gelooven en liefhebben; gelooven in Jezus, liefhebben gelijk Hij al wat mensch heet. Dat heeft ze gepredikt van haar ziekbed door haar stil en blijmoedig gedragen lijden, door de wijze

waarop zij haar vele goederen, honderden ten goede deed komen. Terwijl het lichaam aan een ongekende kwaal verging, wies de geest tot kracht en heerlijkheid. En met een glimlach en een lied is zij gescheiden van een wereld, waartoe zij al niet meer scheen te behooren, tot een hemelsch leven thans bekwaam, al werd zij als een oud, saamgekrompen vrouwtje weggedragen en al zei het volk:

„Wat een kleine kist.”

Maar toen die in 't graf ging weenden er heel veel. En in de opstanding der rechtvaardigen zal zij verschijnen met al de heiligen, blinkend als de zon.

Zie, als ik dan dat mooie huis voorbijga, waar nu anderen wonen, die haar niet gekend hebben, gelijk haar plaats haar niet meer kent, dan word ik gesticht, door een „erin gaande” predikatie van ootmoed, dankbaarheid en geduld. Dan kan ik, geen „kapitalist” als zij, haar als zoodanig ook benijden — want zij kon veel weldoen. Maar overigens . . .

Zie, ik zou misschien even hard kunnen werken als de vriend van wien ik zooeven sprak, maar bijna dertig jaar op 't ziekbed liggen, macht en krachteloos, afhankelijk, schoon rijk, altijd ziek te midden der gezonden, nooit verder komen dan van de legerstede tot den ruststoel — O Heer, wie ben ik, dat gij mij zulk een lot hebt gespaard!

Veel onvree, veel morren en klagen vallen weg op die plek, waar het prachtige huis der jonk-

vrouwe staat, vallen weg voor diepe beschaming, en verwijt en berouw.

Ik weet, ik kan niet al wat ik wil; mijn lichaam boeit mijn geest; ik kan ook niet alles wat anderen kunnen. Ik heb veel niet dat ik begeer, en wel dat ik ver zou wenschen. Maar . . .

Maar de lijdzame, door lijden geheiligde jonkvrouwe zie ik voor mij. Zij predikt me en een stichtelijke rede is 't, ook na dat zij gestorven is. En wie weet, of ik er haar nog niet eens voor danken zal, al hebben we op aarde malkanderen nooit gezien.

* * *

Daar is nog een derde huis, waarbij even stil te staan mij nog meer sticht dan een gang langs de twee vroegere vermag. Want de bewoners dier andere heb ik slechts meer van verre gekend. In dat laatste huis ben ik veel geweest, en die er in woonden waren mij lief, gelijk ik weet dat ook hun mijn bijzijn welkom was.

't Is een degelijk Amsterdamsch heerenhuis, waar de boeken op wijzen als op iets zienswaard. 't Is niet mooi, maar stevig, breed en zwaar, niet bevalig maar wel geriefelijk. In 't kort, 't is waarvoor het zich aanmeldt: een woonhuis. Of er stijl in zit valt te betwijfelen.

Maar dat is in elk geval nog beter dan dat er

zekere stijl in zit van de eerste jaren der 20e eeuw; de stijl die in de bouwkunst — gelijk in vele andere kunsten — de onzinnigheid zelf is.

Men bouwt thans voor lieden van stand en geld huizen als boerenwoningen of dorpskerbergen. Men moet al heel dichtbij komen of beter nog er in gaan om te weten, hier wonen stedelingen en menschen die even veel geld als weinig eenvoud bezitten. Mij doen zulke woningen altijd denken aan Coleridge's punt dicht:

„He saw a cottage with a double coach-home,
A cottage of gentility;
And the devil did grin, for his darling sin
Is pride that apes humility.”

Ook zijn er die, waarschijnlijk uit vrees om, deden ze als boeren, arm te schijnen, zich verschanzen in nagemaakte kasteelen. Nog een derde soort wil u doen gelooven, dat hun nieuw huis eeuwen heugt. Gelukkig dat de nieuwerwetsche wijze van doortimmeren de begoocheling weldra doet wijken.

We bouwen in onzen tijd koffiehuisen en kroegen in de gestaltenis van kloosters, scholen als pakhuizen — dit wellicht uit onbewuste overeenkomst — sigarenwinkels als Zwitsersche chalêts. Beurzen als — ja, wie zegt waar b. v. de beurs te Amsterdam al niet aan denken doet, behalve aan . . . een Beurs.

Ik ben blij, en daarom maakte ik deze opmerkingen, dat de man, voor wiens huis ik zoo gaarn even

stil sta, niet in zoo'n momgewrocht heeft gewoond. Hij paste er niet in. Hij was wat hij scheen, en zijn huis ook.

Hij was een man, „een man bij de gratie Gods”, om weer van Beets te spreken. Hij was vaardig in zijn werk, en had dus „over koningen kunnen gesteld worden”. Die heeft hij echter niet vele ontmoet, doch wel heeft zijn vaardigheid, zijn trouw, zijn onvermoeide ijver hem genade verworven, ook bij die niet zijns geestes waren.

Er zijn werkzame naturen van tweeërlei aard. De eersten vragen slechts dat alles geregeld loope en weder kome; dat zij telkens vinden wat hun hand te doen heeft.

De laatste willen afwisseling, verandering; zij vinden hun werk niet, zij maken het. — Beide heeft God geschapen.

Mijn vriend behoorde tot de eersten. Zijn genot was elken morgen zijn taak gereed te vinden, die te verrichten, als 't kon onberispelijk, en na volbrachte dagtaak zich te begeven tot wat hij nog liever deed: arbeid voor het rijk Gods, in de gemeente des Heeren, voor armen en onwetenden, voor christen en heiden. Dit alles belette hem niet een zeer huiselijk man te zijn, en in zijn gezin op de handen te worden gedragen. Hij had veel lief, maar wist ook zoo te doen dat velen hem liefhadden.

Daar was wel reden voor.

Niet dat hij behoorde tot de lieve menschen.

Hij was niet als „l'homme le plus aimable de la Hollande”, dien ik — hoe vreemd dwingt ons toch de stof! — nu reeds ten derde male noemde. Hij was er te ernstig voor, te stroef zei ik, als dit niet te sterk was. Hij sprak niet meer dan noodig was, veel als dat nut kon doen, weinig als hij er mee kon volstaan. Maar veel te praten om lief te wezen kwam niet bij hem op. Wel kon hij zwijgen of niet alles zeggen, ten einde hij mocht mijden te kwetsen of te hinderen. Zijn kracht lag meer in daden dan in woorden, want hij was een man van zaken, niet alleen in den wereldschen zin des woords. Hij achtte niet, dat wat iemand doet om zijn brood te verdienen werk is, en wat hij doet voor Gods koninkrijk „maar liefdewerk,” alzoo dat het eerste alle zorg eischt, het laatste er slordig af mag loopen. Hij deed alles zoo goed hij kon, omdat zijn ziel in alles was, ook, ja allermeeft in het liefdewerk, maar bovenal wijl hij het alles deed in de kracht en ter eere zijns Gods.

De „wereld” kon van dezen trouwen belijder des Heeren niets dan goed getuigen, en zij heeft het gedaan, en erkend dat deze vrome ook in het practische leven bruikbaar was. Hij bracht het ver, minder door schitterende gaven, dan door trouw besteden van wat hem toevertrouwd was door God, en door zich geheel te geven aan het werk hier beneden, dat hem werd toevertrouwd door mannen,

wier belang hij als het zijne beschouwde. Zij wisten, zij erkenden, zij waardeerden het. En dat was recht.

Doch zijn eerste en hoogste — zijn heilige liefde had de kerk, waartoe hij behoorde, behoorde met hart en ziel, tot zijn jongste ure toe. Nooit echter heeft hem dit verleid tot veroordeeling van wie, even goed als hij de zijne, hun overtuiging handhaafden. Hij kon in hartelijken en vollen vrede omgaan met broederen en zusteren, die over sommige der „onbewegelijke dingen” anders dachten dan hij, want hij wist dat in een bewegelijke schepping nooit volkomen vastheid zijn kan. Ik heb hem juist daarom altijd in het bijzonder geacht, zooveel te meer als mij gebleken is, dat zij, die het luidst roepen en het meest „publiekelijk” ijveren voor Sion, vaak ten slotte blijken met Philistijnsche gevoelens of met Ammonietische vrouwen behept te zijn.

Eens kwam tot mijn vriend een derzulken; een man die gewoon was zich aan te dienen als „medelijden hebbende met Sions gruis.” Toen hij dit gruis herhaaldelijk had te pas gebracht, zei mijn vriend — hij kon ook scherp zijn —: „Uw medelijden schijnt zoover te gaan, dat ge vreest het gruis pijn te doen, door 't aan te raken. Ik voor mij tracht liever het op te ruimen. Sion in puin is toch het ware niet.”

Nu, hij heeft veel puin weggeruimd, veel muren

helpen bouwen, veel breuken hersteld. Dat hebben de armen en ellendigen vooral ervaren, al wisten ze evenmin wie het deed, als de verre heidenen wie hier voor hen bad en werkte. Hij was niet de man om in kweelend geluid de nooddriftigen te troosten met de woorden, waartegen Jacobus waarschuwt. Hij spaarde ook het zijne niet, en trachtte te zorgen dat ook anderen zoo deden, terwijl hij als trouw en voorzichtig huisbezoeker de tafelen diende en, werkend voor drie, zorgde dat alles eerlijk en met orde geschiedde.

Geen hongering erfgenaam kan blijder de lang verbeide erfenis de zijne genoemd hebben, dan hij er een aanvaardde ter verdeeling onder die nood hadden. Dan glansde zijn donker oog, en kregen zijn bleeke trekken gloed, en leefde hij dubbel, en glimlachte hij, als een die een schat verworven heeft.

Was 't ook niet zoo?

Zoo waren we er allengs toe gekomen hem voor onmisbaar te houden — een gevaarlijke gedachte, allereerst waar ze gedeeld wordt door hem dien ze geldt. Hier was daar geen gevaar voor. Want de man, die het groote huis bewoonde, was klein in zich zelf, gelijk van gestalte; klein en gering voor God en nederig voor de menschen. Ook zonder den Catechismus, dien hij van buiten kende, zou hij geweten hebben, dat ook ons beste doen zeer gebrekkig is. Hij wist, neen hij gevoelde, dat al

onze gerechtigheden zijn als een wegwerpelijk kleed en, roemde hij in Gods genade, dan was 't ook in die waarbij hem vergund was iets voor zijn Heer te doen. Onmisbaar — hij zou er om gelachen hebben, als 't hem gezegd was. Toch dachten we het allen.

Op zekeren avond werd hij in de vergadering der broederen gemist, hij die nooit miste.

Er was in zijn plaats een briefje. Hij was ongesteld en moest thuis blijven. 't Gaf al aanstonds bezorgdheid en verlegenheid tevens. De gemeente welke hij diende was groot; hij kende haar nooden, hij wist elk zijn bescheiden deel te geven. Hij was een man voor wien men eerbied had, omdat hij eerbied had voor God. Hij leefde voor zijn taak, en van wie dat doet gaat kracht uit.

Onze vriend was meer dan ongesteld, hij was ziek, zeer ziek. En nu herinnerden we ons opeens, dat hij nooit sterk was geweest, dat hij al twaalf jaar geleden veel had gehoest en lang had gesukkeld, maar wat vóór twaalf jaar gebeterd was, kon nu ook weer terecht komen, en er is om gebeden, ja zeer veel.

Het kwam allengs weer een weinig bij, en dat verlichtte veler hart. Hij ging een poosje naar buiten en kwam terug met zeker spoor van kleur — naar men wilde — op de wangen. Maar zijn trekken waren even mager en fijn als altijd. Hij had langer rust moeten nemen, zei men. Doch hij

kon het niet, al had hij er de gelegenheid voor. Hij was een man als Charles Lamb, de groote Engelsche schrijver, die Londens drukke Fleetstreet liever zag dan de meren van Cumberland. Zijn ziel was bij de boeken, de „cijferboeken” zooals Vondel ze noemt. Hij cijferde veel, veel ook in 't belang der kerk, de in zoo menig opzicht ontredde. Voorbij waren de tijden, dat het den grootsten in de stad een eere was ter kerk te gaan, en overvloedig van het hunne te geven. Ongeloof, onverschilligheid, haat jegens Gods gemeente vervulden veler hart, bij hoog en laag gemeen. De inkomsten der kerk getuigden het. Er moest zuiver en eerlijk beheerd, er moest met wijsheid „uitgedeeld” worden. En dat verstond geen beter dan hij — Of hij geëxamineerd boekhouder was weet ik niet. Maar warme liefde en goed verstand zeggen voor een taak als de zijne nog meer.

Een lange lijdensweg was voor hem begonnen, een weg van „doen door laten.”

De winter kwam en weer werd hij ziek. Thuis deed hij wat hij kon, maar uitgaan mocht hij niet. Men had er geduld mee, gelijk hij met wat over hem kwam. Doch eindelijk kwam weer een briefje tot de broederen: Hij moest zijn werk nederleggen.

Hij kon niet meer doen wat te doen was. De gemeente, haar armen mochten er niet onder lijden.

En men moest — noode, zeer noode — er in berusten.

Dat moest ook hij, de man, van wil, van geestkracht, van doordenken!

't Kostte hem veel, zeer veel. Want hij had zijn kerk lief. Hij kende al haar gebreken, hij wist er misschien nog veel meer van dan gij en ik, maar hij geloofde dat het zijn roeping niet was op het gruis van Sion te zitten jammeren, en uit te rekenen hoeveel kubieke meters er wel lagen — maar als Nehemia, met zwaard en troffel bei, de muren weer te bouwen, de poorten te grondvesten, en intuschen te zorgen dat het volk bewaard bleef en het noodige ontving. Doch de Heere God sprak tot dezen Nehemia:

Thans leg zwaard en troffel neer, en vind het goed dat anderen ze opvatten. Gij hebt van den nieuwen tempel den grondslag helpen leggen, gij hebt gewaakt aan de poorten der stad. Nu kom Ik u aflossen; gij zult rusten; ook leeren berusten, eer de eeuwige rust komt, die overblijft voor al Mijn volk.

Hij heeft dat woord verstaan, geheel verstaan. Van den strijd dien hem dit zal gekost hebben, is door weinigen iets bespeurd. Met zijn cijferboeken en zijn bemoeienissen en zorgen werd hem een deel zijns levens ontnomen. Maar had hij niet heel zijn leven gesteld in de hand zijns getrouwen Zaligmakers?

Het zwaarwichtigst „liefdewerk” had hij prijs gegeven. Doch er was meer. Dat kon hij nog wel blijven doen. De zending onder de heidenen, de evangelieprediking, ook niet van „ambtswege”, de zondagsschool en zooveel meer had mee de liefde in zijn hart en — zoo ziek was hij toch niet, of dat was aan te houden.

Hij hield het aan. Hoe, dat begrepen wij niet, maar zijn ziel leefde er in, want het was het werk zijns Meesters.

Doch er kwam weer een Zondag, dat de leerlingen naar huis moesten zonder te zijn onderwezen. Mijnheer was opnieuw ingestort. Nog eens en nog eens beproefde hij het. Toen kwam de dag, de laatste voor leermeester en kinderen, dat ze elkaar zagen, en schreef hij kalm en met fijne hand in zijn boekske:

„Heden een heerlijk afscheid genomen van de Zondagsschool.”

Weer een schakel afgebroken van de gouden keten, die al korter werd.

Hoeveel ligt er in die enkele woorden. En, toch, 't was een heerlijk afscheid, een als Paulus en Calvijn genomen hebben. En al mag mijn vriend niet met hen te vergelijken zijn, dit staat vast bij mij: ook van hem geldt: „De leeraars zullen blinken als de sterren des uitspansels, altoos en eeuwiglijk.” Ook de leeraars zonder kansel.

Hoeveel tranen aan dit heerlijk afscheid vooraf

zijn gegaan, wie zegt het! Wellicht ook geene, Want onze broeder was een man, welgemoed en zich verblijdend te allen tijd. Doch zonder storm van binnen en vooraf, is de kalmte naar buiten niet gekomen, waarmede hij ook deze berooving droeg.

o, Te willen en niet te kunnen, te ijveren en machteloos te zijn, vurig van geest te wezen en mat van lichaam, een wereld te overzien en toch gekerkerd zich te voelen in een ziekenkamer, het volle, rijke leven mee te leven, en te weten, de dood is nabij — voorwaar daar is een groote genade noodig het te dragen, welgemoed, met een glimlach zooals hij.

Hij heeft die genade ontvangen.

Leeraars zonder kansel, zei ik; zulker een was hij.

Niet door met een gemaakt rechtzinnig: „ik ben wijzer dan al mijn leeraars” zich boven die te stellen. Evenmin door een quasi-Evangelische dominees-minachting. Neen, wel zelden kon iemand met meer waardeering dan onze vriend spreken van hetgeen hij in de kerk gehoord had; hij deelde het niet uit maar verwerkte het voor zich, en dat kwam anderen ten goede. Ook wist hij de les van Fanny Fern te betrachten: Stamelt de prediker, ik zal des te beter luisteren.

Misschien droeg dit er toe bij, dat de predikers ook zoo gaarne naar hem luisterden, in zijn gezonde dagen als in zijn krankte. Ze bezochten hem

veel, om goede woorden van troost en liefde te spreken en — om ook even goede te hooren. Nooit heb ik beter gevoeld wat het zegt Protestant te zijn, in de echte, historische beteekenis des woords, een Christen, door Gods genade tot koning en priester gemaakt, geen „leek” eerbiedig opziende tot de „Geestelijkheid.” Bij dit ziekbed was van zoo iets geen sprake. De leeraar en het lid zijner gemeente leerden beiden, en beiden in dubbelen zin. Dat werkt het Evangelie, overal waar het niet als bij Rome in 't stof begraven ligt, maar zijn levenskracht kan openbaren.

Er is aan dit ziekbed veel geleerd, zei ik. Die daar nederlag was geen heilige, die hem omgaven kwamen niet om wierook te brengen.

Hij wist dat hij een zondaar was,

„Een zondaar, maar verlost, o Heer,

En nu geen zondaar meer.”

Toch was en bleef hij, en wist dat, onderworpen aan de macht der verdorvenheid, die ook in hem eerst langzaam en nooit in dit leven geheel overwonnen werd. Hij was, merkte ik reeds op, niet een dier lieve menschen, waaraan ge met den besten wil hoek noch kant vinden kunt. Integendeel, hij was hoekig en kantig, uit- en inwendig, ja scherp soms. Dat tuigde zijn blik, zijn woord, zijn daad ook. Hij kon bestraffen en in toorn ontsteken, hij kon afgemeten en koel — schijnen althans. Diep gevoelig, was hij niet moeilijk kwets-

baar en dat in tijden waarin men elkaar niet spaarde, en dan was zijn bewustzijn van persoonlijkheid, zijn aangeboren fierheid geenszins altijd geneigd de minste te zijn. Hij had . . . maar genoeg. Hij was een zondaar als ik en gij, en hij was zelf de eerste dit te erkennen. Register hebben wij er niet van te houden. Dat deed hij trouwens zelf en de Heere God weet het overige.

Hij had veel prijsgegeven. Meer zou nog volgen.

Daar was de arbeid onder de „smalle gemeente”, een werk dat, niet kerkelijk, toch de kerk ten goede kwam, al waardeerde zij het niet naar behooren. Hij had er zich voor gegeven met hart en ziel, en was er een ridderorde mee te verwerven geweest, hij zou die verdiend hebben. Maar er was niets aan te verdienen dan veel moeite en zorg, onverschilligheid en soms tegenwerking. Gelukkig, er werd ook onverdiende vrucht op dat werk gezien, en toen hij het op moest geven wist hij, dat het verrichte niet ijdel was in den Heer. Die zou ook verder zorgen.

Daar was eindelijk nog de Zending onder de heidenen. Ook die — het zei voor hem veel, voor velen zoo weinig — moest worden losgelaten. De broederen kwamen tot hem, en hij stelde zijn taak in hun handen, nu de zijne onmachtig waren geworden. Maar veel, heel veel kostte het, al werd de diepe smart slechts zichtbaar in een enkele, nauw opgemerkte traan, in een eventjes verflauwen

van den toon der stem. Het was geleden. Heel de keten lag nu gebroken, de schakels her- en derwaarts gespreid. Gelukkig, daar was nog een andere, een hechter keten, en deze hield. Daaraan lag het schip zijns levens geankerd, met dat anker der ziel waarvan de Apostel spreekt en dat niets gemeen heeft met de onwisse hoop der wereld.

En dat anker heeft gehouden ten einde toe.

Er is een lijden des lichaams, dat kwelt en pijnigt en wee doet bij het aanzien. Als het kranke lijf wordt uitgeteerd en inwendig gesloopt, elken dag iets, elke week zichtbaar; als wat gisteren nog ging vandaag niet meer gaat, weerglas en thermometer ook in de kamer dienst gaan doen, en de dokter nu nog eens dat „probeeren” zal, al weet hij vooruit wat hij niet uitspreekt. Dan wordt eerst verstaan wat de Prediker zegt in zijn laatste hoofdstuk, verstaan, ook al is het lichaam niet altijd oud van jaren.

Maar daar is ook een lijden naar den geest, gevolg van het andere.

o, De worsteling met zichzelf, de strijd om berusting, als de man van wil gevoelt, dat hij niet meer is de man van kracht. O, de sterkte des geestes, noodig om kalm het bewustzijn te dragen: ik zal al minder kunnen, tot eindelijk alles ophoudt voor goed, de nacht komt waarin niemand werken kan. O, het lijden der gewillige maar niet

vrijwillige lijdelijkheid in de ziel, die meeleeft en meewerkte en nu moet stil zijn, terwijl alles rondom voortleeft en voortwerkt als voorheen!

Wat van dat tweeërlei lijden en strijden het zwaarst is, wie zal het zeggen?

Maar Gode zij dank, die ons de overwinning geeft door Jezus Christus onzen Heer. Dat wist onze vriend ook.

* *
* *

„Laat ons met lijdzaamheid loopen de loopbaan die ons voorgesteld is, ziende op Jezus”.

Over dien tekst heeft zijn ziek- en sterfbed tot ons een predikatie gehouden als tot velen, een die ik nooit zal vergeten en die het niet aller deel is te houden.

Te zeggen, dat „geen klacht over zijn lippen kwam” is zoo algemeen, dat er geen kracht in zit. Men kan van hem zeggen: hij was blijmoedig ook in de droefenis. De stoffelijke mensch verstierf, de geestelijke wies, bij den dag.

Tot dat de geest der stof te machtig, en de stof voor den geest te zwak werd. Tot God die beiden van malkanderen ontbond.

Vóór dat geschiedde riep hij de zijnen nog eenmaal saam.

„Laat ons nu nog eens zingen”, sprak hij:

„Alle roem is uitgesloten:
 Onverdiende zaligheên
 Heb ik van mijn God genoten,
 'k Roem in vrije gunst alleen;
 Ja, eer ik

Hij hield op.

„'t Gaat niet meer,” fluisterde hij kuchend. „Zingt maar voort. Ik zal het in den hemel wel uitzingen.”

En den morgen daarop heeft hij het gewisselijk uitgezongen, ja uitgejubeld, met al de verlostten, die Christus kocht met Zijn eigen bloed.

Want de rust, die overblijft voor Gods volk tot den grooten dag der Verrijzenis zal wel geen ledige rust zijn. De ontboeide geest zal Hem zien door wien hij is vrijgemaakt.

* * *

En als ik nu nog eens voor dat groote huis sta, waar thans een ander in woont, die Jozef niet gekend heeft, dan kan in mij komen een gevoel van diepe beschaming en verootmoediging. Dan zeg ik tot mij zelf: Deze uw broeder heeft u vaak gezegd, dat ge meer wist dan hij. Erken eerlijk dat hij meer was dan gij.

En dat staat niet „pari”, om een woord van onzen vriend te gebruiken.

Ik gedenk hem als een voorganger, die mij het woord Gods gepredikt heeft vooral door de daad, door moed, geloof en geduld. Ik gevoel, hoe ontzettend veel er nog zal moeten veranderen eer ik ben wat hij was. Ik overtuig me dan, juist door te denken aan dezen werkzamen broeder, dat het „inwendige werk” toch het eerste en het hoogste is, de kracht van het uitwendige.

En zoo houd ik nog vele stichtelijke betrachtingen die niemand merkt. Wie me even ziet stilstaan houdt mij misschien voor een makelaar, die last heeft van zijn principaal naar een degelijk huis uit te zien. Onze vriend heeft nu een nog degelijker.

En ik ga voort, en ik hoor iets daarbinnen dat fluistert: Mijn uiterste zij gelijk het zijne!

VAN VOORUITGANG?

„Lange, heel lange dwarsstraat. In het hoekhuis, dat mooi wil doen, tapperij met tocht-werend-waaiend groen gordijn. Blauwe stoep voor het huis met in-grauwe vlekken getuige van aan-zich-zelf-overgelaten-zijn vele jaren.

Wazige lucht met kringelend blauw-versmelten omhoog, met kraaien uit grijs-in-grauw verloopenden toren; gekrijsch; vogel jaagt vogel, tot-fluiten-aanmoediging van straatjeugd, in jolig voor-zijn-genot-daarzijn.

Voor de tapperij zit een koopvrouw rood-groen-paarsch-gedoscht, appelvrouw met appel-facie, opdoemend uit fruit stapelhoog-berggelijk. Een wagen torscht vracht van vrucht in samengaren. Alles omhout een richel, met gevaarkans voor ooft en voor vrouw aan den hoek.

In soortgedeelde eenparigheid roodlicht appel

als ventster-prijs lok-van-koopers-meenend , uitschreeuwt.

Breed-plompig-zwaar zit neergestrekt vrouw, wegdoezend nu en dan in heeten zonneshijn, toch zich moeiend voor den schijn van wakker-willenwezen. Straatjongen nadert met lust-van-kapen in grijs-blauwe oogen; al dichterbij; vrouw dommelig; appel rood, vleezig, aantrekkelijk en in uiterst wezen van mooi-in-zich-zelf-zijn volrijpheid. Jongen sluipt gluipt-kiekig...."

„Maar, mijnheer, wat is dat?"

Deze vraag werd mij gedaan, midden in den zin, door de dame, die naast mij zat op een bank, in het bosch. Zij zag bleek, als iemand die aan het herstellen is uit een lange, ernstige ziekte. We hadden elkaar leeren kennen op de wandelingen, die zij met haar man en haar twee dochtertjes in het bosch maakte.

Den vorigen dag had mijnheer, die naar stad moest, mij verteld dat de dokter zijn vrouw geraden had, eens te beproeven zich wat te laten voorlezen, als ze in de vrije natuur zat, iets van het nieuwste maar geen zware kost. Mij was gevraagd of ik zulken kost ook had. Wat kon ik beter doen dan iets van het „nieuwste" te grijpen, mij pas ter inzage gezonden? En wat was lichter te verteren, ik zeg niet dan appelen, maar dan het verhaal, veertien bladzijden, van een appel-

vrouw, die een jongen belette een vrucht te kapen?

Ik kon dus met een gerust geweten zeggen, al des dokters voorschriften gevolgd te hebben, al bestond er voor mij nog een „Bij-einde”, zooals de Bunyan mijner jonkheid zei.

„Maar, mijnheer, wat is dat?”

De oprechte verbaasdheid in de oogen mijner hoorderes zei meer dan de vraag nog, en ik kon enkel antwoorden:

„Ja, mevrouw, dat vraag ik ook.”

Zij zweeg en ik begreep dat dit zeggen wilde: waarom leest ge dan zoo iets? Dus ging ik voort:

„Ik nam, zooals gevraagd werd, het allernieuwste en een licht onderwerp. Maar ik geef u toe, 't is een raadseltje.”

„o, Dan ligt het toch niet aan mijn zwakte. Ziet u, 't kon zijn dat mijn hoofd nog niet...”

„Dat betwijfel ik, mevrouw. Maar de „nieuwere”, of die liefst zoo heeten, zijn nu eenmaal anders dan de ouderen, waar wij toe behooren. Dat merkt u.”

Zij werd bij dit „ouderen” niet boos; en dat bewees weer, even als haar eerste vraag, dat zij een vrouw was van veel gezond verstand.

„'t Is een dwaas geval”, ging ik voort, „maar als u het goedvindt, wil ik heel graag iets anders lezen, al is het dan wat ouder.”

En een boekske te voorschijn halend, dat ik bij voorbaat en voor mij zelf had meegenomen, las ik Camphuysens „Meysche Morgenstond.”

Ik las langzaam en zonder de bergen en dalen, waarin bij velen het wezen der poëzie schijnt te bestaan, der voorgedragene althans. Waar is, dat die bergen soms veel verbergen, dat beter niet gezien wordt.

Zij luisterde stil en er kwam geen: „Wat is dat?” Toen het uit was verwachtte ik dat zij, als andere Nederlanders, zou uitroepen: „Dat's mooi!” Maar het geviel anders. Ze zei met een trilling in haar mooie stem: „Daar leeft de ziel bij.”

Het deed mij goed dat te hooren zeggen van een lied, waar ik reeds als knaap hoog mee liep.

„Wonderlijk toch, mevrouw,” zei ik, „dat is nu een loflied, bijna drie eeuwen oud, en 't is ons hier als was het van gisteren.”

„Ja,” antwoordde ze; „ik hoorde nu en dan iets dat me wat vreemd klonk, maar ziet u, heel anders dan daar straks. Wat u nu las is mijn taal; dat andere is misschien voor heel geleerde heeren.”

„Volstrekt niet, mevrouw. Gelukkig schrijven de de meeste geleerde heeren zoo niet. Spreken doet trouwens niemand zoo. In dat boekje van daar straks is de onrijpheid of de dwaasheid, òf wel de onzinnigheid aan 't woord.

„'t Laatste zeker 't meest,” sprak zij glimlachend, „want om u de waarheid te zeggen: ik vat niet recht, hoe iemand, die bij zijn zinnen is, in dien geest schrijven kan. Maar 't wordt zeker ook weinig gedaan.”

„Het vermindert althans, mevrouw. Maar er zijn nog altijd heel veel, vooral jongelui, die met dat moois dweepen, gelijk jonge menschen plegen hoog te loopen met al wat nieuwt is. Dat duurt natuurlijk niet langer dan hun jeugd zelf.”

„Maar ik begrijp toch niet wat men er aan heeft, op zoo'n zotte manier te schrijven. Wie schrijft, wil toch gelezen worden, en de meeste menschen zullen wel, net als ik, van zulk gebazel gauw genoeg hebben.”

„Natuurlijk, maar ziet u, de liefhebbers willen het nu eenmaal onder malkaar „mooi” vinden, juist als ze zooveel houden van „mooi doen”. En nu komt de een den ander op in dit gezelschap van onderlinge vereering. Doch, als ik zei, de vereening verloopt al sterk. Met dat al is 't een heel bedenkelijk verschijnsel.”

„Och kom, mijnheer, zulke dwaasheden gaan toch niet ver.”

„Ja zeker, mevrouw, evenwel... Maar ik maak u misschien moe.”

„Volstrekt niet. Dat boek van daar straks maakte me moe. U kunt gerust voortgaan.”

„Ik wilde maar zeggen, mevrouw, dat wat men nieuwe letteren noemt — ik heb er u een der meest krasse proefjes van gegeven — in zijn geheel een uiting is of een teeken van den geest, die thans werkt. Alle letterkunde spiegelt trouwens den geest des volks weer. Wat men op het einde

der negentiende eeuw is begonnen te willen, is omwenteling, omkeering, revolutie in de taal en de letteren. Alles moet anders worden, en als het maar anders wordt, wordt het ook beter. 't Is het socialistisch, of nog eer het anarchistisch beginsel in de letterkunde gebracht, al 't oude weggevaagd, schoon schip gemaakt en in de plaats willekeur, menschvergoding, stofvereering, vormdienst."

„Zoudt u dat denken?"

„Zeker, mevrouw. Wat de „nieweren" willen — de naam is valsch — is vooral en bovenal de vorm, het woord, het hulsel. Schrijf zoo hol, zoo zinledig, zoo onbeduidend mogelijk. Kal over een katvischvangst een half uur, verveel uw lezers met een heel hoofdstuk over een jongen die zit te roeien, mijmer een middag over het uitzicht op een plat waar waschgoed hangt, — alles mooi, als ge 't maar „mooi doet". Voel anders dan Beets en Da Costa en Bilderdijk en Vondel en Camphuysen, en heb uw eigen taaltje, in schrijf-er-op-los-stijl. Hoe meer ge hier brokkelt, daar saamkoppelt, hoe beter; hoe duisterder, hoe helderder; hoe kunstloozter, hoe kunstiger."

„Maar waar hebben die menschen het dan over?"

„Natuurlijk, en dat bewijst weer wat ik zei, allereerst over zich zelf en over al wat uit de aarde aardsch, wat stoffelijk is, wat ge kunt zien en tasten. De geest des tijds wil van geen God meer weten; hij spot met al wat geestelijk is in den hoogsten, Bijbelschen zin; hij is Sadduceeër. Een

hoogere wereld, een eeuwige toekomst is er niet. Zedigheid is een vaag begrip, indien al een begrip. Zoo komt men er toe 't hoogste te zoeken, ja alles te zoeken in wat onze oogen zien."

„Maar daar zal de ziel dan wel niet bij leven," sprak zij eenvoudig.

„Ik betwijfel het ook, mevrouw, maar dat schijnt er minder toe te doen. Zoover de mannen en vrouwen die voor het nieuwe zijn, nog aan een ziel gelooven, hebben zij daarover hun eigen gedachten, en die zijn, in den regel, zoo anti-Christelijk mogelijk. Daarom zoekt men het in het lichaam, in het stoffelijke en in de gewaarwordingen die men, al of niet „bezield", dan in zich opmerkt. Iemand vertelt u heel lang en breed wat hij gevoelt bv. als hij 's morgens opstaat. Een ander weet uitvoerig te verhalen, wat een mensch al beleeft en ervaart en ondervindt en gevoelt, die een bad neemt. Een derde verdriet u een uur lang met zijn „stemming"; weer een ander beschrijft al het mooie en leelijke, vroolijke en droevige, schoone en vuile, dat te zien is door het venster van een achterkamer in de Amsterdamsche Jordaan."

„Dat vliegt niet hoog."

„Neen waarlijk mevrouw, al kijkt men ook van een derde of vierde verdieping. Nu zijn er echter ook, die onder andere „gevoelens" er een hebben, dat zegt, hoe het bespottelijk is altijd weer in dat kringetje van „ik" rond te draaien, altoos te

laten zien wat iedereen altijd ziet. Zulke beteren doen anders. Zij gieten uit wat in hun hart woelt en werkt als om, huns ondanks, te bewijzen, dat een mensch niet louter vleesch en bloed is."

„En is dat andere nu beter?"

„Luister, mevrouw, als u nog even wilt."

En ik las een der schoonste gedichten van Mevrouw Lapidoth-Swarth.

Zij hoorde mij aan, ditmaal even oplettend als bij Camphuysen. Toen ik geëindigd had, sprak zij:

„o, Dat is werkelijk schoon, of eigenlijk, neen, het is aangrijpend, schriklijk aangrijpend. Het is heel anders dan dat andere, maar toch zou mijn ziel er bij dood gaan."

Ik heb die woorden van een ongeleerde maar zeer ontwikkelde en vrome vrouw nooit vergeten. Ze zijn me vaak als een openbaring geweest in de verborgenheden van lijden en vertwijfeling, waaruit de dichteres opwaarts schreit. Zij is schoon — een eenige onder de nieuwen — deze zangster van het lied; schoon als de felberoerde zee, wier rondgezweept golven in dwarling het vaartuig onweerstandelijk sleuren naar de diepte.

„Hoe zou 't komen", vroeg mevrouw, 't gesprek nog een oogenblik voortzettend, „dat ik dit laatste vers geheel volgen kon en het eerste stuk niet, als het toch allebei behoort tot dat nieuwerwetse of hoe zal ik 't noemen?"

„Och mevrouw", zei ik, „er is meer gelijk dan

eigen. Onder de „nieuwereu” wordt, of hij het wil of niet, ieder begrepen, die in de wereld der letteren geen hooger ideaal heeft, dan anders te doen dan men in die wereld deed tot 1880, of wel zich zoo driest mogelijk verzet tegen of verachting toont voor God en wat uit de hemelen is. De nieuwereu vormen geen gezelschap, geen school, geen richting. 't Eenige wat ze dusver gemeen hebben — overigens zijn ze verdeeld en onderling ver van lief — is, dat ze, met enkele uitzonderingen, volslagen ongeloovig, zoo niet anti-christelijk zijn.

„Ik dacht niet,” antwoordde zij, „dat de zaak zoo ernstig was, als ik zie dat ze is. Wij, die allerlei andere dingen te doen hebben, letten minder op wat in de letterkunde voorvalt. Maar ik begrijp nu toch zooveel, dat er zeer veel goeds en evenzoo veel kwaads uit kan voortkomen.”

„Juist, mevrouw, en daarom is het treurig, dat er nog Christenen zijn, die met deze nieuwe richting wat op hebben, alsof — gesteld al de vorm was goed; wat hij niet is — het wezen der zaak niet zielverdervend was. En dat, dunkt mij, beslist toch. Gelukkig zijn het bijna uitsluitend over 't paard getilde, verwaande of onervaren jongelui, die, uit christelijke kringen althans, met dit misnoemd „nieuwe” dweepen. Blijven ze God en hun Bijbel trouw, dan verdwijnt mettertijd de wansmaak en leeren ze de gifplant schuwen, die ze vroeger hielpen begieten.”

De tijd riep ons het gesprek af te breken.

Ik nam afscheid, na beloofd te hebben 's avonds een bezoek te brengen; dan zou mijnheer ook thuis zijn, alsmeê een jong student, die „dominee wil worden”, zei mevrouw, „en waar u wel mee zult opschieten.”

In dit blij vooruitzicht huiswaarts wandelend, kwam ik aan den hoek eener laan voorbij een gebouw, dat al vaak mijn aandacht getrokken had door den rijken, weelderigen bouwstijl, dien ik echter nooit mooi had kunnen vinden.

Den bewoner had ik gedurende mijn tijdelijk verblijf ettelijke malen de eer gehad te spreken, als hij, een Gouwenaar rookend, aan zijn huisdeur stond, met de rustige kalmte van een rentenier, die al den tijd heeft. Tot mijn verwondering bespeurde ik, dat de woning te huur stond.

„U gaat verhuizen, mijnheer?” sprak ik, na den huurder, dien ik in zijn tuin bespeurde, gegroet te hebben, „daar moet wel een bijzondere reden voor zijn, dat iemand zoo'n heerlijke plek verlaat.”

„Ik ga juist heen omdat het niet zooveel bijzonders is,” zei hij, droog-grappig als menschen van zijn slag zijn kunnen.

„Dat valt tegen,” zei ik, „want voor 't uiterlijk althans, is het huis al wat het wezen moet, te mooi haast als dat kon. Zoo'n paar keurige geveltjes, ware kunststukken van metselwerk, afwisseling in kleuren en tinten, mooi ineen loopende lijnen,

aardige motieven, sprekend beeldhouwwerk — neen, wezenlijk, de kunst heeft hier wel al gedaan wat ze kon. Over den smaak valt natuurlijk niet te twisten en ik voor mij zou meenen, dat wat meer eenvoudigheid goed was geweest. Evenwel...”

„Ja, mijnheer,” zei de bewoner, „ik weet van dat al, om je de waarheid te zeggen, minder af. Ze zeggen, dat het de mooiste villa is van de heele plaats en dat mag wezen. Maar als je er in wonen moet...

„Ja, ziet u, binnen ben ik nooit geweest.”

„Dat merk ik, mijn beste vriend. Zie je, dat die bouwmeester, ik weet niet meer wie het is, zoo geknutseld heeft met dien buitenkant, dat moet hij weten. Ik vind het verloren tijd en geld. Maar elk zijn zin. Maar dat hij ook binnen zijn eigen hoofd heeft gevolgd, zie je, daar zit de grootste fout.”

„Maar dat was toch nog al natuurlijk!”

„Jawel; maar ziet u, als iemand een huis bouwt voor Jan of Piet of weet ik wie, dan dient hij het anders te doen dan of het voor altijd voor hem en hem alleen was. Je moet eens komen kijken als je wilt. 't Lijkt wel of ze voor de gril en de grap hier een kamer hebben gezet, daar weer een trap, dan een gangetje; 't eene vertrek is zoo groot als een kerk, in 't andere kan een mensch zich wenden noch keeren. In sommige portalen kun je wel een danspartij houden, maar in de keuken kan de meid zich niet roeren. 't Licht is betimmerd net

waar je 't liefst het hebt, en zoo meer. Ik heb er al met den eigenaar over gesproken, maar die zegt: Dat is juist het mooie. De architect heeft zijn heele ziel en zinnen er in gelegd. Hij gaf, zal ik maar zeggen, weer wat in hem was. Maar ik zei daarop, dan had hij dat huis voor zich alleen moeten houden. Wie voor de heele wereld werkt, moet niet doen of hij er alleen in is."

„En gaat u daarom nu maar heen?"

„Nu, misschien had ik het nog wel uitgehouden. Maar zie je, met al die mooie gevels en dat schilderwerk buiten op en de trapjes en gangetjes, is mijn huis misschien behalve het mooiste, ook 't slechtste in het dorp. Het is ten eerste als de Schrift zegt: doorlekkende.

„Dat 's kwaad, mijnheer."

„Ja, en erger dat er niet aan te doen is of je moet een en ander moois finaal opruimen. Maar daar komt bij, dat het hier bijna overal gemeen tocht en er haast geen deur is die behoorlijk sluit. Sommige vloeren — wie drommel is zoo gek om een vloer glad te maken! — zijn te mooi om er een kleed op te leggen, maar niet om er je hals op te breken. Zie je, ze hebben hier alles gedaan voor 't oog en de kunst en het schoone en al dat moois meer, maar intusschen braaien we hier 's zomers en vergaan 's winters van kou en tocht en vocht. Neen, ik ga er van door. Ik houd meer van oud-Hollandsche degelijkheid. 't Inwendige dient aller-

eerst goed te wezen. Daar komt het op aan. 't Is mij te doen om de jas, niet 't meest om de franjes!"

Ik groette mijn praatzielen vriend, wenschte hem voorloopig geduld en een beter huis in de toekomst.

Terwijl ik 't mijne opzocht, dacht ik aan den goeden Vicar van Wakefield, wiens vrouw haar trouwjapon koos, niet „for the fine glossy surface, but for such qualities as would wear well."

Maar ik bedacht ook, hoe die Vicar een man was van zeventienhonderd tachtig, en dus een achterlijke sukkel in de tweede macht.

* *
*

't Werd avond, en ik begaf me naar de woning van mijn vrienden. Alles bleek te zijn als afgesproken; ook het jonge mensch was er, dat dominee dacht te worden.

Ondanks de geruststellende verzekering van mevrouw, had ik toch een gevoel alsof de dominee in hope voor dezen avond „tegen mij gehoord" was. 't Was welbeschouwd een dwaze en ook niet mijn vrienden eerende gedachte. Doch daar komt iemand toe, als hij aan zijn ooren zoo vaak het „kikkerregiment" krijgt, waar Bilderdijk van spreekt en dat, door hem nog boven den onzin van destijdsche dichtkunst gesteld, thans zelf aan het dichten

is geslagen. Toch is wat ik deed niet goed, en zou men zoo juist de goede zaak bederven.

Onze gastheer was een man van zaken, volbloed koopman, doch niet behebt met het gebrek van zoo vele zijner vakgenooten om, knap is hun beroep, onverschillig te zijn voor al wat daar buiten ligt. 't Heeft me altijd verbaasd, hoe een koopman, hij moge in kaas of in effecten handelen, daarin zoo kan opgaan, dat hij voor al wat geen handel is, volkomen oog en hart mist. Gelukkig zijn velen anders en tot de gelukkigsten onder hen behooren ongetwijfeld zij, die hebben leeren verstaan, dat het niet baten zou al wonnen ze heel de wereld en leden schade aan hun ziel. Zulk een was mijn vriend, bij wien ik den avond doorbracht.

Hij las ook, — niet veel, maar goed, met oordeel. Handelsberichten en effectenlijst waren niet zijn liefste lectuur, al zoekt hij ze in zijn blad altijd het eerst

Aan de theetafel was het mevrouw, die door het gesprek van heden morgen te vertellen, ons heden avond op hetzelfde onderwerp bracht.

„Maar lieve deugd,” zei mijnheer, „is dat nu een onderwerp om te behandelen op een mooien zomerdag, 's morgens in een bosch? En dat nog wel als je op twee kinderen hebt te passen! Neen hoor, voortaan gaat de kindermeid mee.”

„Wees maar gerust, manlief,” zei mevrouw. „Wij vrouwen schijnen bij de heeren alleen geschikt om

over allerlei kleinigheden te praten, ons beleefd- heden te laten zeggen en niet verder te denken dan het huishouden, de kinderen, de kleeren, het eten en zulke dingen. Ik geef toe, dat gaat voor, maar er zijn meer vrouwen die net als ik, ook prijs stellen op wat anders, als 't maar degelijk is. Ik ben ten minste van morgen wijzer thuis gekomen dan ik heenging."

"Ik mag dan onzen vriend wel dankbaar zijn," sprak mijnheer, „want verbeeld je, dat je vroeg of laat smaak had gekregen in zooveel fraais dat nu in de boekwinkels staat, dan had ik wel een nieuw hoofd „Uitgaven" in mijn boek mogen openen, uit- gaven in tweeërlei zin. Maar in ernst, een vrouw die met den nieuwen wansmaak meegaat is er nog erger aan toe dan een man. Want haar roeping ligt voor drie kwart in de praktijk en daarin voer je met dat hol geschetter weinig uit. Ik ben op dat punt een jaar geleden al bekeerd en heel vlug ook; 't was op de laatste tentoonstelling."

„Welke bedoelt u?"

„Van schilderijen. Ik ben daar een liefhebber van en ging er heen. Er was ook een afdeeling: „Nieuwe Kunst." Het liep er druk, maar ik merkte al dadelijk uit wat ik zag en hoorde, dat zeker de meeste kijkers ter wereld niet begrepen wat nu het mooie in die zoogenaamde kunst was. Bij verreweg de meeste stukken stond ik eigenlijk voor een raadseltje. 't Waren lijnen en streepen en vlek-

ken, met een mengeling van kleuren waarbij het je groen en geel voor de oogen werd. Op andere van die pronkstukken weer zag het gras niet groen, de lucht zoo blauw als indigo, het water onbeschrijfelijk en de huizen hadden alle mogelijke tinten, behalve die je in 't gewone leven te zien krijgt. Van de figuren hoorde ik een paar jongelui zeggen: Wat een scharminkels! Daarentegen waren er ook weer stukken waarop het overal, tot in de keukens toe, scheen te misten, en de wazigheid deed me denken aan de dampende waschtobbe bij onze schoonmaakster. Ik zou het zoo niet kunnen, maar ben ook blij dat ik 't niet kan. Maar wat ter wereld heeft men nu aan zulke kunst? 't Kan best wezen, dat de schilder het zoo ziet of zoo 't iu zijn hersens krijgt. Maar dan zou ik hem raden een bril te koopen of naar den dokter te gaan."

„Maar man, dat heeft nu toch niets te maken met wat mijnheer mij voorlas. Of bedoel je dat het een zoo zot als 't ander is?"

„Juist, en ik zou er nog heel wat bij kunnen voegen. Heb je b. v. ooit zoo'n dollemans bouwkunst gezien als tegenwoordig. In de steden bouwen ze huizen als middeleeuwsche burgten; jammer dat er geen ophaalbrug bij kan. Een straat verder, en vooral in de parkwijken vindt je heerenhuizen in den vorm van boerenwoningen. Een Zwitsersch chalèt moet dienst doen voor een Hollandsch heerenhuis. Breng iemand, die niet vooraf is ingelicht,

bij de nieuwe Amsterdamsche Beurs en laat hem eens raden wat het is. Hij zal zeggen: het herbouwde slot van Gijsbrecht van Amstel, een fabriek, een gevangenis, een vesting — maar een Beurs? Dan mag hij wel eerst het mooie vers leeren dat er voor staat. Maar denkelyk weet hij het dan nog niet. En zoo kon ik voortgaan. Als dat nu vooruitgang is, blijf ik liever waar we zijn."

De student had dusver gezwegen met een bescheidenheid, die in een student vooral te loven is. Thans zei hij eenvoudig, zich tot mij richtend:

„Vooruit gaan we toch waarlijk, en dat is gelukkig, vindt u niet?"

„Ik merk er nog niet veel van," was 't antwoord.

„Wel," zei de student, die mij bleek Frederik te heeten, „ik heb van schilderen en bouwen geen verstand en weet van de letterkunde ook niet bijster veel. Maar als ik nu bij de laatste blijf, dan is het, dunkt me, toch goed dat er vooruitgang bestaat. In elke wetenschap wordt vordering gemaakt, de kunst moet zich ontwikkelen."

„Zeker, mijnheer," zei ik, „maar ik vertrou — hier sprak ik meer uit dan ik eigenlyk wist — dat u mij zult toestemmen, dat wat ze nu „nieuw" noemen, toch werkellyk geen vooruitgang is."

„Dus gelooft u niet dat we vorderen?"

„Ik geloof dat juist wèl. Ik merk op, dat we in zeggenskracht, bondigheid, losheid, sierlykheid, veel

zijn vooruitgegaan bij vijftig jaar geleden. Ik bespeur ook, hoe men al minder zich bedient van „geijkte termen” van vast weerkerende uitdrukkingen, hoe er vrijheid en losheid komt, natuurlijkheid bovenal. Dat is de gewone en geregelde ontwikkelingsgang, dien ge heel in onze letterkunde de eeuwen door kunt opmerken. Zij mag soms stilstaan, achteruitgaan, ten slotte komt zij verder. Maar, ziet u, die ontwikkeling gaat geleidelijk, is natuurlijk, is groei, is openbaring van leven dus. Wat men nieuwere letterkunde noemt heeft daarmee wel iets, maar toch bitter weinig gemeen. En ook zonder dat nieuwere is en komt de ontwikkeling, de vooruitgang er toch.”

„Meent u dat?”

„Zeer zeker. De geschiedenis bewijst het, en wanneer u onze christelijke schrijvers leest — die om goede redenen aan dat „nieuwe” niet meedoen — zult u het moeten opmerken. Ik geloof natuurlijk wel, dat ook de nieuweren in dien vooruitgang deelen, er huns ondanks toe meewerken, dat ook enkele hunner — eigenlijk is het geen groep — hun schoonheden hebben, ons iets leeren kunnen. Maar het uitgangspunt en het doel dat die richting heeft is valsch: eenvoudig afbreken, omverwerpen, om dan op de puinen ieder te laten scharrelen en knutselen naar zijn welgevallen, mooi of leelijk, als het maar anders is dan vroeger. Wat mooie stad op die manier verrijst zien we nu al.

Er is plan noch schoonheid in, ja, geen mensch houdt het er uit. 't Is niets nieuws dat we ontvangen. Alleen wordt het oude omgegooid of op den kop gezet. 't Is willekeur en eigenzinnigheid gekroond."

„U spreekt toch wel kras, mijnheer."

„Toch niet. Een uitstekend man, een der weinige christenen die met de nieuwere letteren wat op hebben, wees onlangs in een vergadering van wetenschappelijke mannen op het woord, kort geleden gesproken door prof. Chantepie de la Saussaye: „De nieuwe richting heeft den moed gemist om nieuw te zijn."

En hij vervolgde.

„Het was oude kost, dien het nieuwe woord ons kwam voorzetten. Er werd zooveel gepreekt..... en intusschen werd vergeten, waarom 't in de kunst te doen is, nl. het persoonlijke.

„Laat den mensch spreken," zooals Beets heeft gezegd.

Zulk een mensch heeft vooreerst, geloof noodig of hij is een incompleet mensch.

Toch blijft de kunstenaar ook werken op zijn taal.

De prozaschrijver heeft het moeilijker om de hoogste harmonie te bereiken. Want de realiteit, die hij moet beschrijven, geeft die harmonie nog niet te aanschouwen. Toch zal zijn schoone woord aanduiding zijn van symbolische waarheid. De

levende schoonheid van zijn woord is het kleet dat de levende waarheid doet vermoeden. Toch is dit moeilijk en gelukt alleen aan den harmonischen mensch met een harmonischen blik op de dingen.

Hij weet dit is spel, zoo goed als zij die smaak hebben en van zijn kunst genieten, dit weten!

Dan blijkt dat vorm en inhoud één is; de waarheid is de schoonheid en de schoonheid is de waarheid." —

Ik las dit. Toen het uit was merkte de student op, dat het niet overduidelijk was.

Ik moest dat toegeven, doch wees er op hoe hier althans duidelijk bleek, dat zelfs vrienden erkennen, dat het „nieuwe" niet nieuw is, dat de mensch moet spreken, en niet maar het stoffelijk wezen; dat dit vooral blijkt uit de verklaring: geloof is noodig om hem een volkomen mensch te doen zijn en eindelijk daarop, dat vorm en inhoud in zoo nauw verband staan. Is nu de inhoud louter uit de aarde aardsch, plat-realisme, dan zal ook de vorm juist zoo plomp, onbeholpen, ruw en leelijk zijn als daarbij past en als hij feitelijk thans is.

„En waar zoudt u dan gelooven dat het heen moet", vroeg mevrouw; „'t werd me daar straks bij wat u las, een beetje al te geleerd."

„Ik geloof, mevrouw, dat het daarheen moet, waarheen God heel het menschedom en ook alle

goede uiting van 's menschen geest leidt, tot ontwikkeling, vooruitgang, volmaking. In zoover als het nieuwere dat in zich bevat — veel is het heusch niet — zal het aan dien vooruitgang dienstbaar zijn. Overigens hebben wij slechts te trachten naar het volmaakte. Dat nu doet men niet door alles onderst boven te werpen, onzin te schrijven, de dingen achterste voren te zetten en zoo meer.”

„Dat ziet dan toch alleen op den vorm,” zei de student.

„Met uw verlof: 't ware te wenschen. Maar de revolutie wat den inhoud betreft is nog veel grooter. Men heeft God onttroond, de zedelijkheid tot een groot vraagteeken gesteld, het eeuwig leven idem, de zonde idem. Met het geloof wordt gespot, ieder leeft op zijn gevoel, dat den een soms nog allerlei wazige, hooge gedachten in geeft, maar den ander in doffe wanhoop ploft, den derde aan 't vloeken brengt van al wat is. Welnu, wat er zonder Geloof tot stand komt, zien we — en 't is treurig.”

„En zou er nu werkelijk tusschen die zonderlinge vormen en den verkeerden inhoud verband zijn?” vroeg mijnheer.

„Ik meen van ja,” zei ik. „De schrijver dien ik boven aanhaalde wijst er, dunkt me, met alle recht op. Zoudt u,” vervolgde ik, mij tot den student wendende, „de preeken, die u eens hoopt te hou-

den, in de taal der nieuweren kunnen uitspreken?"

„Neen, mijnheer, het zou onmogelijk zijn, voel ik. Dat zal niemand doen.”

„En waarom niet?”

„Wel,” sprak hij, onwillekeurig met zekere drift, „het zou met elkaar vloeken!”

„Ik geloof het ook,” zei mevrouw.

Niemand scheen lust te hebben over het onderwerp verder te spreken. We praatten verder gezellig in onze moedertaal, zonder ons af te pijnen met „mooi doen” en hadden een gevoel dat we daaraan goed deden — ook als Christenen.

DE HOOFDZAAK.

't Was Zondagmorgen, en wij maakten ons gereed ter kerk te gaan.

Als ik zeg wij, bedoel ik daarmee twee menschen, in veel, ook in leeftijd, zeer verschillend.

De een was een bejaard heer, flink en krachtig nog, al was hij ver over de zestig en van haren vergrijsd. Hij had indertijd aan het hoofd gestaan van een groot handelskantoor, doch was op zijn zestigste jaar „rustend” geworden. „Rustend”, niet omdat hij er noodzaak of behoefte toe gevoelde, maar wijl het voor zijn zoon tijd werd zelfstandig op te treden en de oudere heer 't niet meer noodig achtte alle zorg alleen te dragen. Overigens bleef hij werken en meewerken als voorheen, even ijverig en trouw, doch met het genoegelijk bewustzijn, dat hij het des verkiezende laten kon, al verkoos hij dat nooit of nimmer.

De ander was ik zelf, zijn neef, en bediende op het bovenvermeld kantoor, dat aan nog meer verwanten werk en brood gaf. Hij was over de veertig jaar ouder dan ik. Dat we samen uitgingen en wel voor ettelijke weken, had zijn goede reden. De oude heer namelijk was op zijn gemak gesteld, en dit gemak vond hij, eerlijk gezegd, het meest op zijn kantoor voor den lessenaar. Evenwel des zomers wou hij er wel eens uit, mits hij dan niet verplicht was er alle dagen op uit te gaan, maar op zijn rustige manier genieten kon, allereerst door de nauwlettende lezing der marktberichten, enz. Dit nu ging minder goed — zijn vrouw was vóór eenige jaren gestorven — in 't gezelschap zijner kinderen. En zoo was de keus op mij gevallen, die pas van een langdurige ziekte hersteld, de buitenlucht en rust noodig had. Met mij kon neef, zooals hij zei, „opschieten” en ik verwierp, ook met het oog op mijn beurs, zijn aanbod niet. Zoo kwam er van weerszijden een beetje zelfzucht bij. Eerlijk echter kan ik getuigen, dat die niet de hoofdrol speelde.

Daar was bovendien nog iets dat ons tot elkaar trok. Mijn oude neef was een man met een jong hart, en dat ontleende hij, de man van zaken, daaraan, dat hij nog een anderen en beteren schat bezat, dan dien zijn brandkast borg, namelijk een dien mot noch roest verderft en die niet tegen brand of inbraak behoeft verzekerd. Waar deze

schat was, was zijn hart; bij zijn meeste ambtgenooten, is het in de „zaken”. En het bewustzijn een onverderfelijke erfenis te bezitten in de hemelen hield hem jong en blijmoedig, ook in de grijsheid. Ging hij niet de eeuwige, onverwelkelijke jeugd te gemoet?

Wat mijzelf betreft, zoover had ik het nog niet gebracht. Ik was vroom opgevoed, had lust in de dingen van Gods koninkrijk, maar zou niet hebben durven zeggen dat ik bekeerd was. Eigenlijk heb ik, schoon ik nu weet het te zijn, nooit den tijd kunnen aangeven, waarop met mij de groote verandering heeft plaats gevonden. En het troost mij dat er meer zijn, dien het zoo gaat, en die alleen, maar toch ook kunnen zeggen: Ik weet dat ik niet mijns, maar mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben. Dat is heel ouderwetsch Nederlandsch, en sommigen vinden het ook een ouderwetsch begrip. Ik voor mij wil het nooit voor het nieuwere ruilen.

Zoo kwamen dan de twee neven in de hoofdzak overeen, en dan volgt dikwijls — niet altijd — het mindere van zelf. Bij ons althans ging het zoo. We waren nu bijna een week de gasten geweest van een kamers verhurende weduwe, in een mooi, boschrijk dorp en geen onzer — ook niet de juffrouw naar ik hoop — had er tegen het verblijf nog met ettelijke weken te verlengen.

Zoo was het Zondagmorgen geworden en wa

maakten ons gereed ter kerk te gaan. Waar het gebouw stond wisten we; wie er preeken zou niet. Heimelijk hoopte ik twee dingen; ten eerste dat we niet de eenige „heeren” in de kerk mochten zijn, wat, schande genoeg, in Nederlandsche dorpskerken veel voor wil komen, en ten tweede, dat er geen „vreemde” mocht preeken. Dat mijn hoop op prijselijke gronden steunde, zal ik niet beweren.

Zoo togen we dan kerkwaarts. Neef de Bruyn — zoo heette hij — deftig als een ouderling, ik in den collectantenstap. Blijkbaar waren we hier in een kerksch dorp beland, want van allen kant daagde het volk op en ik, hoe jong ook, was toch reeds bekrompen genoeg, dat beter te vinden dan Zondagsmorgens uit fietsen te gaan, een vergadering bij te wonen voor loonsverhooving, of les te nemen in het boekhouden.

Aan de kerkdeur stond een groep mannen, meest jonge, elk rookende uit een kort, schommelend pijpje. Zoodra wij tweeën verschenen maakte men ruimte, zoodat we als tusschen twee hagen hadden door te gaan, wat oom later stuitelijk bleek te vinden. Ik voor mij vond het alleen gemakelijk.

In de kerk zat nog pas hier en daar iemand, zoodat ik volstrekt niet vatte, waarom de koster ons eerst half het gebouw doorleidde, dan met een gewichtig gezicht eenigen tijd stond te peinzzen, en ons toen verzekerde: „dat we hier wel

konnen gaan zitten." — „Hier" bleek te zijn een bank van zoodanige afmeting en vorm, dat ik me vaak heb afgevraagd, of onze voorvaderen temet reuzen zijn geweest, met ruggegraten zoo recht als van Durhamsch vee en bovenmenschelijk of allemenschelijk lange beenen. Dusver echter is mij dit anthropologisch vraagstuk onopgelost gebleven.

De voorzanger verscheen, een klein, rond manneke, die in de houding van iemand die een aanval doet, den grooten Bijbel ontsloot en een psalmvers opgaf. Er was geen orgel. Dus zette hij zelf in, doch tot mijn verbazing zong hij voorloopig alleen met neef en mij. Eerst bij den tweeden regel scheen „de gemeente", een paar menschen, tot het bewustzijn gekomen, dat er zoo iets als zingen aan de orde was, en hief mede 't gezang aan, niet mooi, wèl heel slepend, en 't kwam mij voor dat Israël Ps. 68 : 2 anders heeft gezongen.

„Je kunt hier wel met een kogel door de kerk schieten", zei neef De Bruyn met een bedenkelijk gebaar. „Als dat zoo blijft . . ."

Hier deed de voorzanger te weten, dat „de Gemeente verzocht wordt, met aandacht en eerbied te luisteren naar het voorlezen van de Heilige wet des Heeren, welke hare gewijde aandacht beschreven vindt in het tweede boek van Mozes, genaamd Exodus het 2de hoofdstuk, te beginnen bij het eerste vers". Na de wet kwam Jezaja 40. Wet en Profeten werden gelezen bijna op één toon, ietwat

snerpend, met zekere uitdaging, als van één die geroepen is 't volk het „aan te zeggen”. Jammer maar dat de voorlezer de wet min of meer zong — in een voorzinger vergeeflijk — en den profeet als 't ware uitstiet, blijkbaar zonder recht te vatten wat hij las, rijzende waar hij dalen moest en zakkend waar hooge toon te pas kwam. II werd bepaald ontsticht.

Daar sloeg het boven in den toren tien uur.

Een geruis in de kerk, een geruis daar buiten. Daar kwamen ze, die door hun afwezigheid onbegierd hadden: de jonge boeren, met de nog warme pijpjes in den buiszak; de jonge boerintjes heel onnoozel en zoetjes achter hen; dan volgde een breede schaar van ouderen en ouders; landlieden in hun Zondagspak, de mannen met nieuwe petten of vrij oude hooge hoeden, de vrouwen breed en welgerokt — allen net en stijf, met ietwat vertrokken en schuwe gezichten. In een oogenblik — elk wist zijn plaats — was nu de kerk vol. Neef knikte mij vergenoegd toe. Ik begreep hem maar vond toch dat hier min gepaste zeder heerschten, en 't geheel den indruk gaf van een dagschool, waarvan de leerlingen 't allerliefst vacantie hebben.

De voorzanger trad nu af, de dominee op.

De laatste was een man, naar mijn gissing, van een jaar of veertig. Hij zag bleek en scheen ver van sterk. Bij het gelaat stak het donkere haar

scherp af; zijn ineengedrongen gestalte en wat ronde rug maakten hem klein. Over heel zijn wezen lag iets goedmoedigs dat aantrok. Toen hij de stem deed hooren verbaasde ik mij over het flink en krachtig geluid, dat menig ambtgenoot hem benijden mocht. Van de „deftige manier” om fluisterend en onverstaanbaar te beginnen wist hij, naar 't scheen, niet af.

We werden dien morgen bepaald bij de woorden uit het gelezen hoofdstuk: „Die den Heer verwachten, zullen de kracht vernieuwen”. Dat de opgekomenen zoo weinig naar den tekst behoefden te zoeken, pleitte, dunkt mij, zeer voor hen, althans bij onze stadsgemeente vergeleken. Evenzeer, — maar ik viel op dien leeftijd wat lastig — dat hier na het gebed geheel ontbrak het concert van neus- en keelklanken, dat een fatsoenlijk publiek anders, na een poos met de oogen dicht gezeten te hebben, hooren laat, zich alzoo voor tijdelijk gemis van het eene zintuig schadeloos stellend door overvloedig gebruik van het andere.

De predikant begon.

We vernamen, dat de leeraar spreken zou over:

1. Wat het beteekent den Heer te verwachten.
2. Hoe de kracht wordt vernieuwd.
3. Welke troost daarin ligt.

Eenvoudiger, docht me, kon het kwalijk, en met dien eenvoud was dan ook wat we te hooren kregen in volkomen overeenstemming. Dat de dominee

alles las, pleitte bij mij tegen hem; ik vond het nog al vervelend, ook afgezien van 't geen gelezen werd. Vreemd genoeg echter wekte het zoo iets als verontwaardiging bij mij, dat enkelen onder de preek in slaap gingen. Trouwens, ik vind — al kan het vleesch zwak zijn ook bij een gewilligen geest — dat slapen in de kerk iets stuitends, ongepasts, onbeleefds en oneerbiedigs. Oude Hollandsche kerken in Amerika hadden een man met een prikstok, waaraan een vossenstaart, die de kerk rondging om slapers op min of meer zachte wijs te wekken. Het getuigt wel van de taaie vasthoudendheid der Nederlanderen aan de oude zeden, dat ze na twee eeuwen nog het slapen in de kerk niet verleerd hebben.

Dat er hier geslapen werd, al was het dan weinig, kon er te minder door, wijl de leeraar werkelijk zoo sprak, dat hoog en laag gemeen er door kon gesticht worden. Want er lag toch bezieling in die gelezen preek; de bezieling van een hart dat iets heeft en daarom iets kan geven, dat gelooft en daarom spreekt, dat weet wat het zeggen wil te ontvlieden den toekomenden toorn, maar ook dat wie geloofd zal hebben zal zalig worden. Dit althans had deze prediker op sommige anderen vooruit.

De predikatie duurde niet zoo bespottelijk kort als in sommige dorpen 't geval is. Ook werd ons het onverkwikkelijk schouwspel van elders bespaard,

dat een deel der gemeente, zoodra „amen” gezegd is, er van door gaat, en den zegen heel onbaatzuchtig aan de blijvenden laat. Voorts was er geen omroeper, die aan de kerkdeur stond te wachten om een grasverpachting of een boelhuis aan te kondigen, en alzoo te doen wat de doornen doen in zekere gelijkenis, — al wist hij dat denkelijk niet.

Wij kwamen thuis.

Mijn eerste vraag was als rechtgeaard Hollander natuurlijk, of neef nog al genoeg had gehad. Ik had dit eigenlijk onderweg reeds pogen uit te vorschen, maar tot antwoord een opmerking gekregen over 't mooie uitzicht op de akkers. Vermoedelijk was ik niet recht verstaan.

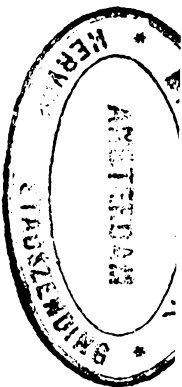
Thans ging 't beter.

„Ik ben blij dat ik er geweest ben,” zei neef De Bruyn, „'k heb al weer ervaren, dat je ook wel goede muziek kunt hooren, al speelt Bach niet.”

Mijn neef drukte zich zelden in zulke woorden uit; ik begreep dat hij iets op het oog moest hebben, en wel iets, dat ik ook voelde en mij moed gaf tot spreken.

„Je weet nu mijn gevoelen,” zei neef, zijn lange pijp opstekende, „maar wat dunkt je er zelf van, David?”

„Och wat zal ik zeggen, neef,” zei ik. „Ik zou, als ik in 't openbaar moest spreken, wat meer op mijn woorden letten, vooral wanneer ik het op-

GAT. No.	7			
BOEK No.	106			

schreef. De inhoud, wat hij zei, daar zal ik niets van zeggen, maar van een dominee verwacht je toch, dat hij zijn taal behoorlijk spreekt. Dat „had zoo geweest” en „Zijn nooit genoeg volprezen naam” en „een onverbeurde zegen” en zoo meer, dat gaat toch niet. Al merken de meeste hoorders 't niet, het stuit toch. Ook vind ik het niet goed zoo alledaags over de hemelsche dingen te praten.”

„Wat bedoel je?”

„Wel, ik vind het wat plat te spreken over het „nemen van een kaartje naar den hemel,” en straks wecr van den Satan, die iemand „tusschen duim en vinger” neemt. Ook klinkt het vrij plat, dunkt me, op den preekstoel, iemand een „praatvaar” te noemen, of te zeggen dat Rebekka „bij 't hek” was. Al is 't op een boerendorp, het kan gemeden worden, en wat het ergst is, de meer ontwikkelden blijven er soms om weg.

„Denk je dat, David?” vroeg neef. „Je kunt in een enkel geval gelijk hebben, maar voor de rest verzeker ik je, dat hun wegblijven andere redenen heeft. De preeken op onze dorpen, ook hier, zijn best te hooren, maar hoe gaat het? De grooten en aanzienlijken hebben — n.b. Zondags — geen tijd! Als je 't maar gelooven wilt! Als ze den rechten lust hadden, zouden ze zich niet stooten aan enkele min nette uitdrukkingen. In de comedie hooren ze nog wel andere dingen. Eerlijk gezegd, ik vertrouw het niet als de menschen alle plechtigheid

in de kerk willen en 't daarbuiten best met wat anders kunnen stellen. Dat wijst op een dubbel leven, en ik zeg met mijn oude Fransche leesboek: „Wat de mensch is behoort hij geheel te zijn.”

„Maar de vorm is toch ook iets, neef. Men kan immers op den kansel niet spreken zooals wij hier aan de koffietafel. Mij dunkt, de wijze van spreken behoort toch overeen te stemmen met het verhevene van het onderwerp. Ik hoorde eens in een gezelschap zeggen, dat Jakob zijn vader „leelijk had verlakt,” maar ik vond dat weer een platte uitdrukking, net als van iemand die zei dat „Sisera bij Jaël in den aap was gelogeed.”

„Zeker,” zei mijn neef goedmoedig, doch tevens betekenislvol knipoogend, „maar zie je, David, het verhevene, zooals jij 't noemt, is niet het eerste; als het hart er bij en het leven er in is, moeten we niet al te veel eischen. Daar was in onze stad vroeger een predikant, om zijn gaven en zijn wel-sprekendheid overal bekend. Ook predikte hij de leer die naar de Schriften is. Maar nu was het opmerkelijk, dat zijn gehoor voor bijna driekwart bestond uit menschen die anders in kerk noch kluis kwamen. Waarom dan wel bij hem? Heusch niet om het Evangelie. Want ze bleven wat ze waren. Neen, 't was om den mooien stijl, de welgekozen woorden, de schoone vergelijkingen en hoe dat meer heet. En zie je, dat is toch het rechte niet!”

„Neen zeker niet, neef, maar als de predikanten

nu eens meer op den vorm lett'en, zou dat de soms half leege kerken weer vullen. Het hogere publiek blijft, dat is zeker, veel weg."

„David," zei zijn neef ernstig, „ik heb niets tegen een gepasten, of als 't kan een schoonen vorm. Maar als ik een eeuw terugdenk, toen ze dan groote kanselredenaars hadden, bij wie het stampvol was, zie ik, dat het toen juist met het levend Christendom droevig was gesteld. Het was: Christus als het voorbeeld; het was God, deugd en onsterfelijkheid — den goeden niet te na gesproken — maar 't was veelal, zooals mijn vader zei, water en melk of lang nat. Ik geloof, dat van der Palm heel mooi sprak. Toch mijn man zou hij niet wezen. Een dominee moet zich niet oefenen als een komediant."

„O ja, dat betwist ik niet. Maar hij moet toch voor allen iets geven. En tegenwoordig schijnt het, wel alsof men alleen vraagt wat er gezegd wordt en niet hoe."

In alle geval dan nog van twee kwaden het beste, vriendlief. Zie je, waarom kom ik in de kerk? Om gesticht, vermaand, getroost, geleerd te worden, om God te verheerlijken en zooveel meer. Heb ik dat, dan is het ook genoeg. Is nu de voorganger iemand, die flink en krachtig is, die de menschen boeit, en woorden spreekt die er in gaan, weet hij het schoon en degelijk te zeggen, des te beter, maar zoo niet — dan denk ik altijd aan

wat staat in dat boekje van Fanny Fern: stamelt de prediker, ik zal des te beter luisteren. Zie je, mijn eerste vraag is nooit, of er mooi gepreekt wordt, maar wel, of mijn ziel ontvangt wat ze noodig heeft. Ik heb wel eens gehoord, dat de taal van het Nieuwe Testament lang niet altijd zuiver is, en dat de eene schrijver zich veel schooner en verhevener uitdrukt dan de andere. Toch is het al Gods woord en ons ter zaligheid dienende."

't Wou er bij mij nog niet zoo dadelijk in, dat neef juist zag, al zweeg ik ook uit eerbied voor zijn jaren en ongeveinsde vroomheid. Doch toen ik later over zijn woorden nadacht, begon ik te begrijpen, dat hij toch zeer goed gelijk kon hebben. Was het niet eigenlijk volkomen hetzelfde als wat Luther eens zei: „Als ik op den preekstoel sta, denk ik niet allereerst aan de tien of twintig doctoren en edelen die onder mijn gehoor zitten, maar aan de vele dienstboden en handwerkslieden, die gekomen zijn om Gods woord te hooren." Ook herinnerde ik mij een ander, ietwat scherp woord, dat eens een vroom man tot mij zeide: „Sommige predikanten schijnen te meenen, dat zij examen afleggen als zij voor de gemeente optreden; examen in de uitlegkunde, den stijl, de redeneerkunst en allerlei. Schoone beelden, treffende vergelijkingen, fijne opmerkingen, schijnen wel hoofdzaak. Nu is dit alles heel fraai, maar mij dunkt, het is toch

bijzaak. En ik vrees dat er de hoofdzaak vaak onder lijdt.”

Een paar dagen later bevond ik me alleen op een mooien, stillen weg, toen eensklaps de regen begon te vallen. Ik keek rond naar een schuilplaats daar de bui al heviger werd. Een boerenhuisje, dichtbij, bood wat ik zocht; ik trad binnen.

De vrouw des huizes zat, aardappelen schillend, omringd door drie kleinen, die den vreemden heer verbaasd aankeken. Ik kreeg een stoel en begon een praatje. De vrouw, die naar me later bleek, bij verschillende „grooten” had gediend, was gelukkig niet zoo verlegen als haar kroost. Uit een grooten Statenbijbel, die met wel gepoetste sloten in een hoeksken prijkte, bleek mij dat ik hier althans bij geloofsgenooten was.

„Je hebt daar een mooien Bijbel vrouwtje,” zei ik, „lees je daar wel eens in?”

„Alleen Zondags, mijnheer. Door de week hebben we een anderen.”

Ik vond dat niet kwaad bedacht en ging voort:

„Dat is een goede gewoonte elken dag Gods woord te lezen. Dat hebben we toch noodig, niet waar?”

De vrouw keek mij ietwat vreemd aan. Een jong heer in luchtige reiskleding, net een echt stadsmensch in de buitenlucht, en die gaat praten over den Bijbel. Dat kwam blijkbaar weinig voor.

„Ja, mijnheer,” zei ze. „Ik zou het niet graag laten en mijn man ook niet.”

Zoo al pratende kwamen we ook op de kerk en den dominee. Ik hoorde, dat de vrouw met vijf kleine kinderen, twee waren nu op school, slechts om de veertien dagen ter kerk kon gaan, evenals haar man, wijl ze bij beurten de „oppas” hadden.

„En heb je nog al wat aan de preek?”

„Zeker mijnheer — onze vorige was ook wel goed, maar je begreep hem niet zoo best. Deze versta je heelend'al. Hij maakte het ons menschen duidelijk.”

„En komt de dominee je ook wel eens opzoeken?”

„Ja, mijnheer, dat kan kwalijk beter. Hij komt bij iedereen, of ze hem hebben willen of niet, en je kunt vragen wat je wilt, hij geeft je antwoord. We zouden hem niet graag missen. Hij is nog pas weer beroepen geweest, maar hij heeft bedankt. En we waren er allemaal blij om.

„Nu,” zei ik, „dan moet het wel een beste zijn; maar de dominee heeft het hier dan ook zeker recht naar zijn genoegen.”

„Nu,” zei de vrouw, „tegenwoordig wel, maar dat heeft heel wat geduurd. Ziet u, we hebben hier altijd heel goede dominees gehad en de laatste was ook een heel knappe. Maar wij menschen hadden er niet veel aan. Wat hij zei was goed — daar niet van, en hij is ook al gauw weer beroe-

pen, in de stad. Deze dominee zegt het zoo anders, weet u; dat vatten wij beter, en hij leert de kinderen ook best. Er komen er wel de helft meer menschen in de kerk dan vroeger.”

De regen was opgehouden en ik nam met dank afscheid van het eenvoudige vrouwtje, dat mij veel had geleerd, al had mijn jonkmanswijsheid een knauw gekregen. Ik begon zoo eenigszins te begrijpen, hoe een leeraar en een herder twee zijn, en hoe wie tot allebei wordt beroepen, het eene niet om het andere mag verzuimen; maar ook hoe de herder misschien nog wel meer dan de leeraar is.

In de vier weken, die we in het vriendelijk dorp doorbrachten, vond ik gelegenheid met den leeraar zelf kennis te maken. Neef De Bruyn bracht menigen avond bij hem door en ik deed desgelijks, hoewel meer als toehoorder dan spreker. Ik gevoelde, hoe ik tegenover dezen dominee al een heel klein en onbeduidend manneke was. Of hij geleerd was kan ik niet beoordeelen, wijl ik het zelf niet ben. Maar dat hij veel verstand bezat moest ik met neef De Bruyn elk oogenblik opmerken. Ik vond een man, die het blijkbaar wel verder had kunnen brengen, dan hij het bracht, die misschien wat al te weinig hechtte aan vormen, meer Paulus dan Apollos, meer vurig van geest dan keurig op de uiting, meer vervuld van den inhoud zijner prediking dan van de inkleeding.

Neef De Bruyn genoot, en ik voor mij kreeg grooten eerbied voor den trouwen dienaar des eenigen Meesters, voor den prediker van het heil in Christus, die dat en dat alleen vooropstelde.

Den avond voor ons vertrek had dominee ons te gast genoodigd. We brachten in zijn groot en vriendelijk gezin een heerlijken avond door. Tegen dat we zouden vertrekken had ik hem een oogenblik voor mij alleen. Eenklaps van onderwerp veranderend, gelijk hij ook — althans schijnbaar — in zijn preek wel deed, zei hij:

„Hebt u wel eens van Philippus van Marcedonië gehoord, hoe die gasten ontving?”

„Neen,” zei ik eerlijk.

„Nu, luister nog even. Hij had onder zijn bekenden een geneesheer, die heel knap maar ook uitermate trotsch was. Eens noodde Philippus gasten. Er waren tafels aangericht en de genooden zetten zich. Doch toen de geneesheer verscheen, leidde men hem naar een troon, die voor allen zichtbaar, op den achtergrond der zaal verrees. Op dien troon nam de geneesheer plaats, terwijl er vóór een altaar stond, waarop wierook brandde, als voor een god. Hoog vereerd zette de man zich neder en snoof den wierook op.

„Intusschen gingen de anderen aan het eten en er werd vorsteljk opgedischt. Naar den geneesheer vergat men weldra te kijken en hij zelf kreeg het op zijn hoogen troon in den walm alras be-

nauwd. Ook lokten hem de heerlijke spijzen, die hij te zien, maar niet te smaken kreeg. In 't eind steeg hij in vredesnaam maar van zijn godentron af, en — zette zich bij de gasten."

Toen zweeg de dominee, en ik wist niet anders te zeggen dan:

„Niet onaardig bedacht."

Maar teruggekeerd en weer op kantoor moest ik erkennen, dat deze eenvoudige leeraar toch een heer uit de stad wel wist te doorgronden, en hem een les kon geven ook. Gelukkig was ik niet zoo jong meer dat ik ontstemd werd. En thans nu de dominee in ruste is, en 't mij niet kwalijk zal nemen, maak ik mijn eenvoudige geschiedenis openbaar, in de hoop op mijn woord geloofd te worden en de toepassing overlatend aan den lezer — overmits ik in het maken van toepassingen zwak ben.

UIT EEN HUISGEZIN.

Op de voorkamer van een tweede bovenhuis, op een vervelend lange gracht, zat tegen den avond van een herfstdag de huurder en bewoner dezer tweede verdieping, mijnheer Rafel.

Deze heer was iemand van een vijftig jaar, maar met iets jeugdigs in heel zijn wezen, met nog tamelijk blozende wangen, met gansch onvergrijsd, donker, onnatuurlijk glanzig haar, fijne trekken, een kneveltje en kleine, levendige oogen, die hem iets jongensachtig gaven, even als heel zijn figuur iets popperigs had. Hij was van redelijke lengte, doch smal en tenger, als ware hij in de breedte niet uitgegroeid.

Zijn kleedij was eenvoudig maar net; zijn linnen-goed onberispelijk wit, zijn jasje smetteloos zwart. De roode, gemerkte pantoffels toonden, dat hun drager een kleinen voet moest hebben. Even klein en fijn

waren zijn „aristocratisch” blanke handen, aan welker vingers ettelijke gouden of goudgelijke ringen prijkten. Op zijn vest hing een fijnbewerkt, veel-snoerig horlogekettingje. Heel de man verzonk in den veel te wijden leunstoel waarin hij nederzat, nu met de vingers strijkend door zijn hooge kuif, dan weer de toppen derzelfde vingers bekijkend, om eindelijk een langen, peinzenden blik te richten op de deur, als verwachtte hij iemand.

De kamer waarin hij zich bevond, droeg een even raadselachtig karakter als de nieuwe Beurs te Amsterdam. Aan den wand prijkten een kabinet en een buffet, die beiden de groote zaal van een edelman vijftig jaar geleden konden gesierd hebben. De stoelen en tafels daarentegen herinnerden sterk aan den meubelwinkel, waaruit zich een jong paar, dat zuinig moet beginnen, voorziet. Nabij het eene venster stond een groote, ouderwet-sche boekenkast met gordijntjes in drie verdiepingen. Op de kast prijkte een hemelglobe, gelijk op de tafel een reusachtig groote inktkoker met een aantal pennenhouders, op zijn stekelvarkens omhoogstekend. De inktkoker rustte op eenige vellen papier, groot formaat, en beschaduwde een dik boek. Op twee tafeltjes in 't vertrek stond een verbazend aantal snuisterijen, poppetjes en dergelijke stofnesten. De ledige plekken aan den wand waren meer dan mooi stond bedekt met platen en schilderijen, de laatste, groote, deftige familieportretten, de eerste

waarschijnlijk afkomstig van een uitdragerij. Een open ruimte werd ingenomen door een veelarmigen kleerenstandaard, tevens berging voor wandelstokken en regenschermen. Het vertrek scheen dienst te doen als pronkzaal, spreekkamer en studeervertrek.

De deur ging open.

Binnen trad een jongmensch van een twintig jaar. Hij was stevig gebouwd,forsch van gestalte; als om de tegenstelling met den heer des huizes te voltooien, had hij in zijn kleeding iets achteloos en los, dat ook bleek uit de onverschilligheid waarmee hij zijn hoed op een stoel wierp, terwijl hij kort en krachtig zei:

„Goeden avond vader!”

„Goeden avond, Arnold; zou je niet even je hoed ophangen en de deur in 't slot doen? Ik meen dat ze niet geheel dicht is.

Zwijgend vervulde Arnold de hem gedane opdrachten, 't was te zien dat zulk een begroeting hem niet welkom was.

Arnold,” zei de vader, „ik moet eens even ernstig met je spreken. Je hebt toch den tijd; anders . . .”

„Neen gaat u gerust voort. 't Is op het kantoor in dezen tijd niet druk. Ik ben den heelen avond vrij.”

„Ik niet, maar er is tijd genoeg. Ik heb een briefje gekregen van onzen dominee, dat me nu

juist geen plezier doet. Je schijnt je eigen opinies tegenover de zijne te stellen en graag te debatteeren. Maar je weet wel, daar is het op de catechisatie de plaats niet voor. Men eet geen varkenskluijfjes in de synagoge. Daarbij is hij de meester, en ik zou van mijn élèves ook niet velen, dat ze mij tegenspraken of gingen argumenteeren als ik iets gezegd heb. Maar bovendien het staat niet en kan de grootste onaangenaamheden geven. Heb je iets tegen Z.Eerwaarde?"

„Iets hebben? Och neen; ik ben het alleen niet met hem eens.”

„Maar jongen, dat past niet. De predikant vervult zijn roeping, en als respectabel man zal hij zich wel wachten onjuiste voorstellingen te geven. Een jong mensch van jouw jaren weet toch wel dat elk vak zijn eischen heeft. Zie maar op je vader.”

Uit den toon der laatste woorden was op te maken, dat mijnheer Rafel oordeelde, dat hij zich nu lang genoeg moeite had gegeven om ernstig te spreken. Zijne zoon scheen hierop gewacht te hebben.

„Hoor eens vader,” zei hij kalmpjes, „als de dominee mij leert wat ik moet gelooven, en ik kan dat niet gelooven, dan is het toch redelijk en eerlijk, dat ik het zeg.”

„Zeker, jongen, maar zie je, le ton fait la musique en dan — wat heb je er aan? Ik zeg

laat ieder in zijn waarde; den dominee in de zijne. Het kan jou noch mij — de strik van je das gaat los — goed doen, en wel veel kwaad.”

„’t Is mogelijk vader, maar ziet u, ik kan toch onmogelijk ja zeggen als ik geloof, dat het neen is. De dominee is een eerlijk man, dat geloof ik graag, maar u moet gelooven, dat ik het ook ben. Wie maakt uit, wie gelijk heeft?”

„Nu ja, maar ik zeg maar, houd je bij vader en moeder, die ’t nooit anders geloofd hebben. De dominee is er voor en heeft gestudeerd. Wat zou je zeggen, als hij in jouw vak de meester wou wezen?”

„Dat gaat niet op, dunkt me. Iemands overtuiging is zijn vak niet. We zijn toch niet Roomsch, dat we aan de geestelijkheid moeten vragen wat waar is.”

„Neen, zeker niet, maar dat doe ik immers ook niet. Ik vind alleen maar niet goed, dat je het den braven leeraar zoo lastig maakt. Hij zal je op geen verkeerden weg brengen. Al die nieuwe, vreemde denkbeelden, wat doe je daarmee? Houd je aan wat een man zegt, die algemeene achting geniet en de eerlijkheid zelf is; je zult er heusch niet slecht bij varen.”

Arnold haalde de schouders op en ’t gesprek dreigde een min aangename wending te nemen, toen er geklopt werd en iemand riep:

„Man, daar is een heer voor je!”

„Laat hem maar even hiernaast.”

„Daar is hij al.”

„Waar komt hij voor?”

„Om Duitsch.”

„Ik ben dadelijk klaar.”

De zoon verdween. De vader stond haastig op, wierp zijn jasje uit en hulde zich snel in een lang kleed, iets als een kaftan, zette een zwart mutsje op met rood geboord en met een kleurige kwast, greep een Duitsche pijp ongeveer even lang als hij zelf, plaatste een steenen potje met „fidibussen” op tafel, en schoof toen het gordijntje open voor een der verdiepingen zijner boekenkast. Zichtbaar werden nu de titels van een aantal deelen: Schiller, Goethe, Klopstock, Feiligrath, Reuter, Ruckert, Geibel, e. a.

Alzoo alles op zijn Duitsch ingericht hebbende, stak de man des huizes de pijp in den mond, opende de deur en ging naar een zijvertrekje, waar iemand wachtte, dien hij met een „guten Tag” welkom heette en wenkte hem te volgen.

De bezoeker trad in de groote kamer. De heer Rafel beduide hem „sich zu setzen,” stak toen heel langzaam met een lucifer de fidibus en met de fidibus de pijp aan, blies eenige rookwolken uit, en vroeg dan in het Duitsch wat mijnheer wenschte.

Mijnheer, een nog vrij jong mensch, zette een ijselijk verlegen gezicht en antwoordde in heel

gewoon Nederlandsch, dat hij eens hooren kwam wat het kostte om bij mijnheer Duitsch te leeren.

„Ik zal beproeven Hollandsch te spreken,” zei mijnheer Rafel, met een tongval die klaarlijk bewees, dat dit „beproeven” hem al heel weinig moeite kostte, „u zijt zeker gerecommandeerd.”

„Neen, ik heb het op de deur gelezen.”

Op de deur prijkte het raadselachtig opschrift: „Onderwijs in moderne talen,” die in Nederland beperkt schijnen tot drie, zoodat Italiaansch en Noorsch tot de oude dienen gerekend. Hoe de „moderne-taal” menschen aan die klassieke onderscheiding komen is dusver niet opgehelderd.

De bezoeker werd „des zu Wissenden belehrt,” en toen hij opstond kon hij zich verheugen in het vooruitzicht mettertijd een Duitscher als Goethe of Schiller te worden, en kon de Duitse mijnheer Rafel met blijdschap een nieuwe bron van inkomsten optekenen.

De man keek op zijn uurwerk, hing haastig de Duitse pijp op een spijker, den tabbaard aan den kapstok, deed zijn lage halsboord af en voorzag zich van een hoog staande. Hij trok een lichtkleurig jasje aan, zette een geruit petje op en zei toen, zich vergenoegd in den spiegel bekijkend, terwijl hij zijn knevel opstreek:

„Zie zoo, nog net klaar voor de Engelschen.”

Een oogenblik later, terwijl de meester „God save the queen” floot, verschenen de „Engelschen,”

twee kantoorkluis, die zeker nooit over de Noordzee geweest waren, doch op zijn Engelsch dienden ontvangen. Dat kon, dacht mijnheer Rafel, helpen bij de Engelsche les. Het gordijn was weer voor de Duitsche kastverdieping geschoven. In plaats van den in den donker gezetten Schiller e. a. prijkten nu Shakespeare, Milton, Dickens en Bulwer.

Mijnheer Rafel begon zijn leerlingen de raadse-len van de taal der Britten te ontdekken, zooveel mogelijk in dezer eigen sprake, wat echter hierop neerkwam, dat de Nederlandse taal telkens dienst deed, waarbij de leeraar weer niet verzuimde telkens op te merken, dat hij 't „uit nood" deed. Ieder kon daar van maken wat hij wilde, evenals de naam op de deur zoodanig uit zijn waren, n. l. Van Raffelen, was verbasterd, dat elk „moderne" in „Rafel" een landgenoot kon meenen te zien, en elk goed Nederlander toch ook.

Toen de heeren vertrokken waren, ontdeed de onderwijzer zich van zijn tooisels even snel als hij die had omgehangen, en keerde welbehagelijk in zijn gewone kleedij terug, na eerst de „Engelsche" met al de netheid van een kamerjuffer te hebben opgeborgen. Toen borstelde hij zijn huisjasje nog eens af, zette zijn „pruik", die niet veel meer was, in stijl en bekeek zich in den spiegel, alvorens een doodgewonen Gouwenaar op te steken. Juist was dit al verricht, toen de deur openging en mevrouw binnentrad.

„Mevrouw”, zeg ik, al betitelde heel de buurt haar: juffrouw. —

We gelooven natuurlijk allen, dat de dichter gelijk heeft die zegt:

„De taal van Neerlands vrijen grond
Schijnt als een vlam in 't duister,
Hoe meer men deze taal doorgrondt,
Te sterker wordt haar luister.”

In dat doorgronden ben ik echter nog niet zoo ver gevorderd, om het luisterrijk en niet lastig te vinden, dat men een gehuwde vrouw op twee wijzen kan betitelen en bij gebrek aan greas ten dezen, altijd gevaar loopt krenkend of spotziek te schijnen. Dat de ongehuwde „Juffrouw” heet, is als 't hoort en heeft zin. Maar hoe ter wereld moet ik weten, of de dominee, de onderwijzer, de winkelier, die met zijn vrouw reist, een juffrouw of een mevrouw naast zich heeft? We zijn ook in dit onderscheid eenig onder de volken, en ik betwijfel zeer, of de Engelschen en Duitschers, wier hoogen lof van onze taal ons goed doet, zoo zouden schrijven als ze eerst eens — gelijk wij armen! — elken dag een gehuwde juffrouw van een dito mevrouw hadden te onderscheiden. Is er niet een Kamerlid, die, dit lezend, zich opgewekt gevoelt een voorstel in te dienen, waarbij de wet allen gehuwden vrouwen één „betiteling” geeft? De „precedenten” zijn voor 't grijpen in heel Europa; er is dus alle kans op slagen, of althans op een te

trekken, vaste grens. De vrouw van admiraal de Ruyter heeft het heel haar leven met „juffrouw” gesteld. Maar hoe 't uitvalle, wie verlost ons van het tweeslachtige? —

Dat deze uitweiding iets meer doet dan „het redebeleid doorspekken” (!) zal den goedwilligen lezer aanstonds blijken.

Mevrouw Rafel — ten stadhuize Van Raffelen — was iemand die alleen door klein-burgerlijke afgunst de titel kon onthouden worden, waarop zij zelf recht liet gelden. Haar gestalte was ook in letterlijken zin die der hoogheid. Gebiedend, verreweg meer dan innemend was haar wezen. Het donker sterk grijzend haar omljstte een hoog, blank voorhoofd, een gelaat waarop regelmaat geprent stond, onberispelijk, maar niet aantrekkelijk. Zij droeg een eenvoudig donker kleed, waarop een als fonkelstar schitterende halsspeld in strengen eenvoud sterk uitkwam. Zij schreed meer binnen dan zij trad, met een waardigheid, die te meer indruk moest maken, als men, gelijk b. v. de heer Rafel, wist, hoe deze statelijke dame even te voren de vaten had gewasschen en met behulp van een meisje „voor halve dagen” heel de huishouding deed, en dat wel op z'n echt Hollandsch, spijt de uitlandsche allures van mijnheer. — Elk in zijn vak, en de klanten kwamen ook niet in de keuken.

Mevrouw Rafel zette zich neer naast haar echtgenoot, die nu veel kleiner scheen dan hij was.

Hij leek zoo iets als een nuffe naast een der wereld verlooehende, deftige grootmama.

De man bleef echter kalm rookwolkjes uitblazen en hoorde even rustig toe, terwijl zijn vrouw zei:

„Ik kom je even spreken over Arnold, dan kunnen we straks bij 't avondeten misschien eens met hem praten. Wat heb je hem nu gezegd te doen?

„Och mijn lieve,” klonk het gemoedelijk antwoord, „wat zou ik hem zeggen? Ik heb hem geraden niet zoo koppig te wezen. Dat staat niet net, en doet hem noch mij goed. Leven en laten leven, zeg ik, en de wereld draait toch wel. De dominee geeft hem lessen en die dient hij te volgen, zoo goed als mijn leerlingen de mijne. Arnold zeg ik, jongen, houd je bij je vak en laat den braven leeraar in zijn waarde; blijf décent.”

Mevrouw had onrustig zitten dribbelen tot de rede uit was en zei toen kortaf:

„Maar, Willem, is dat nu wat hier te pas komt? Waarom hem niet gezegd dat hij zich bezondigt en een oordeel over zich zal brengen, als hij...”

„Maar sakkerdepikhaan, vrouw,” riep Willem uit, met een beweging, gevaarlijk voor den Gouwenaar, „kan ik den jongen dan dwingen? 't Is toch geen schootkind meer, ma foi.”

„Wel mogelijk. maar 't is ons kind en 't zal van ons geëischt worden. Wij hebben hem in de waarheid grootgebracht, hij kent de fundamenteele stukken en als hij nu de rechte wegen niet verkiest

en geen deel of lot daarin wil, moeten we 't hem aanzeggen, dat er een eeuwige verdoemenis is voor de wederhoorigen. Dat zeg ik, juist omdat ik hem liefheb."

„Och vrouwlief, je neemt het veel te zwaar op. Ik ben ook voor de waarheid — wie zou dat niet? Maar er is verschil van inzicht mogelijk. 't Is maar hoe je het inziet, zooals de man van het kijkspul zei. Nur gemüthlich."

En om zijn treffend betoog kracht bij te zetten, stond de heer Rafel op, ging naar een kast en schonk zich heel voorzichtig en netjes een bittertje in, ditmaal geen Engelsch, Duitsch of Fransch, maar een echt, oud-Hollandsch bittertje.

„Ik begrijp niet, hoe je zoo kunt praten, Willem. Op die manier is 't wel makkelijk. Ik zeg je, als de Heere Zijn ontdekkend licht zendt, dan, zooals al Gods lieve volk wel weet, valt al die eigen wijsheid weg. Wij hebben daar niets in te zeggen. Als de Heere God naar Zijn eeuwigen raad en Zijn vrije verkiezing, een ziel roept en trekt, vraagt ze alleen naar behoudenis en is er een roepen om vrije, soevereine genade. Dat mogen al de gegebenen des Vaders zeggen en ik, al ben ik een arme zondares, ook. Wie daar kennis aan heeft verstaat me."

En mevrouw wierp op haar bitterenden echtgenoot een zeer veel zeggenden blik. De andere bleef zich kalmpjes laven en zei;

„Zoo geredeneerd zal hij er dan ook wel komen, als het zoo wezen moet. We kunnen het dan overlaten.”

„Nee, toch niet; hij dient het in den middellijken weg te vernemen, en de dominee, al is de onze wat water en melk, is er van ambtswege de man voor. Arnold moet verstaan, dat hij voor 's Heeren Woord heeft te beven, niet het beter te weten.”

„Ik vat het niet,” zei de vader, met een nadruk, die scheen te zeggen: dan is het ook niet te vatten. „'t Is me zeker ook niet gegeven. Qui vivra verra.”

Zijn echtgenoot stond op en ging, blijkbaar beledigd, terwijl ze zei: „Ik heb je er op gewezen. De Heere zal doen, wat Hem behaagt.”

*
* *

Mijnheer Van Raffelen was een gevallen grootheid, gelijk er meer zijn, een ietwat verongelukt man.

Zijn jonge jeugd had hij doorgebracht op een Geldersch kasteel, waar een Papa en Mama en een Fransche gouverneur alle moeite hadden gedaan om hem braaf en knap te maken. Dit was in zoverre gelukt, dat hij op zijn veertiende jaar geschikt bleek voor een gymnasium en vast geloofde dat, om in den hemel komen, goed oppassen de eerste voorwaarde is.

Mettertijd was hij student geworden en zijn beginselen of liever den hem ingepompten, trouw gebleven. In de practijk echter ontstonden weldra allerlei moeilijkheden, hoe in een bepaald geval te handelen. Tenslotte werd Willem van de leer, dat „goed oppassen” eigenlijk zeggen wil: goed oppassen dat men het noch bij het Weldoend Opperwezen noch bij de menschen te zeer verkerft. Want in het eerste geval loopt men den hemel, in het tweede zijn „carrière” mis. Daarom fatsoenlijk geleefd en alles in 't redelijke.

Te gemakkelijker vond hij zich hierin wijl 't geheel met zijn natuur strookte. Hij was een dier soms benijdbare, soms beklagenswaardige menschen, dien alle groote gedachte vreemd is. Hij „paste goed op”, dat hij nooit meer dan één bittertje daags dronk, dat zijn linnengoed smetteloos zag, dat hij zelfs in den donker elk kleedingstuk wist te vinden, dat zijn laarzen glommen als zijn mooie krulhaar, dat hij zijn eau-de-cologne-fleschje nooit miste noch zijn glacé-handschoenen, dat zijn kamer er uitzag als een dames-salon, dat hij „piek-fijn” was gekleed, en nooit over tijd thuiskwam of den sleutel verloor. En als de hospita verklaarde, dat mijnheer de netste van alle nette menschen was, zwol zijn hart — ook weer met mate en niet onfatsoenlijk dik — als had hij „cum laude” examen gedaan.

Maar tot dat laatste kwam het, helaas, niet.

Hadden de hoogleeraren gedaan, als in den tijd zijn gouveneur, hem lessen opgegeven, hij zou die trouw geleerd hebben. Maar vrije, zelfstandige studie — 't was hem iets onmogelijks. Er was altijd een jasje af te borstelen, een likeurtje te drinken, een nieuwe mode te bewonderen, een fijnen maaltijd te bedenken, een lekkernijtje te koopen, een visite te maken, een nieuw merk sigaren of wijn te keuren, en houd dan nog eens tijd over om te denken over vrije studie! Hij volgde, volgde maar altijd: de college's, de partijtjes, de pretjes — alles in het betamelijke — de morgenbeurten in de kerk, de gepaste voorstellingen in de schouwburg. Hij leefde zoo, dat er niets op te zeggen was, en etende in de geestelijken zin wat hem voorgezet werd, doch zonder het voortreffelijk verteringsvermogen, dat hem in het stoffelijke kenmerkte.

De tijd waarop men in het redelijke niet langer student kan blijven was niet ver meer, toen Willem het ongeluk trof zijn ouders en wat hij even erg vond zijn inkomsten te verliezen. Immers, 't bleek, wat niemand had kunnen denken, dat alles „schoon op” was, geen schulden, maar ook geen geld. Hij was geen geest, dien het ongeluk prikkelt tot krachtsbetoon. Integendeel! Hij wist al te wel hoe de titel, waarvoor hij had gestudeerd, hem toch zonder geld niet baten zou. Dus zei hij eenvoudig de wetenschap vaarwel om een postje te aanvaarden, hem door een oud vriend zijns vaders bezorgd,

een dier vele betrekkingen waarin men „zonder vooruitzicht” oud kon worden.

Alzoo bestond hij voort op zestien gulden in de week, altijd een net mensch, die twee weken deed met een paar manchetten en ze dan nog afleverde, dat het „zonde” was van de wasch, altijd met klokslag ten kantore, nooit zijn bittertje verzuimend maar ook nooit onbekwaam, en een nieuwen broek uitwinnend om een fijne sigaar te kunnen rooken. Zoo ware hij wellicht in eenigheid oud geworden, als niet Amor hem ware verschenen in de gestaltenis van zijns patroons dochter, een eerbare juffer van een goede dertig, die nederbuigend genoeg was op den jongeling, haars vaders mindere, het oog te slaan. Natuurlijk was dit niet geschied vóór zij zichzelf overtuigd had, dat zijn blik 't eerst tot haar was gericht geweest, en voorts dat hij in de leer zuiver was, al toonde zijn leven nu juist niet, dat die leer veel uitrichte; — „over het hart kun je niet oordeelen.” En dat is waar, de kerk zelf handelt ook naar dien regel. Hoeveel te meer een juffrouw over de dertig en zonder geld!

Amor had niet veel strikken te spannen om Willem te vangen. Hij liep willig in de fuik en was al gauw getrouwd. Hij had er niets tegen en het won veel bemoeienissen uit. Op één ding had de juffer om vele redenen beslist gestaan: hij moest een betere betrekking zoeken, en Willem had ook daar weer niets tegen. Zijn Louise wist raad.

Haar man was met vreemde talen vertrouwd „er in grootgebracht”, en daarin lag een toekomst. Met een beetje studie verwierf Willen zich de noodige bevoegdheid, en voortaan zou hij als leeraar in moderne talen althans iets zijn. 't Hoog begrip van zijn ambt bracht mee, dat hij zoo min mogelijk Nederlandër scheen en den Franschen een Franschman, den Duitschers een Duitscher werd. Hoe zijn vernuft dit toepaste hebben we getrouwelijk vermeld. Hij had mettertijd zijn brood — eerlijk verdiend brood, spijt alle spotters.

Louise had evenzoo een eerlijk verdienden man. Of hij haar wederhelpt kon heeten was echter twijfelachtig. Zij was even doortastend als hij weifelend, zij evenforsch, als hij zoetaardig. In de leer was hij meegaande, „voor het goeie,” zij gefondeerd, wel onderlegd in de rechtzinnige waarheid; vast overtuigd dat niemand zalig wordt, tenzij hij is van eeuwigheid gekend, in der tijd geroepen, met ellende, verlossing en dankbaarheid vertrouwd. Zij behoorde tot het ellendig, nooddruftig volk, en had een bekeeringsweg gehad, die 't keurmerk van vele bevestigden droeg. Haar man beschouwde zij dusver als een zoekende ziel, die zij wellicht tot een hand en een voet mocht wezen. Hij voor zich toonde weinig lust in die hulp en nam 't, haars inziens, veel te luchtig op. De vrouw had een gegraveerd geloof, de man een overtuiging in schets. Twee zielen gloende aaneengesmeed waren

Willem en Louise niet, maar ze waren toch getrouwd. Als het redelijk is, zei Willem, moet men het loven, en Louise zag in alles des Heeren gemaakt bestek.

* * *

Veertien dagen na het vermeld gesprek tusschen vader en zoon, verraste de laatste zijn ouders des avonds met de mededeeling, dat hij de catechisatie niet meer zou bezoeken en ook geen plan had lid van de kerk te worden. 't Streed tegen zijn overtuiging en die had hij zoo goed als ieder ander.

„Maar Arnold,” zei vader, terwijl hij zijn boterham in onberispelijk gelijke deelen sneed, „hoe heb ik het nu. Dat zaakje is immers afgepraat.”

„Afgepraat? Er is over gesproken, vader, en nu heb ik mijn besluit genomen.”

„Schaam je, Arnold,” zei moeder, „zoo te spreken van een goddeloos stuk, waar je ziel en zaligheid mee gemoeid is. Als je in het oordeel des Heeren stem komt te vernemen: Ga weg van Mij, dan zal het je eigen schuld zijn.”

„Moeder,” zei Arnold, „ik weet dat u veel van mij houdt, en het ook nu goed meent. Maar wees gerust, het zal beter gaan dan u denkt. De hel, die u meent dat er is, is in alle geval voor de goddeloozen en daar behoor ik zeker niet bij.”

Op dit volslagen kettersch antwoord wist moeder geen bescheid, althans niet aanstonds. Zij werd bleek, en een paar groote tranen werden op haar wangen zichtbaar.

„Maar sakkerdepikhaan, wat beduidt dat alles!” riep mijnheer verbolgen. „Jij, Arnold moest je schamen, zoo tot je lieve moeder te spreken. Je zult er nog den dood doen. En daarbij, wat zal de dominee zeggen! Wordt hij boos, dan zal ik het aan mijn klandizie drommels merken. Maar Louise, je moet het niet zoo ernstig opnemen. Arnold zal wel wijzer wezen; hij is — al zeg ik het daar hij bij is — een voorbeeld voor menigeen; niets op te zeggen. Onze Lieve Heer oordeelt ook anders dan wij. We hebben geen van allen in Zijn raad gekeken, dat mogen we toch ook bedenken, after all.

Dit antwoord maakte echter den staat van zaken niet beter, en 't gesprek eindigde met een verklaring van mevrouw, dat het beter was niet geboren te zijn geweest dan het geloof te verloochenen, en de opmerking van mijnheer, dat Geloof per saldo subjectief is. Arnold deed er het zwijgen toe, wat misschien het wijst was. Een oogenblik later was vader alleen, en doorliep ijverig de krant, om te zien of het concert morgenavond om zeven uur begon of om half acht.

Veertien dagen later gebeurde er iets, dat zeer zelden voorkwam: de vrouw des huizes werd ernstig ziek.

De dokter trachtte vergeefs de oorzaak te vinden, en 't ging kwalijk hem die te vertellen.

De twee voorafgaande weken hadden de oudere huisgenooten op voet van oorlog met elkaar geleefd. Mevrouw verweet mijnheer dat hij was als Eli; mijnheer bleef er bij, dat men meer vliegen met stroop, dan met azijn vangt. Arnold eindelijk — en dit had den kogel door de kerk gejaagd — had ronduit aan den dominee verklaard, dat hij noch met het geloof van zijn vader noch met dat van zijn moeder iets ophad. De eerste toch geloofde fatsoenshalve, de laatste maakte de menschen ondergeschikt aan een noodlot. De leeraar had, min verstandig, deze verklaring letterlijk overgebracht, en daarbij geëischt, dat het ouderlijk gezag zich zou doen gelden. Dit had aanleiding gegeven tot een heftig tooneel tusschen man en vrouw, met het gevolg dat de laatste, in de botsing tusschen moederliefde en ijver voor de waarheid, te zeer werd gewond, dan dat het lichaam 't dragen kon. Mijnheer zat geducht met de zaak verlegen, niet, 't zij tot zijn eer gezegd, met het oog op zijn linnengoed alleen; maar hij trachtte het kalm op te nemen, gelijk een net mensch past, die zijn plicht heeft gedaan en doet.

Intusschen bleek de ziekte al spoedig zeer sto-

rend te werken. Er waren nog jonge huisgenooten, mijnheer at graag „minutieus” op tijd, zijn jas werd min nauwkeurig geborsteld en zelfs ontbraken de lucifers eens op de rooktafel. Deze en vele andere ongeregelheden deden den huisvader besluiten naar hulp om te zien. Die verscheen onverwacht in de gedaante van een oudere zuster zijner vrouw, een tante, meer bij de kinderen dan bij de ouders in trek. Immers mijnheer vond haar al te vroom, mevrouw juist te weinig vroom. Thans echter kwam zij als geroepen, en stelde Willem, zoodra zij toegestemd had, het beheer aller dingen plechtig in haar handen.

Het is in romans en humoristische (??) bladen zede en gewoonte oude vrijsters te schilderen als ware feeksen, wier hand is tegen allen, en wier grootste vreugd is, het onheil huns naasten; wezens die, door eigen schuld ongelukkig, ook anderen geen geluk gunnen. Hoeveel van die voorstelling waar is, kan elk eerlijk mensch zelf beoordeelen. Mij bevreemdt alleen, dat er ook Christenen zijn, die in zulke leugenachtige lafheid deelnemen. Een Christen dient te weten, hoe een aantal der edelste en vroomste vrouwen oude vrijsters zijn geweest, of zijn. Hun vroomheid bestond echter niet daarin, dat ze dien staat zochten, en ook daarin, dat ze hem, toen God het zoo beschikte, blijmoedig of getroost aanvaardden.

Zulk een was Marie, die thans de huisvrouw

zou vervangen, een lastige taak als men bij de zieke huisvrouw niet bemind is, en de man uitmunt in 't behartigen van kleinigheden. Marie echter nam de taak gewillig op, God biddende haar er toe te bekwamen en van de liefde der kinderen althans verzekerd. 't Gelukte haar weldra op streek te komen, doch even spoedig ontdekte zij, hoe in dit gezin — zij wist dat er veel anders moest zijn — op het oogenblik iets heerschte, dat de vrouw ziek, den man wrevelig, den zoon onverschillig gemaakt had. Wat het was wist ze niet en ze besloot het Willem eerlijk te vragen.

Willem die pas voor Duitscher had gespeeld, blies een rookwolk uit zijn lange pijp — zijn Duitsche rol ging boven Duitsche beleefdheid — en zei:

„Och beste zus, wat zal ik je zeggen? Arnold en ik hebben een verschilletje over de leer, of liever hij ligt met den dominee overhoop. Zijn moeder vindt dat schrikkelijk en is over hel en verdoemenis gaan praten. En zoo haalde 't eene woord het andere en nu zitten we er mee. Ik zeg altijd: waar dienen de godsdiensttwisten voor? Ons land is er mee in decadentie gekomen en in mijn huishouden gaat het nu ook al zoo. Maar hierna beter. 't Zal hoop ik wel weer losloopen.”

Althans eenigzins wijzer wendde Marie zich tot haar zuster, die een nieuw licht ontstak, en daarmee de oorzaak harer ziekte duidelijk maakte.

Marie begreep nu alles, en zij vroeg zich af wat te doen. Zij wist dat zij, als „Evangelisch” en „licht op 't gewicht”, bij haar zuster weinig vertrouwen bezat en dat Willem glimlachte over de dweepster, die „drie deuren van den hemel” dacht te wonen. Zij voelde, hoe moeilijk het voor haar zou zijn tot man en vrouw te spreken en iets goeds uit te werken. Toch wilde zij het in Gods kracht beproeven.

En de Heer zou haar den weg effenen, onverziens.

Louise begon iets te beteren, en moest thans vóór alles rust hebben, zich met niets inlaten. Haar echtgenoot — al of niet met reden — bevreesd, dat zijns zoons afkeerigheid de nering zou schaden, had zich reeds bij voorbaat aan 't werven van nieuwe leerlingen gezet, en was hierin zoodanig geslaagd, dat hij vooreerst „onspreekbaar” was. Zoo vervulde Marie haar taak in stilte en alleen, doch — niet onopgemerkt. Want de oogen der huisvrouw gingen toch overal, en Willem was te zeer man der kleine dingen om niet op alles te letten.

Een paar weken gingen voorbij waarin Marie ongezocht aller hart — zelfs dat harer zuster — won en zij zelf leerde begrijpen, hoe in dit gezin hoogstens samenleving, maar allerminst eengeestigheid heerschen kon. De vrouw beschouwde zich als dieper ingeleid, de man raakte zelfs de oppervlakte

te nauwernood, de kinderen groeiden op in een geestelijke sfeer, die wel ten slotte de uitwerking moest hebben, die zich bij Arnold, den oudste, reeds had geopenbaard. De predikant, die hier iets had kunnen doen, was een dier goedmoedige menschen die, op wat zij hun plicht achten, dood blijven, maar ook geen schreef verder gaan, terwijl zij hun plicht vervullen onder de leus, „zachtjes aan, dan breekt de lijn niet.” Zulke mannen leiden (zeer verstandig) een leven om oud bij te worden, en behoeven eigenlijk nooit een emeritaat aan te vragen. Gelukkig zijn ze geen typen van hun stand. Van een man als dezen had Marie te minder verwachting, wijl ze wist hoe de dominee haar min of meer als een onrustig element beschouwde, storend voor het stilleven, waartoe een gemeente naar zijn hart als model kon dienen.

Een Christen naar de Schrift kent geen „geestelijken,” en kan daarom ook geleerd worden, als menschen in gebreke blijven, door den Hoogsten Leeraar, den Geest, door God der Gemeente geschonken. Dit wist en ervoer Marie, en gaf haar den moed op een avond tot haar zwager te gaan en te zeggen wat zij meende en dat hier paste.

Mijnheer Rafel zat met oud-Hollandsche deftigheid, een lange pijp rookende, op de rustbank in de pronkkamer, en las de advertenties over damesmodes en heerenkleedij met al den ernst aan een beoefenaar van het moderne passend.

„Ga zitten, Marie,” sprak hij, opstaande en een hoffelijke buiging makend, „ik ben blij, dat je me eens even opzoekt.”

Marie wist niet aanstonds, hoe die woorden op te vatten, doch een blik op den spreker zei haar dat hij in ernst sprak. Ze had trouwens reeds ervaren, hoe haar stille wandel in vroomheid zonder ijdel verhaal van woorden op haar zwager — en op diens echtgenoot — indruk maakte.

„Willem,” sprak ze met vriendelijken ernst, „ik moet je eens spreken. De dingen loopen hier niet goed.

„Niet, beste zus? ik ben dubbel en dwars te vreden, je kunt gerust iets minder zuinig wezen; dat laat nu mijn beurs wel toe. Ik was juist van plan eens iets aardigs . . .”

„Ik bedoel heel iets anders,” viel zij in de rede, „ik bedoel, dat het hier eigenlijk een goddeloos gezin is.”

Willem schrikte verbaasd op.

„Maar, zus . . . ! Je railleert.”

„Versta me goed. Ik bedoel met goddeloos: zonder God, en zoo wordt hier eigenlijk geleefd. We lezen in de Bijbel, we gaan naar de kerk, we leven onbesproken, alles best. Maar ten slotte leeft ieder naar het goeddunken van zijn hart en dat deugt niet.”

„Maar ik ben toch een Christen en tracht mijn

plichten jegens God te vervullen. Mijn vrouw — je weet het beter dan ik — is een eerste onder de vromen en tienmaal godsdienstiger dan ik. De kinderen worden in de waarheid grootgebracht. Wat wil je meer? Overdrijf je niet een beetje? Zie je, je hebt in het leger lichte en zware ruitery, en zoo is 't ook in het zedelijke, enz. Ik heb eerbied voor je principes en vooral voor je toewijding hier in huis. Maar allons, hoe moeten we dan dat goddelooze huishouden beteren? We kunnen er toch geen kerkje van maken. Voor dominee heb ik nooit gedeugd.”

„Willem,” zei Marie, „de Bijbel zegt dat men gelooft met het hart, en nu komt het me voor, dat men hier in huis gelooft met den mond. Dat gaat niet. Je moet beginnen met te toonen dat je geloof een kracht is. Dan zal Arnold van zelf anders worden.”

„Och, zwijg me van dien jongen. Waarom volgt hij zijns vaders raad niet?”

„Omdat hij ziet — vergeef me dat ik 't eerlijk zeg — vader weet zelf niet wat hij gelooft. Ik meen, dat je hem winnen kunt door je voorbeeld.”

Willem zuchtte. Hij wist wat hem ontbrak. Wees eens een voorbeeld als ge niets en niemand zijt! Marie begreep het en ging heen.

Twee dagen later, toen zij uit was, en de zieke alleen lag, begaf Willem zich tot deze, lei haar hand in de zijne en zei:

„Louise, ik moet je eens wat vertellen. Ik heb eergisteren voor 't eerst een predikatie gehoord, die mij trof.”

„Eergisteren? 't Was toch geen Zondag, en in de week ben je immers bezet.”

„'t Was ook niet in de kerk, vrouwlief. 't Was in mijn kamer, even na de lessen. Je eigen zuster heeft tot me gepreekt en ik weet dat ze gelijk heeft.

„Waarin?”

„Dat het hier een gezin is zonder God.”

Mevrouw Rafel schrikte, doch ze herstelde zich en sprak fluisterend:

„Hoe vreemd, juist dezelfde gedachte kwelt mij al zoolang ik ziek ben. Ik zou niet in alles met Marie willen meegaan, maar ik heb leeren inzien, dat ze boven mij staat. Ik heb altijd mijn best gedaan om de waarheid te kennen, en geloof ook dat ik door Gods genade weet wat de ware leer is. Maar ik ben er eerlijk gezegd niet gelukkig en niet gerust bij.

„Maar vrouw, je bent overspannen. Je bent tienmaal beter en vromer dan ik. Als er één in den hemel komt . . .”

„Willem,” zei Louise, „in den hemel komen alleen de uitverkorenen. Dat staat vast. Maar als ik daartoe mag behooren, dan zal 't niet om mijn vroomheid zijn. Marie is beter dan ik. Ze heeft mij veel moeten vergeven. Maar in alle geval, dit

heb ik geleerd van haar, dat het geloof zonder de liefde ijdel is. Misschien moeten we ons allebei van veel bekeeren, beste Willem."

De aangesprokene zag vreemd op. Zoo had zijn vrouw nooit gesproken, zulk een verklaring had hij allermint verwacht. Hij wist niet wat te antwoorden. Hij zag haar lang aan met een ernst, die in hem vreemd was, maar zweeg.

„Willem," zei Louise, „ik heb veel gedacht terwijl ik hier lag. God gaf er mij den tijd voor. Ik geloof, dat ik nog meer moeite gedaan heb om den weg naar den hemel te kennen, dan er op te wandelen. En daar vind ik geen vollen vrede bij."

„Lieve vrouw," was 't antwoord, „ik heb me noch voor het een noch het ander beijverd, en zelfs niet eens een gevoel van onvrede gehad. We moeten anders worden, althans ik. Arnold zou . . . Maar je bent nu te zwak. Tot morgen."

Hij ging heen, met verbazing door Louise nagestaard. Was dat haar man, die anders geen twee minuten over ernstige dingen kon spreken? Zou de Heere, in den „middellijken weg", hem aanvankelijk bekeering ten leven hebben gegeven?

Op dat oogenblik verscheen een „middellijke weg," anders gezegd, Marie, die — wel waren de tijden veranderd! — aanstonds vernam wat pas geschied was. Marie hoorde het zwijgend aan en zei toen:

„Lieve zuster, vóór drie weken zei je tot me, dat Arnold, hoe lief je hem ook hebt, toch, als hij

in zijn ongeloof volhardde, niet in huis kon blijven, wyl er geschreven staat, dat wie de ware leer niet brengt, niet in ons huis mag ontvangen worden. Ik zei je toen: ik geloof dat je 't verkeerd verstaat. Denk je nog zoo?"

Louise zweeg een oogenblik en zei toen:

„Je hebt me de zwaarste vraag gedaan, die je nu doen kondt, Marie. Maar laat ik dit zeggen: ik denk niet meer zoo.”

Het duurde lang, heel lang eer de vrouw des huizes weer in staat was, haar taak als zoodanig weer op te nemen. Toen zij het eindelijk met dank aan God weer kon, was het haar, als begon een nieuw leven, nieuw, niet enkel voor zoover het dagelijksch leven en haar gezondheid betrof. Zij had in haar ziekte ontzaglijk veel geleerd. De Heer had tot haar gesproken, haar doen verstaan hoe de kennis wel het eerste, maar de liefde het hoogste is; hoe de eerste inleiding moet zijn tot de laatste en haar doel mist als het niet alzo is. Ze voelde dat de afkeerigheid haars zoons, die in zijn ongeloof volhardde, ten deele haar schuld was — ook ondanks haar vast geloof in de voorbeschikking en voorbepaling aller dingen.

Willem kon zijn schoonzuster dankbaar zijn. Zij had een anderen toon gebracht in heel zijn omgeving. Zij mocht eens wat „hoog geestelijk” wezen, en het eene lied na het andere zingen; zij mocht wel eens wat druk naar allerlei vergaderingen

loopen, 't was blijkbaar bij haar meenens; zij wist wat ze wilde; ze had geloof en daardoor kracht.

Willem moest zich zelf belijden: dat mis ik. Zij heeft een Vader, ik een Opperwezen. 't Bracht hem tot ernstig nadenken en eindelijk tot stil gebed. Louise bespeurde er iets van doch zweeg, bevreesd, heel anders dan vroeger, dat zij wellicht juist verkeerden raad geven zou. Willem echter kon ten slotte niet zwijgen en vertelde haar openhartig, wat hem deerde. En Louise deed wat zij, vroeger wellicht niet zou gedaan hebben: ze zei eenvoudig:

„Lieve man, ik kan u alleen troosten met wat het mij ook doet. Jezus Christus is in de wereld gekomen om de zondaren zalig te maken, allen die door Hem tot God gaan. En Hij is waarachtig en getrouw.”

Er is velerlei ervaring of bevinding op den weg ten eeuwigen leven. Rafel ervoer het; het werd niet op eens licht, en al mocht Marie honderdmaal zeggen, dat wie gelooft in Christus het eeuwige leven heeft, haar schoonbroeder bleef nog onverzekerd en hij was zoo verstandig zich zelf dit eerlijk te bekennen. Niet ieder brengt het zoover.

Op een avond zat hij, moe van zijn dagtaak, alleen en blies — de laatste les was een Duitsche geweest — weer dikke rookwolken uit de lange Duitsche pijp, waarmee hij zijn onderwijs kracht had bijgezet.

De deur ging open. Arnold trad binnen en zette zich neer, om in het rustigst vertrek des huizes nog 't een ander af te werken. Na een minuut of vijf zag de jonge man even op en vroeg:

„Den hoeveelsten hebben we ook vandaag. Pa?”

Pa moest erkennen 't niet te weten en een blik op zijn wandkalender bewees, dat die in dagen niet was afgescheurd. Hoe kon hem dat overkomen! Hij haaste zich 't gebrek te herstellen en zei toen: „den 19en.”

Met eenmaal viel zijn oog op den dagtekst van den almanak, dien Marie in huis gebracht had en hij las:

„Om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.”

Hij verzonk in diepe gedachten. Toen Arnold een oogenblik later vroeg, hoe hij in 't Engelsch moest vertalen: „op het kantoor is een plaats open,” wist hij het niet. Zijn zoon stond verbaasd en keek hem aan. Hij herstelde zich, vertaalde de uitdrukking, maar verzonk toen weer in dezelfde diepe gedachten. „Gerechtvaardigd door de verlossing in Christus.” 't Werd hem duidelijk hoe nu de schuld voldaan is, de rechtvaardiging van zelf volgt, voor elk die haar in 't geloof aanvaardt, en voor het eerst ging hem een licht op, door het Woord zelf ontstoken.

„Je hebt een hard woord indertijd gesproken,”

zei hij tot Marie, „toen je ons gezin goddeloos noemde. Ik geloof niet dat je het nu nog zoudt zeggen.

En Marie zei eenvoudig: „Neen, zeker niet.”

*
* *

Op een morgen had de heer Rafel juist de huiselijke godsdienstoefening voleind, die thans meer was voor hem dan vorm en plicht, toen een dame werd aangemeld. Niet wetend in wat rol hij verwacht werd, bleef de heer des huizes in die, welke hij thans vervulde en stond weldra tegenover de bezoeker. 't Was een zwierig gekleede, welgedane, glimmende persoonlijkheid, die nog geen vijf minuten zeer rad en luid had gesproken, of haar toehoorder wist, dat hij geen dame voor zich had. Tevens was hij al te weten gekomen, dat zij een man had, die „puissant rijk” was, en een zoon van nog geen achttien en toch al „afgedriedokterd” knap. Aan dien zoon zou den heer Rafel zijn kunst kunnen besteden.

De onderwijzer begreep hieruit, dat het wonder van geleerdheid, 't welk de dame had voortgebracht, dus toch nog niet alles wist, en vroeg daarom wat de bedoelde jonkman leeren zou.

„Ja, ziet u, dat weet ik zoo niet. U is immers „modern” staat er op de deur, en bij ons is ook alles modern, 'tapijten en schilderijen en — affijn,

u moet maar eens komen zien. Maar nu zou hij op mijn man z'n kantoor komen — mijn zoon weet u — en hij moet nog wat van de boeken leeren, geloof ik."

„O, dus u bedoelt boekhouden, denk ik. Maar zooals u weet, à chacun son métier. Dat zal lastig gaan."

De dame knikte, al begreep ze het blijkbaar niet, en zei:

„O, daar niet van, al kost het wat het kost, als hij 't maar leert. U zult er plezier van hebben."

„Heel graag, maar wie geen stem heeft kan niet zingen, zei de kraai. Ik versta geen boekhouden."

De dame zag hem met domme verbazing aan, niet zonder een weinig verachting. De ander merkte het en zei:

„'t Spijt me dat u teleur zijt gesteld. Maar u hebt wat op de deur staat niet begrepen. Misschien evenwel kan ik u helpen. Mijn zoon is een boekhouder in zijn hart. Wilt u 't met hem probeeren, dan zal hij zeker doen wat hij kan om zijn leerling knap te maken. Hij is twintig jaar en ruim drie maanden oud."

„O, maar mijn zoon is al vier en twintig; gaat dat?"

„Waarom niet; een jonge bakker kan best leveren aan het bestjeshuis. Vindt u ook niet?"

Dit stemde de dame toe, en reeds de volgende week verscheen haar zoon, om onder leiding van den Heer A. Rafel Jr. tot boekhouder te worden opgeleid.

De nieuwe leerling bleek te zijn een jong mensch, heel fatterig gekleed, met een bleek, lusteloos gezicht, en iets wat de oude heer Rafel „blasé,” of „verbummelt” zou genoemd hebben, in elk geval heel wat anders dan zijn mama had beschreven. Ook was het plezier, dat van hem beleefd zou worden, aanvankelijk zeer gering, aangezien de boekhouder in hope voor de geheimen van het vak, òf geen lust òf geen aanleg scheen te bezitten. Daarentegen betoonde hij bijzonder kennis te hebben van de koffiehuisen (in het Nederlandsch „cafés”) de schouwburgen, de openbare vermakelijkheden en ook nog andere inrichtingen, waaronder van zeer verdacht gehalte.

Met zekere welbespraaktheid, den bezoekers van drinkhuisen eigen, wist de nieuwe leerling herhaaldelijk daarop 't gesprek te brengen, en 't kostte Arnold, die zijns vaders aangeboren hoffelijkheid niet bezat, vaak groote moeite den jongen man te bepalen bij datgeen waarvoor hij eigenlijk kwam.

Eenige weken was Arnold bezig geweest, zonder veel hoop op slagen, toen zijn leerling hem eens voorstelde, den dag der les voor een paar maal te verzetten op Zondag, daar hij met eenige vrienden voor avonden in de week afspraken had.

Arnold echter verklaarde, dat hij tot alle schikkingen geneigd was, maar Zondags was hij niet gewoon te werken.

„Ik ook niet, mijnheer,” zei de ander. „Je wilt ook wel eens vrij zijn, maar voor een keer . . . ”

„Ik heb een andere opvatting,” was het antwoord; „ik ben heel de week in mijn werk, en heb van jongs af geleerd, dat er nog hoogere belangen zijn, die we licht vergeten. Ik beschouw den Zondag als een instelling, waarmee God bedoeld heeft onze rust, maar zeker ook het meer bijzonder zich bezig houden met Zijn dienst. Ik weiger, omdat het tegen mijn overtuiging zou strijden, anders te doen.”

De leerling keek zijn onderwijzer met ongeveinsde verbazing en zekeren eerbied aan, terwijl hij zei:

„U spreekt van God, maar dat is immers maar zoo'n gezegde. U gelooft toch niet, dat er heusch een God is?”

De verbazing was thans bij den onderwijzer.

„Wis en zeker geloof ik dat,” sprak hij, „ik stel er prijs op van Hem te hooren, Hem te kennen. Daartoe bezoek ik de kerk, en lees ik den Bijbel. Mij dunkt, dat is de plicht van elk redelijk mensch.”

„Ja, ziet u, dat weet ik niet. Ik heb nog nooit een kerk van binnen gezien, en evenmin ooit een oog in een Bijbel geslagen. Ik begrijp ook niet

waar het toe dienen zou. Maar natuurlijk — als u er bepaald tegen hebt . . .”

’t Gesprek eindigde hiermee, doch de onderwijzer had een les ontvangen, die bij hem dieper ging dan de zijne bij den leerling. Voor het eerst in zijn leven had hij iemand ontmoet voor wien God een waanbegrip, de Bijbel iets volslagen vreemds was, die zelfs geen flauw begrip van godsdienst had. Hij begreep het niet. Aan veel was hij in den laatsten tijd beginnen te twifelen; hij kon niet meer gelooven, dat een ezel tot een profeet had gesproken, dat er bij een maaltijd, door Jezus aan de schare bereid, nog meer overschoot dan er eerst geweest was. Maar hij wilde toch een Christen zijn, God dienen, den Bijbel hoog waardeeren. En nu vond hij daar iemand, die een volslagen heiden scheen, ja nog erger, die blijkbaar van alle hooger leven, van het eeuwige en onzienlijke geen ’t minst begrip toonde.

Den volgenden morgen, eer Arnold naar zijn kantoor ging, ontving hij een briefje:

„Geachte Heer, hoewel ik het zeer goed vond, dat u het verzoek van mijn zoon niet hebt ingewilligd, daar hij genoeg ontspanning en genot heeft, moet ik u toch beleefd verzoeken, hem niet over godsdienstzaken te spreken. Ik heb er niets tegen dat u religieus-vroom leeft, doch ons standpunt brengt dit niet mee.”

Dit schriftuur kwam van des leerlings vader.

Arnold stak het bij zich, en 't kostte hem moeite dien morgen te werken.

Hij religieus-vroom! En moeder had hem gezegd — en zij was vroom — dat hij een eeuwig verderf te gemoet ging, en vader had hem bestraft en de dominee hem weggestuurd. 't Warrelde hem door 't hoofd. Tegen den avond ging hij in alle stilte naar tante Marie. Misschien wist zij raad.

Tante Marie, die voor 't eerst vernam, dat haar neef zijn kennis ook voor anderen beschikbaar had gesteld, luisterde opmerkzaam, zonder een woord te zeggen. Toen neef had uitgesproken, vroeg zij met grooten ernst:

„Waarom sprak je dien jongen man tegen? Hadt je hem dan wat beters te geven?”

„Maar tante!” riep Arnold, haar verbaasd aanzijende, „ik kon De Zwaan toch zijn zin niet geven. Zoo iemand leeft als een heiden. Dat gaat toch niet.”

„Wel, waarom niet? Hij doet eigenlijk net als jij, neef. Alleen gaat hij nog een beetje verder.”

„Hoe bedoelt u dat?”

„Is hij niet de zoon van den bankier De Zwaan op de markt?”

„Ja, tante.”

„Nu Arnold, dan zul je misschien verbaasd staan, als ik je zeg, dat zijn grootvader zelf predikant was, maar een van die, voor wie de dienst van God neerkomt op braafheid, menschlievendheid,

enz, zoover als het gaat, en die overigens het leven zoo aangenaam en makkelijk mogelijk zich maken. Mijn vader noemde hem bij al zijn deugd een oneerlijk man, die de kerk onnoodig vond en er toch van leefde. Zijn zoon groeide op tot een echt man van de wereld, en wierp het beetje godsdienst van vader geheel overboord. En nu kun je aan den kleinzoon zien, waar dat toe leidt."

„Maar tante, ik ben niet van plan zoo te worden."

„Dit zei ik ook niet," hernam Marie, die bemerkte dat zij begrepen werd. „Maar 't kon er toe komen. Daarom vroeg ik je: Wat heb je hem beters te geven? Zie je, Arnold, in mijn Bijbel staat: wij weten de dingen die ons van God geschonken zijn. Maar dat weten we alleen door het geloof. Zoolang je niet uit dat geloof spreekt, is zijn meening zoo goed als de jouwe en van ieder ander."

Arnold zweeg. Er ging hem een licht op, als vaders luchthartigheid en moeders rechtzinnigheid hem nog nooit had ontstoken.

En paar maanden later verrastte de jonkman zijn ouders met de mededeeling, dat hij weer ter catechisatie dacht te gaan, en met den dominee 't in orde gebracht had.

„En wat zei die?" vroeg moeder.

„O, hij vond het heel goed, dat ik tot het oude terugkeerde, want dat was toch maar 't beste. Ik antwoordde hem evenwel, dat ik juist kwam, omdat

mij een nieuw licht was opgegaan, maar hij vroeg niet verder, en dus was 't nu in 't reine."

„Zoo is 't goed," zei moeder; „eerlijk gezegd zag ik je liever geen lid van onze kerk, dan als een huichelaar."

Arnold antwoordde niet. Hij kon moeilijk zeggen wat in zijn hart was, vooral daar zooveel in huis anders was geworden dan vroeger. Papa blies lichte wolkjes uit zijn Duitsche pijp. Ook hij gevoelde dat er dingen zijn, die men alleen voor zich zelf uitspreekt.

Maar toen tante Marie later eens aanliep, wat thans meer voorviel dan vroeger, kon haar zwager niet nalaten te vragen, of zij Arnolds handelingen begreep. „Ik vat den jongen niet," verklaarde hij, „hij heeft le courage de son opinion. Maar hij stelt ons telkens voor raadsels."

„Neem me niet, kwalijk, Willem, maar heb je dat hem niet jaren lang gedaan?"

„Ik dacht niet, dat Evangelische menschen zoo scherp konden wezen," zei mijnheer Rafel, met zijn horlogeketting spelend, „maar eerlijk gezegd, geheel mis heb je 't niet. God zij dank, nu kan hij weten wat hij aan mij heeft, en aan Louise ook."

„Ik vrees, dat we hem allebei in den weg gestaan hebben," zei Louise. „Ik heb hem wel van jongs af geleerd God te vreezen, maar niet genoeg misschien Hem lief te hebben."

„Ja, juist, timor non reverentia, zooals onze rector zei,” sprak mijnheer Rafel deftig. „Ik wil zeggen, dat God te duchten en te vreezen, twee zijn.”

„En hem lief te hebben het hoogste,” zei Marie. „Wij hebben erkend en geloofd de liefde die God tot ons heeft, zegt de apostel, en wie dat ervaart, heeft ook God lief.

„Hoor eens zus,” zei mijnheer Rafel, „ik moet weg. De Franschen wachten me; maar dat zeg ik je eerlijk, als er zoo in de maatschappij gepreekt werd door theorie en praktijk als jij doet, dan zou het er daar, in de kerk en in huis anders uitzien. Adieu, Au revoir.”

DE PATROON.

„Van de Schuur en Comp. — Kantoor.”

Dat had al een eeuw of zoo geprikt op het hardsteen, boven den lagen kelderingang van het hooge huis, waar de firma in gevestigd was. Dat heeft er gestaan al de dertig jaar, die ik er trouw 's morgens en 's avonds onder door gegaan ben. Dat zal er, „overmacht uitgesloten,” nog staan als misschien mijn kleinzoon het leest.

Wie „Comp.” was of geweest is, hebben we geen van allen ooit recht geweten. De oudste boekhouder alleen herinnerde zich flauw, wel eens van zulk een wezen uit den grijzen voortijd gehoord te hebben. Maar thans was er alleen mijnheer Van de Schuur, P. J. van de Schuur. En wie dat was, wist de buurt, wist de Beurs, wisten allermeest wij, zijn bedienden. Voor ons was hij bovenal en eenig de Patroon.

Ik was veertien jaar en twee maanden oud, toen ik voor het eerst met den man kennis maakte, dien ik nog veel meer schuldig ben, dan een woord te zijner nagedachtenis. Doch laat me, eer ik dit neerschrijf, drie dingen mogen opmerken, die veel toelichting straks uitsparen.

Vooreerst was in mijn jongen tijd het hoogerburgerschoolstelsel nog niet in werking, noch ook natuurlijk al de dwaasheid daaraan verbonden. Een jongen, die op de lagere school behoorlijk was „uitgeleerd”, kon op een kantoor terecht, leerde het vak „van onderen op,” oefende zich hier of daar in wat hij verder noodig had te weten en — klaar was het. Ik heb op die manier menig burgerjongen patroon, menig geringe groot zien worden. Gelukkig — voor wie niet op gezag wil gelooven — leven er nog velen van dezulken, als wandelende en sprekende getuigen. Wij deden geen examen, haalden geen diploma's en — we kwamen er toch. Onze opvoeding had een bitter beetje gekost en „rendeerde” toch prachtig.

Ten tweede had te dien tijde nagenoeg elk koopman of bankier zijn kantoor aan huis. In de paleizen door vroegere geslachten gebouwd, was daar trouwens plaats voor. De man van zaken woonde bij zijn zaak. 't Is waar, hij stond er niet het fraaiste deel van zijn huis voor af, al was er ruimte genoeg. Meestal was 't de benedenverdieping, ettelijke voeten in den grond, waar patroon en be-

dienden hun dagen sleten, terwijl alleen de eerste den grenspaal voorbijkwam tusschen „huis” en kantoor gesteld. Hoeveel regelen der gezondheidsleer op zulk een kantoor niet in toepassing kwamen, wie zegt het? Toch werden we er oud bij. Thans zie ik de heerenhuizen tot kantoorlokalen omgeschapen. De heeren verdwijnen, de paleizen worden voor zaken ingericht, de families wonen tweemaal bekrompener dan hun voorgeslacht. Maar toch — wij bedienden hebben bij de nieuwe praktijk gewonnen. We zitten niet meer „onderin” als vroeger, en komen den slager niet meer tegen in de gang.

Ten derde was in die ouden tijd de patroon ook heusch de man die de zaak vertegenwoordigde, die het geld en niet enkel de leiding had.

De naamlooze vennootschappen, thans zoo welig tierende als de boterbloempjes in de wei, waren toen zoo goed als onbekend. Dat thans nog meer dan vroeger eendracht noodig is om macht te hebben, weet ik, en wie 't alleen niet afkan doet wijs zoo hij niet anderen saamdoet. Maar het wil mij voorkomen, dat de samenwerking van velen, die dan vennooten heeten, thans wel eens dienst doet als huismiddel, om zekere kwalen te genezen, die voor al wat men dusver heeft aangewend niet wilden wijken. Het gaat den naamlooze vennootschapper's als meer dingen; de reden waarom staat er niet altijd bij.

Er was toen ook samenwerking in 't groot, maar toch droeg in 't gemeen ieder eigen risico en stak ook zelf de winsten in den zak. En ik voel veel voor die oude practijk, al veroordeel ik de nieuwe daarom niet.

Elken morgen als het negen begon te spelen, daagde van heinde en veer het „personeel” op. We wisten, al kwamen we ook een kwartier vroeger, dat toch de patroon er wezen zou. Hij was zijn eigen portier en „presentielijst.” De laatkomers — zeldzamen onder ons — ervoeren het.

Ons kantoor lag, zooals gezegd, in de diepte. 't Zag uit op den grooten tuin van het heerenhuis, die, hoe mooi ook, toch elken dag 't zelfde te zien gaf en ons dus voor te veel afleiding behoedde. De patroon zat in een kleine, ten deele afgeschutte ruimte, zichtbaar voor bijna allen, gelijk zijn oog over allen en alles ging.

Nauw was het uur van negenen geslagen, of de glazen schuifdeur ging bijna onhoorbaar open en plechtig klonk uit het kamertje „Morgen heeren!” door anderhalf dozijn „Morgen mijnheer's” beantwoord.

Dan trad hij te voorschijn, de patroon, kalm, waardig, deftig, de patroon, primus inter pares, in volkomenheid.

Hij was een rijzig, min of meer gezet man, onberispelijk net, van het gekuifde, blonde hoofdhaar af, tot aan de glanzende laarzen toe. Zijn gelaat

had meer kleur dan men verwacht zou hebben bij iemand, die zijn besten tijd sleet in een kelder-kantoor. In zijn lichtblauwe oogen lag iets vriendelijks dat aantrok, doch tegelijk sprak er uit een slimheid, die niet louter uit de practijk kon zijn ontstaan.

Die oogen gingen overal, doch bijna onmerkbaar. Uit heel zijn wezen blonk iets, dat de Engelschen „protecting manners” zouden genoemd hebben, en waarachter vaak zekere hoogmoed schuilt, die gelukkig ons bedienden niet kon hinderen.

In zijn kleedij was de patroon onberispelijk als een modeplaat, hoe weinig hij ook om modes be-
weerde te geven. Het is twijfelachtig, of zelfs de zwaargebrilde boekhouder, die 't dichtst bij hem zat, ooit eenig stofje of smet op het gewaad des patroons ontdekt heeft. Wij, die verder zetelden, althans nimmer. Het heel laag uitgesneden vest liet een ontzaggelijk voorhemd vrij, een wit veld, met enkele juweelen starretjes overspreid. Als twee beschermende dijken verzezen daarboven de bladen van zijn stijfstaanden boord, een meesterstuk van stijfsters- en strijksterskunst, elke week nieuw ver-
toond. De dijken omsloot een witte das, een „strop”, een veelvoudige, dienstdoende in de Hondsdagen, zoo goed als wen 't vroor. Kop en omlijsting vormden een waar „tooneel der mannelijke achtbaarheid.”

Sterk afstekend bij het ietwat blozend gezicht,

was de doorgaans donkere kleedij, waarin hij zich bewoog, die hem paste. Onmogelijk kan ik me hem voorstellen in zoo'n jongenspak, als waarmee thans grijze heeren „mooi willen doen.” (laat me ook eens „nieuweren” onzin praten! Hij ging al den dag in 't zwart, al was 't niet van treurigheid en rouw. 't Eenige glanzende omtrent 'smans middel was de zware, blinkende, gouden ketting — oogelust der jongeren onzer — waarmee het kostbaar uurwerk was beveiligd, welks nauwkeurigheid ons elken morgen duidelijk werd.

Statelijk trad hij in ons midden, voorzien van een aantal brieven, ten deele reeds gelezen. Zijn eerste gang gold den boekhouder of liever den oudsten der twee, den procuratiehouder en andere grootwaardigheidsbekleeders. Was met dezen afgehandeld en schoot hem tijd over, dan kwamen wij minderen aan de beurt. Ieder wist zijn werk, hem uit de tweede hand toebedeeld; 't liep alles geregeld als de groote klok op den schoorsteen; het ging alles plichtmatig en naar vaste wet als aan het hof van den grooten (?) Lodewijk.

Maar dat het zoo liep en loopen kon was zijn bedrijf. Hij was de slinger van dat groote uurwerk, en zijn kuif, boven de hooge lessenaars uitstekend, was wat Richards Leeuwenharts pluim was voor zijn strijders, het teeken van een macht, die zij te volgen hadden. Want ook met ons, mindere goden, tot den jongsten klerk toe, maakte onze

schutspatroom rechtstreeks bemoeienis. Zorgde hij door wel omschreven eischen, dat geen oningewijde zijn heiligdom binnendrong, evenzeer waakte hij, dat het niet werd ontwijd. Slordig schrift, te haastig werk, een niet leesbare brief, een fout in een optelling van een el lengte — niets ontging hem. En zijn onveranderlijk: „U zoudt goed doen dit nog eens na te zien,” was een bevel, nog meer gevreesd en zeker stipter opgevolgd dan het geducht „refaire” van onzen meester op de Fransche school.

Makkelijk was de patroon niet, noch voor zich zelf noch voor anderen. Zijn klokvastheid, zijn netheid, zijn nauwkeurigheid, hij eischte het al min of meer van zijn onderhoorigen. Elk hunner moest althans in ettelijke opzichten zijn beeld weerspiegelen, en hij ruste niet vóór hij het bij ieder onzer zoover had. Bleek echter iemand gansch niet vormbaar, ongeschikt om eenigen indruk op te nemen of te bewaren, dan werd diens paspoort onherroepelijk geteekend en kreeg hij aanzegging op drie maanden „om zich van iets beters te voorzien.” 't Kon kwalijk hoffelijker.

Hij stond er op, dat er gewerkt zou worden en goed — hij gaf er zelf 't voorbeeld van. Nooit werd hij gemist, nooit zagen we hem ledig. Werd hij tallooze malen door bezoekers in zijn werk gestoord, hij hervatte het, zoodra ze vertrokken waren. Zoo goed als wij, at hij op 't kantoor zijn broodje, al lag zijn huiskamer vlak bij. In de

drukke tijden, die ons vak — hij deed in fondsen en effecten — met zich bracht, werkten we laat, maar het laatst van allen ging de patroon heen. Sterk was hij niet, ongesteld soms, doch al heel erg moest het zijn, als hij niet naar de Beurs ging, hoe het weer ook wezen mocht, en slechts bij hooge uitzondering per rijtuig.

Hoe voorbeeldig het zijn mocht, ik heb me als heel jong mensch toch wel eens heel eigenwijs gevraagd, of de patroon ook overdreef. Moest een man, die tonnen gouds bezat, werken, als deed hij het voor zijn brood? Maar ik ben op dit punt bekeerd geworden, toen ik leerde verstaan, hoe deze man, die zoovelen brood en meer gaf, niet anders kon dan hij deed. Zijn kantoor was zijn koninkrijk zijn ziel leefde in zaken doen; zijn bestaan en wezen was „fondsen en effecten.” Zeker, hij had voor enkele andere dingen een hoekje opengehouden. Maar overigens was hij ganschelijk vervuld met koersen en wissels en coupons en prolongaties, met rijzing en daling, en Londensche en Parijsche Beurs, met aandeelen en obligaties — een heel alfabeth. Buiten dat al bestond wel een wereld. maar voor hem een heel kleine, eng beperkte, ten deele zelfs vrij waardelooze. Er liep in der tijd een gerucht, dat een komeet de helft onzer aarde zou vernielen. Ik wed, dat het den patroon minder zou gedeerd hebben, als de Beurs maar was blijven staan. Eens toen ik op hem stond te wachten, 't

was de dag vóór Kersttijd, hoorde ik hem tot den boekhouder zeggen: „Nu twee dagen rust; eigenlijk zit je met zoo'n tweeden feestdag wel wat verlegen. Ik houd niet van stagnatie.”

Dusver had ik den patroon vaak benijd. Maar van dat oogenblik af begon ik te begrijpen, dat hij althans in enkele opzichten min benijdbaar was. Een koning van de Beurs, die toch met een tweeden feestdag geen raad weet!

Wat hij in die tweede dagen uitvoerde, weet ik natuurlijk niet, maar wel dat hij ze ons — zelfs in de drukste tijden — volkomen liet. Evenmin werd er ooit op Zondag iets verricht. Dit zou tegen zijn geweten, zijn overtuiging hebben gestreden, al bestonden er toen nog geen vereenigingen voor Zondagsrust. Want onze patroon was, of achtte althans zich zelf, een godsdienstig man. Hij had niet alleen in de kerk een eigen plaats, maar die was ook elken Zondagmorgen vast bezet. Hij las, dat wisten we, iederen morgen trouw in de Schrift. Hij gaf voor kerk en armen, zelfs gul en rijkelijk. Op nieuwjaarsdag, als we hem kwamen gelukwenschen — „handjes geven” heette dat — hield hij iets dat wij, min vleierend voor predikanten, de „preek” noemden. 't Was een toespraak, die ik na ettelijke jaren uit het hoofd kende. Er kwam in van het weldoend Opperwezen, van den nieuwen jaarkring, van Godes zegen en onze tekortkomingen, alles onberispelijk rechtzinnig als

ten bewijze dat de spreker dit ook was. Hij zag het gaarne, dat we onze „godsdienstplichten” waarnamen, en erkende, dat, als de zaken goed gingen, dit niet geschiedde zonder „hoogeren zegen,” waarvoor wij der Voorzienigheid erkentelijk moesten zijn. Dit al en veel meer geschiedde en werd te pas gebracht naar vaste regelen en wetten. Want zonder deze geloof ik, dat mijn patroon geen uur had kunnen bestaan. Hij had een program voor elk jaar, elke week, elken dag, en trouw werkte hij het af.

Toch kon hij hartelijk zijn, belangstellend tot deelnemend toe, meer dan iemand van zoo regelmatig een gestaltenis en zoo uurwerkmatig een patroon zou verwacht hebben. Hij heeft uit meer dan een armen jongen een kantoorlooper, uit menig kantoorlooper een kantoorheer gemaakt, en zich daarvoor, ik zeg niet geld — dat had hij genoeg — maar ook moeite getroost. Als er een van zijn personeel ziek was, vond hij dat niet enkel maar lastig, neen hij onderzocht ook of het gezin bij die ziekte leed en deed wat hij kon. Er was geen pensioenfonds in den eigenlijken zin, maar de vier, die tijdens mijn kantoorleven emiriti werden, hadden allerminst reden tot klagen. Hij deed wèl met kieschheid, 't zij dat hij een looper een nog zeer bruikbare winterjas afstond of den procuratiehouder, die negen kinderen had, in moeilijke tijden met een paar bankjes troostte.

Dan waren ook onder ons wel eens losse jongens, die den verkeerden weg ingingen. Als de patroon dat merkte, riep hij zoo iemand alleen, gaf hem een lange les over de gevaren van Wijntje en Trijntje, en wees hem ernstig op zijn plicht jegens God en zich zelf, op het loon der deugd en de straf der ondeugd hier en hiernamaals. Of het nu kwam doordat het hart bij die toespraken was, of doordat het de patroon was, die tot nog meer macht had dan tot vermanen, laat ik daar. Zeker echter is, dat zulk een rede vaak veel uitwerkte. Bleek echter iemand onverbeterlijk, hetzij van werk, als gezegd, of van zeden, dan moest hij weg.

Nu hadden allen, van den jongste tot den oudste, grooten eerbied voor den patroon, en hij zelf wist ook treffelijk den afstand te bewaren. Toch was het niet louter ontzag of hoop of vrees, die ons dreven ons werk goed te doen, en die het personeel van Van de Schuur den naam van hokvast hebben bezorgd. Veeleer voelden we allen, hoe onze statige, deftige, hooge „patroon” dat was in dubbelen zin, hoe hij in zijn borst ook een hart droeg en een dat kon kloppen voor anderen, ja voor ons. Zeker, we werden naar behooren betaald en een goed jaar was ook voor ons goed; er werd veel gewerkt, maar in verhouding ook ruim geloond; we hadden des zomers om de beurt vrijaf; iets zeldzaams destijds. Maar toch blijf ik gelooven, dat de patroon, die wist gedaan te krijgen wat an-

deren niet vermochten, daarvan het geheim droeg in zijn persoon.

In de wereld daarbuiten, onder zijns gelijken, op de Beurs en alom, gold hij voor wat hij het hoogst achtte: een braaf man. „Braaf” was zijn wachtwoord en ik geloof werkelijk, dat juist zijn braafheid hem heeft verhinderd datgene te worden, wat God wil, dat we zijn zullen: Zijn kinderen. Hij was te braaf om een zondaar te wezen, al erkende hij natuurlijk dat we allemaal zondaars zijn. Braafheid omvatte bij hem alles: eerlijkheid, soliditeit, nauwgezetheid, oppassendheid, al de christelijke en maatschappelijke deugden in 't kort onzer onvolprezen schoolwet.

Solide, — dat was hij, oud-Hollandsch, degelijk solide en dat was zijn trots. „Doe nooit anders dan solide affaires, als je een goede reputatie op prijs stelt,” hoor ik hem nog zeggen. (Men weet, zuiver Nederlandsch te spreken past geen deftig man!) „Wat je niet als goed kunt garandeeren, adviseer dat niemand te koopen en ga er zelf niet in. 't Mag momenteel rendeeren maar het loont op den duur niet, en je gooit je soliditeit te grabbel. — Dat is althans mijn principe,” kwam er vergoelijkend achter, wellicht om enkele vakgenooten niet te kwetsen!

Hij was solide als de Bank, een pilaar van de Beurs, een vraagbaak voor menigeen, een vertrouwd man, dien men crediet gaf, ook nog voor

wat anders en hoogers dan geld. Degelijk en hecht als zijn huis, zijn brandkast en zijn horlogeketting was al zijn doen. Ieder wist het en rekende er op en er mee. Ik heb in hem gezien wat zegen zoo'n eerlijk, degelijk en betrouwbaar man is voor heel de maatschappij, ook al speelt hij niet op een groot tooneel. Kwamen er aanbiedingen of aanprijzingen van min „soliden” aard, dan was het vermakelijk en leerrijk te zien, hoe de patroon deed. Hij nam zulk een papier voorzichtig tusschen duim en vinger, als ware 't een of ander gevaarlijk gedierte of vuil voorwerp, en riep den jongsten bediende, die dan, al naar 't jaargetij was, de plechtige opdracht kreeg het „vod” in de kachel of in den prullemand te werpen, doch niet dan na het eerst te hebben verscheurd.

Voor wie den mensch en den handelaar niet van elkaar wist te onderscheiden, moet het hoofd der firma „Van de Schuur en Comp,” dikwijls een raadsel zijn geweest. Dezelfde man, die pas een bediende over wien hij te vreden was een klinkend „douceurtje” had geschonken, kon diens ambtgenoot een half uur later een geweldigen uitbrander geven, als hij, met gelimiteerde orders ter Beurs getogen, die met $\frac{1}{16}$ had overschreden. Hij bleef in zaken op een cent dood, en gaf tegelijk tienmaal zooveel aan een of anderen bedelaar, die lucifers aanbood. Als bij 't opmaken van den kasstaat 't met een stuiver verschil niet klopte, was het als

liep heel de zaak onmiddellijk gevaar. We hebben eens een ganschen avond met zijn allen gezocht naar 3½ ct. of liever naar de oorzaak van dit geducht surplus. We hebben dien avond, ter beoediging, en op des patroons kosten, voor ettelijke guldens verorberd. En toen eindelijk de groote fout ontdekt was, van 3½ ct. werd de gelukkige Columbus met een tientje beloond. In zaken staat „correctheid” voorop, zei de patroon, en net sloeg de klok 12 uur, middernacht.

Idem jegens de klanten, zijn „patroons,” zooals hij ze betitelde. En ze waren velen en velerlei. Daar kwamen graven en baronnen, dames uit den eersten stand, groote winkeliers, kleine burgers, gepensioneerde soldaten en zeelui, en althans voor den eersten keer stond hun de patroon steeds zelf te woord. Dan was hij, altijd even deftig, toch de minzaamheid zelf, de dienaar die orders ontving en uitvoerde, die 't weten wou dat hij er aan verdiende. Dan gaf hij raad en inlichting en kon een kwartier lang met een burgermannetje redeneeren over de beste besteding van zijn gespaarde driehonderd gulden, even goed als vlak daarop met een groot-grondbezitter, die een paar ton te beleggen had. Ik geloof niet, dat hij ooit voor een zijner klanten anders was dan voor den ander. Voor hen scheen alle haast uit hem geweken, hij was 't geduld en de oplettendheid zelf. Alleen wie speculeeren wou vond gehoor noch genade.

„U zijt hier niet terecht” was dan het bescheid, verzeld van een beteekenisvollen blik naar de deur.

Idem was hij, schoon „puissant” rijk, toch de eenvoud zelf. In zijn huis heerschte een degelijkheid bij eenvoudigheid, die een Mennist van den ouden stempel eer zou gedaan hebben. Alles was ook dan „solide,” maar eigenlijke weelde heb ik — de omstandigheden brachten mij vaak binnen — nooit bespeurd. Zijn rijkdom strekte tot gebruik, niet bovenal tot genot. Dat gold voor de huishouding, voor de meubelen, voor alles. Aan kunst deed hij niet. Gul was hij en in ’t „laten verdienen” niet achterlijk, gelijk ook wij ervoeren, maar alles moest tot eenig nut strekken. In dat punt was hij een streng rechtzinnig aanhanger van den Heidelberg-schen Catechismus. Voor zich zelf nam hij er zeer weinig van: hoogstens des zomers een paar vrije weken. Mevrouw en de kinderen mochten buiten zijn zoolang zij verkozen, hij ging alleen tegen den avond en kwam ’smorgens weer op kantoor; of als de afstand wat groot was, van Zaterdagavond tot Maandagmorgen. Meermalen hoorde ik, hoe zijns gelijken hem daarover opmerkingen maakten. Doch uit zijn volle hart kwam dan het antwoord: „Och, je zit toch eigenlijk nergens beter en rustiger dan op je kantoor.”

Of hij benijdbaar was?

„There is neither good nor bad but thinking makes it so”, zegt Shakespeare, en daar is, met wijsheid

verstaan, veel waarheid in. Ieder is slechts gelukkig in zijn sfeer.

Onder de tegenstellingen, die in een en denzelfden patroon openbaar werden, was er een waarvoor hij zeker, (wellicht voor meerdere) gansch blind was. Ik bedoel die tusschen de theorie en de practijk des christelijken levens. Die twee waren — 't stuk der plichten uitgezonderd — bij hem zoo gescheiden, dat ze elkaar nooit tegenkwamen. Hij ging trouw ter kerk, maar ook nu en dan ten schouwburg, natuurlijk alleen als er wat degelijks gespeeld werd en hij op tijd thuis kon zijn. Hij las des ochtends vromelijk een kapittel uit de Schrift, maar kaartte genoegelijk des avonds met enkele Beursvrienden, al werd er, geloof ik, nooit om meer dan een dubbeltje gespeeld. Hij betaalde alle jaren een hooge bijdrage aan het Zendelinggenootschap, maar ook slechts een stuiver te geven voor de Christelijke school ten bate der jeugdige heidenen in onze stad, zou hem een dwaasheid hebben geleken. Een predikant die huisbezoek kwam doen, kon zeker zijn met alle eer en eerbied aan zijn stand en ambt verschuldigd te worden ontvangen en aangehoord, om 't even, of hij deugd en plicht aanbeval, dan wel op de noodzaak van bekeering wees. Doch in het laatste geval behoefde zulk een er niet op te rekenen mijnheer of de zijnen onder zijn gehoor te zien. Zulk een dominee was „voor den minderen man.” En bij allen eenvoud achtte

de patroon zich toch boven dien man verheven, ook in zaken „van den Godsdienst.” Zijn gezin, zijn kantoor, zijn leven, was het niet onberispelijk, behoudens menschelijke tekortkomingen? Wat viel er dan nog te bekeeren?

Toen onze patroon op zijn zestigste jaar de zaken aan zijn zoon overdroeg, kon hij als Karel V tot Philips zeggen: „Ik laat u een groot rijk na.” Want de zaken waren niet alleen ontzaglijk uitgebreid, voortreffelijk beheerd, maar nog altijd voor ontwikkeling vatbaar. De patroon werd toen „rustend,” een woord hier met wijsheid te verstaan. Want vergeefs was het hem te beduiden, dat hij na zes en veertig jaren arbeids, thans met eere kon toezien, hoe anderen verder bouwden aan het beroemde huis, door hem reeds groot gemaakt. Lust en rust lagen voor hem op het kantoor, in den lessenaar. Hij bleef komen en werken, al hadden nu anderen de zorg; en ik heb — benijdbaar geluk! — nooit bespeurd, dat iemand hem als een vijfde rad aan den wagen beschouwde. 't Was met reden!

Als een braaf man, gelijk de aanspreker, als een nobel mensch, gelijk zijn collega's zeiden, is hij toch eindelijk tegen de tachtig ter lange rust gegaan. Nog twee dagen te voren had hij zijn kantoorstoel althans voor een paar uur bezet.

Bijna twintig jaar had de patroon, nu de „ouwe patroon,” zijn emeritaat genoten, toen die tijd kwam,

dat hij ten volle zou aftreden. Hij had er velen zien voorgaan, doch ook groot was het getal der zijnen die bleven en — die ook niets liever wenschten, dan dat hij bleef. 't Is een voorrecht, ook zelfs den besten niet altijd geschonken. Trouwens, hij was goed geweest voor allen, behalve voor zich zelf, omdat hij het hoogste goed niet had gezocht, meenend het reeds te bezitten.

Toen het zeker was dat hij sterven ging, werd een predikant geroepen, die, welken hij het liefst had gehoord, een man die aangrijpend preeken kon over Jezus van Nazareth, den martelaar voor zijn beginselen, den grooten opvoeder der menscheid, het ideaal van deugd zonder zelfzucht. Hij vond den ouden heer min of meer bezwaard van geest, ondanks allen bemoedigenden lof, dien kinderen en kleinkinderen gaven aan zijn braafheid, edelmoedigheid, menschenliefde en godsdienstzin. Nu hoopte men, dat dominee den stervende ten volle zou gerust stellen.

En dominee beproefde dat, en sprak met alle kracht van het geloof in God, in deugd en in eeuwig leven, voor allen die God bemind, de deugd beoefend en naar eeuwig leven gestreefd hebben. Zulk een nu was ongetwijfeld zijn vriend, die thans blijmoedig kon terugzien op een welbesteed leven, ook bij vele menschenlijke tekortkomingen, toch God en den naaste had gediend, en nu een betere, zalige toekomst tegenging. Gerust kon hij

het hoofd nederleggen en als Jezus, zijn geest den Vader bevelen. Voor hem was geen reden tot onrust of droefheid, hij ging heen, door velen bemind, en „onze Lieve Heer heeft geen stiefkinderen.”

Of dit den ouden heer volkomenlijk bevredigde, weet ik niet. Maar toen hij des avonds een oogenblik alleen was met zijn ouden, trouwen huisknecht, fluisterde hij:

„'t Is nog donker, Hendrik.”

„Zal ik 't licht opsteken, mijnheer?”

„Neen, jongen, ik bedoel, 't is nog niet licht hier,” en hij wees op zijn hart.

Toen waagde Hendrik iets te zeggen, gelijk hij meer in zijn leven gedaan had, en hij sprak ernstig:

„De Heere Jezus Christus, Gods zoon, is het Licht der wereld. Wie in Hem gelooft, zal het Licht des levens hebben en het eeuwige leven. Daar is geen andere naam waardoor we kunnen zalig worden.”

De stervende kuchte, maar sprak niet. Heel den nacht lag hij onrustig. Tegen den morgen kwam de verandering, de onmiddellijke voorbode des doods.

Toen had daar iets vreemds plaats, dat die het bijwoonden nooit vergeten hebben.

„Roep Hendrik,” fluisterde de zieke.

Hendrik verscheen.

„Jongen,” sprak zijn heer, „herhaal me nu nog

eens de woorden, die je me gisterenavond hebt gezegd. Maar net zoo, als je kunt."

En de oude „jongen" deed het met bevende stem, met tranen in de oogen; niet letterlijk gaf hij 't weer misschien, maar toch — toen hij geëindigd had, fluisterde zijn heer:

„Zoo is het, Amen."

En hij sprak niet meer. De patroon was niet meer. Hij heeft althans in zijn sterven de goede belijdenis betuigd. Waarom kan ik ook niet zeggen: in zijn leven!

*
* *

De firma Van de Schuur bestaat nog en bloeit. Maar er is een ledige plaats op het kantoor en ik weet, zoolang ik er ben, zal die nooit meer zijn bezet.

DE TWEE NACHTGEZICHTEN.

Dit zijn de nachtgezichten van Abdeël den wijze, den leeraar van velen, den helper der nooddrufftigen, den vriend van God.

Deze Abdeël woonde in het land van Babel, dat is de streek waar de spraken verward zijn. Aldaar heeft hij de nachtgezichten gezien, die door hem zijn opgeschreven en aan velen bekend gemaakt, tot leering van die woonden in het land van Babel, en van zoovelen als er na hen leven zullen in alle plaatsen, en lezen de woorden van Abdeel den wijze :

In den nacht, tegen het morgenlicht, gevoelde ik dat de slaap van mij was geweken. Over mij kwam snel en met kracht een verrukking der zinnen, en mijn geest in mij werd verre weggevoerd, schoon het lichaam bleef op de slaapstede, doch niet als slapende.

Toen heb ik in den geest dit gezien:

Aan den oever der rivier, die van het Noorden tot het Zuiden gaat, van den Euphraat, stond een man. Zijn gewaad was als dat der herderen uit de vlakte. En ik kende hem, dat hij was een man groot en diep van gedachten, vol wijsheid en wetenschap, gansch oprecht en vreezend den God zijner vaderen, ook te midden veler heidenen rondom. Ja, hij was een priester des Heeren, Hem dienende en biddende voor het volk. Ook hielden zij allen hem in hooge waardij en eere, zoowel die den Eeuwige als die valsche goden vereerden. Zoo was deze herder groot onder die in de laagte wonen. Nogtans verhief zijn hart zich niet, noch maakte hij zich groot, hetzij tegen den Heer of tegen de kinderen der menschen.

Tot hem kwamen velen van het Oosten en het Westen, om te hooren de goede woorden die hij sprak en de leer die uit zijn mond ging, en zijn dienst te vragen als een priester des Allerhoogsten. Want daar waren in die landstreek mannen die als hij God vreesden.

Ook kwamen tot hem anderen, uit de heidenen, getrokken door zijn leer en voorbeeld en de goede dingen die hij deed. In 't eind vereende hij rondom zich een zeer groote gemeente die hem aanhing, en met welke hij stond voor het aangezicht des Heeren, als zij saamvergaderd waren.

Terwijl nu deze herder nederzat in de stilte des

avonds vóór zijn tent, nadat de kudden gedrenkt waren, omscheen hem snel een licht, glanzende meer dan de stralen der zon. Een man stond voor hem in een wit kleed en op zijn hoofd was een kroon als van goud. Deze man droeg in de handen een amphora of kruik, zeer sierlijk van maaksel en schoon voor het gezicht. En hij sprak tot den herder:

„Om u heeft zich des Heeren Gemeente vergaderd, dat gij haar tot een priester zoudt zijn. Die zaak is goed in de oogen des Heeren, dien gij dient. Doch indien zij bestaan zal, indien gijlieden bijeen zult blijven en groeien ook naar den geest, zoo is u de kracht des Geestes noodig die van boven is. Daarom ben ik gezonden tot u met deze amphora, waarin besloten is de adem des levens, dat gewrocht wordt door den Geest uit den hooge. Wanneer ge saamkomt, zoo plaats deze kruik op het altaar, en door de kracht des Geestes zal het u allen wel gaan.”

De bode verdween, en de duisternis, die van het licht overschenen was, kwam weder, zoodat de herder in zijn tent ging, de gesloten kruik in zijn armen dragende.

Toen nu al het volk weder saamkwam, zette de herder de kruik op het altaar, en verhaalde aan hen die saamgekomen waren, wat de engel hem gezegd had. Zij allen verbaasden en verblijdden zich, en toen zij heengingen was het hun wonder-

lijk te moede. Want zij allen gevoelden, dat er een kracht onder en tot hen was uitgegaan, een kracht uit de hoogte, ongezien, maar niet onbemerkt, onnaspeurlijk en toch bespeurd — gevoeld en ervaren door die daar waren, hen nauwer saambindend in den dienst en in de vreeze des Heeren.

Alzoo ging het vele dagen en maanden lang en de kracht die werkte, was altijd sterker gebleken, zoodat het werd onder hen „één hart en één ziel,” al waren niet allen van eenen huize.

Nu gebeurde het dat Thomas, gelijk de herder genaamd was, wederom op een avond zat aan de deur zijner tent. Zijn hart was vervuld van lieflijke gedachten, want morgen was de Rustdag, en dan zou hij er velen ontmoeten, die met hem den God der Vaderen dienden en verheerlijkten.

Toen herinnerde hij zich, dat hij de amphora nog niet voor morgen had gereed gezet. Hij ging dus naar binnen en haalde van daar het kostbare vat, dat verborgen was in het binnenste van de tent.

Terwijl hij het nu nederzette op een tafel, kwam een gedachte in zijn ziel op, en hij sprak bij zich zelf:

„Welk een zegen is ons in dit geschenk des Allerhoogsten bereid, welk een kracht heeft Hij in dit zwakke vat besloten, voortreffelijker dan het geurig reukwerk in een albasten flesch. Want

deze verspreidt den lieflijken reuk alleen wanneer het vat geopend is, terwijl de kruik slechts de kracht besluit, die zich openbaart, ook zonder dat onze zinnen het bespeuren."

Hij beschouwde de amphora lang en opmerkzaam, die schoon was, echter als een werk van menschenhanden.

Daarna sprak hij wederom :

„En toch, waartoe dient deze kruik eigenlijk? Is zij niet enkel de vorm waarin de geest is besloten? De geest kan niet de vorm zijn, ja, ook niet van dien afhankelijk wezen. Wat nut kan het hebben het omhulsel te behouden; 't komt toch slechts op den geest aan."

Die gedachte vervolgde hem vele dagen lang. Hij overleide bij zich zelf, doch wist niet waartoe te besluiten. Eindelijk riep hij de wijsten zijner vrienden bijeen, verhaalde hun zijn gedachten en sprak :

„Naar het mij voorkomt, kan de hemelsche bode niet bedoeld hebben, dat wij dit aarden vat steeds op ons altaar zouden stellen. Dat was in den beginne zeker noodig, doch nu wij in tal en kracht zijn toegenomen en er velen onder ons zijn, der hoogste wijsheid deelachtig, nu gevoelen we, dat het ons om het wezen en niet om den vorm is te doen. Laat ons daarom deze kruik breken, en het altaar laten gelijk het was. De geest blijft toch onder ons wonen en werken. Daartoe draagt

deze zichtbare vorm rondom het onzichtbare wezen niet bij."

En de wijzen stemden toe. De kruik werd gebroken en allen geloofden dat zij alzo goed en zeer geestelijk hadden gehandeld. Wanneer daarna iemand vroeg, om wat reden de kruik niet meer op het altaar stond, zoo werd hem bescheid gegeven. en velen — schoon niet allen — stelden zich te vreden.

Doch niet lang daarna gebeurde het, dat eenigen kwamen en zeiden tot Thomas, den herder:

„De wijze, waarop wij tot nu toe den Eeuwige hebben aangebeden is niet goed, althans niet gansch onberispelijk. Wij weten nu beter. Daarom moet gij vele dingen veranderen. Hebt gij door des Heeren Geest gesproken, wij ook."

Doch de herder achtte dit niet goed en weigerde te doen, naar hun begeeren, zoodat zij in twist tegen hem ontstaken en heengingen.

Maar er kwamen anderen en zeiden: „De leerlingen, die aan den plaats gegeven en de woorden die gesproken worden zijn niet meer voor ons. Want zij gaan niet diep genoeg en wij, gehoorzaam aan den geest die ons leidt, willen doordringen tot het wezen der zaken. Daarom, o herder, wil andere woorden spreken of gun een ander uw plaats."

Toen werd Thomas in de ziel bedroefd en hij zeide hun aan, dat zij verkeerd deden door des

Heeren Woord te verkeeren. Doch zij hoorden niet naar hem en gingen heen in toorn.

Na een wijle tijds kwamen er wederom anderen, die zeiden: „Ons is door den geest gegeven vele nieuwe dingen te zien, die deze onze gansche gemeente van nut kunnen zijn.”

Toen vraagde Thomas: „Welke?”

Doch zij antwoordden: „Dewijl het de geest is, die ons alles heeft getoond, zoo zeg eerst of gij wilt instemmen met hetgeen wij zullen voorbrengen of niet.”

Dit laatste wilde de herder niet beloven. Toen stonden zij op en gingen heen; zeggende: „Daar de geest aau tijd noch plaats gebonden is, zoo scheiden wij ons af en zullen elders God dienen, een ieder zooals hij weet dat goed is.”

En weinige dagen daarna, kwam de Gemeente wederom samen, doch in getal vertiend. En toen zij vergaderd waren, ontstond er groote tweedracht van wege vele meeningen en gevoelens. Een iegeljk zeide den geest te hebben en door den geest te spreken, die tot geen plaats zich beperkt geen vormen behoeft en in geen vat besloten is. Dit alles was klaar en duidelijk geworden sinds en doordat de amphora was weggedaan. Het uiterlijke dat geen waardij had was vervallen, het innerlijke en wezenlijke gebleven.

Daar waren velen die spraken, de een dit, de ander wat anders. Vergeefs verhieven de herder

en de wijzen hun stem. Zij werden verstaan doch niet aangehoord. Want men zeide tot hen: „Gij zelf hebt getuigenis gegeven aan onze woorden door de kruik te breken.”

In 't eind werd daar een zeer groote verwarring, gelijk die te voren in het land van Babel, waar zij allen woonden, schoon als vreemdelingen. Zij gingen uiteen als een gedeeld volk, vervuld van tweedracht, nijd, trots en verachting. En toen de herder op den Rustdag weder wachtte om zijn priesterlijk werk te doen, was klein het getal dergenen, die tot hem kwamen, gelijk het vroeger groot geweest was. Ook kwamen de weggetogenen niet weder, zoodat hij met weinigen overbleef.

Wederom zat de herder op een avond aan de deur zijner tent. Zijn oog was droef en dof, en zijn hoofd gebogen, terwijl zijn gedachten gingen zeer ver en wederom terug, in een wisseling die, hem vermande en afmatte.

Eensklaps verscheen hem een licht, als lang geleden. De man dien hij gezien had, met de gouden kroon op het hoofd, stond weder naast hem. Toen gedacht Thomas aan de kruik, die hij ontvangen en verbroken had, meenende goed te doen.

Doch de man sprak tot hem:

„Waar is de amphora, die ik u gegeven heb?”

„Heer,” sprak de herder, „dat vat is ons, door hetgeen daarin besloten was, tot grooten zegen

geweest. Doch wijl wij inzagen, dat deze kruik slechts de vorm en niet het wezen was, heeft ons goed gedocht deze amphora te breken, opdat de Geest die toch het leven en de kracht is, en die geen plaats of ruimte behoeft, thans naar zijn aard vrijelijk werke en niemand meer door den vorm het wezen voorbijzie, gelijk de heidenen doen met hun beelden en plechtigheden, die het volk doen dwalen.

„Uw oordeel ware recht en uw handeling goed, sprak de ander, „indien het de gave gold van een mensch en een ordening door menschen gesteld. Al hun vaten zijn ledig en door den schijn bedriegelijk.

„Doch de Allerhoogste, die weet wat maaxsel der menschen kinderen zijn, hoe zij zelf hun verstand verduisterd, hun hart bewogen en hun wil verdorven hebben, zond u deze amphora, opdat de kracht des Geestes daarin en daaruit werkende zou doen, wat geen mensch meer vermag. Om uwentwil is deze Geest in een vorm besloten, en eerst wanneer deze schepping zal zijn voorbijgegaan, zal ook die vorm kunnen wegvallen. Gij zijt niet allereerst geestelijk maar stoffelijk, niet hemelsch maar aardsch, door het kwaad dat in u woont en de harmonie heeft verbroken tusschen het zienlijke en het onzienlijke, in u vereend. Vergeefs zult gij op deze aarde beproeven louter den Geest zonder eenigen vorm te bezitten en te doen werken. Toen gij de

amphora verbraakt, ontvlood ook de kracht des Geestes. Gelijk gij gezien hebt al het goede dat deze kracht in een vorm besloten, verwekt, zoo ook ziet ge nu al het kwaad dat ontstaat door de verbreking der kruik. Uw eigen verbreking is er na gevolgd.

De bode ging en Thomas de herder keerde droevig in zijn tent. Tot den dag zijns 'doods toe droeg hij rouw met al de wijzen. Maar wat hun dwaasheid had verdorven was niet te herstellen en de Groote Gemeente was geworden tot vele kleine, die malkanderen niet meer kenden, de groote oogst tot enkele busselen over het veld verspreid.

*
* *

Dit gezicht heb ik gezien in dertien nachten. Daarna schreef ik wat ik gezien had, en verklaarde het aan dengenen die tot mij kwamen.

Het tweede gezicht heb ik gezien in den herfst, in den afgang der jaargetijden.

In het Avondland aan de zee, daar woonde een klein volk, tusschen de wateren, en het had in zijn banier geschreven, dat eendracht het kleine doet wassen en groot worden.

Onder de inwoners dezes lands, die van velerlei oorsprong waren, en niet één van sprake, werd van ouds geloofd, dat in zekere landstreek ver van daar gelegen en weinig bekend, groote schatten in goud en zilver en edele steenen te vinden waren.

Doch niemand had zich nog opgemaakt om deze kostelijke dingen te zoeken, want geen wist waar dit land lag, noch ook of het waarheid was, 't geen van ouds was verhaald, noch ook of deze schatten zouden zijn te verkrijgen, zoo iemand daaraan ging.

Totdat een Profeet kwam en tot het volk sprak: „Ik zal u zeggen wat land het is, van 't welk gij van verre hebt gehoord, en op wat wijs ge daar komen kunt en wat u nog meer noodig is te weten.” Daarop schreef hij het al in een boek en gaf dit boek aan eenige wijze, voorzichtige mannen, opdat zij den inhoud overal zouden doen verstaan, ook waar deze Profeet niet komen kon. Daarna, het land omreisde hebbende, ging hij weg.

Toen nu velen de woorden van den Profeet gehoord of gelezen hadden en anderen indachtig werden, wat van ouds door hun vaders was geloofd over dat verre land, gingen zij tot de wijzen, die den inhoud des boeks verspreid hadden, en zeiden: „Laat ons al te zamen optrekken naar het land, van 't welk de Profeet gesproken heeft en de schatten verzamelen, die daar verborgen liggen.”

Dit woord nu was den wijzen goed en alzoo kwam veel volks bijeen, tot een groot reisgezelschap, dat zou optrekken. En zij kozen zich leidslieden, die den tocht zouden besturen en alle dingen regelen. Want er waren gekomen mannen en vrouwen, grooten en geringen, heeren en knechten.

Doch toen zij nu zouden optrekken, en de wijzen meedeelden, welken weg de Profeet had aangewezen, verhieven enkelen hun stem, en zeiden dat deze weg onmogelijk de ware zijn kon. En hoewel velen hun weerspraken bleven ze daarbij, en weigerden mede te gaan. Vele anderen echter, die veelzins eens geestes met hen waren, gingen echter mede op de reis. Want, zeiden ze, al gelooven wij den Profeet niet op zijn woord, waartoe ook niemand gehouden is, toch getuigt ons hart, dat de weg dien hij ons aangaf, de ware is, en we volgen dus slechts de inspraak van ons binnenste.

Na een reis, die, dank zij den aanwijzingen des Profeten, geen hindernissen bood, kwam het gezelschap in het verre land. De plek waar men de tenten opsloeg, was een groote, groene vlakte, die aan de eene zijde een meer en aan de andere heuvelen en bergen had.

Nu riepen de leidslieden het volk, dat zich heren derwaarts verstrooide, bijeen, en stelden hun voor wat thans te doen ware. De Profeet had gezegd, dat men het gansche land zou doorwandelen, en ook vele raadgevingen en voorschriften gege-

ven, die men had op te volgen, wilde men den schat vinden. Ook waarschuwde hij tegen het afwijken van de paden door hem aangegeven, wijl er ook wegen waren, die leidden tot schrikkelijke wildernissen, waarin dood en verderf hen wachtten, die er zich in waagden.

Toen verhief een uit de schaar zijn stem en zei: „Laat ons eenvoudig den aangegeven weg volgen; dan blijkt van zelf, of dit ons tot het doel brengt.”

„Niet alzoo,” sprak een ander, „wij willen allen de schatten vinden. Welnu, waar zijn die anders dan in den grond? Wij moeten hier blijven en gaan delven, en loont dat niet, dan elders gaan graven.”

„Ik weet beter” riep een derde. „Ginds is een rivier, die zeker tot in het hart des lands voert. Laat ons op schepen zoover doordringen en dan handelen naar bevinden.”

En vierde spreker echter meende, dat men het wijst zou doen de bergen te beklimmen, wijl schatten vaak op min genaakbare plaatsen waren verborgen, en de Profeet zeker niet bedoeld had, dat men edel metaal uit den grond zou graven. Ten slotte betoogde of riep de een dit de ander wat anders, en er kwam groote verwarring, alzoo dat men uiteen ging zonder dat tot iets was besloten.

Den volgenden morgen kwamen de leidslieden bijeen om te beraadslagen wat thans te doen

stond. Dat bleek lichter gevraagd dan beantwoord. Eenigen zeiden dat er eigenlijk niets te vragen viel. Men had het woord van den Profeet, hij had den weg geteekend en wie nu de schatten, wie het doel wilde bereiken, moest ook de wegen en middelen volgen, daartoe aangegeven.

Doch hiertegen beweerden anderen, dat ook zij, die aan den Profeet zich niet stoorden, toch iets in zich gevoelden, dat hen al lang had gedrongen de schatten te gaan zoeken. Ook werd gezegd, dat het er toch minder toe deed, hoe men bij de schatten kwam, als men ze maar kreeg. Over den aard dier schatten zelf bleek voorts onder de leidslieden zeer groot verschil te bestaan. Eenigen dachten aan paalen, anderen aan goud, weer anderen aan allerlei fraaie en kostelijke kunstvoorwerpen, nog anderen aan schatten voor den geest (als boeken en geschriften) van groote waardij. Sommigen meenden, dat men de middelen zou vinden tot groote uitvindingen, die voor heel de maatschappij van nut konden wezen.

Tijdens deze besprekingen was de zon nage-noeg ter middaghoogte gestegen. Het volk begon ongeduldig te worden en riep van voortgaan. Doch de leiders wisten niet in wat weg ze te leiden, en stelden den tocht uit tot den volgenden dag.

Zij kwamen nu opnieuw bijeen en een hunner sloeg voor, dat men den aangegeven weg zou

volgen en allen die dat niet wilden, uitsluiten. Maar hier kwam de meerderheid tegen op. Allerlei bepalingen werden voorgeslagen, doch ten slotte werd men het eens, dat hoe 't ook liep en waar iemand ook heen wilde, men toch één gezelschap zou blijven vormen, althans heeten, en voor 't minst niemand uitwerpen of wegzenden. Wie tot het gezelschap wilde behooren, kon dit ook; hij moest dan zelf maar zien, naar wat kant hij best deed te gaan. Een der leiders vroeg toen wat met hen geschieden zou, die — en zulke waren er — geheel niet geloofden, dat er een schat te ontdekken viel, en die heel de onderneming bescpott'en of die althans geen plan hadden mee te zoeken. Na veel beraden besloot men ook dezen niet te weren, wjl zij zelf er toch lust in, en belang bij bleken te hebben mee te gaan, en wellicht van hun verkeerdt inzicht nog konden bekeerdt worden.

Den volgenden morgen werd het beslotene aan de reisgenoten meegedeeld, die alvast hun tenten hadden opgebroken. De indruk, dien het besluit maakte, was zeer verschillend. Eenigen zeiden, dat men op die wijs wel een gezelschap kon vormen van den arend in de lucht, den leeuw in het woud en den walvisch in de zee. Sommigen verzekerden, dat hun verstand bij zulk een oplossing stil stond. Anderen echter vonden, dat men niet liefderijker en broederlijker had kunnen handelen, en zoo de vrede het best bewaard bleef. Weer anderen ver-

klaarden kort en goed, dat zij doen zouden naar de Profeet gezegd had. Wie anders deed, behoorde van zelf niet bij 't gezelschap en moest als eerlijk man heengaan, en 't was laf van de leidslieden dezulken toe te laten. Men kon dan wel sloopers aanstellen om een huis te bouwen!

De leidslieden echter vergrimden over de beledigende taal van sommigen dezer sprekers en verklaarden ronduit, dat, wilde men een gezelschap blijven, 't niet anders kon. In 't algemeen gesproken hadden immers allen één doel: schatten te vinden en daardoor geluk. Nu was het toch ver van liefderijk en edel, menschen af te stooten, louter wijl zij een goed doel op andere wijs bereiken wilden, dan deze of gene. Volgde men den Profeet niet in alles, dan toch zijn beginselen, enz., enz. 't Slot van de zaak was, dat de leden van het gezelschap in groepen uiteengingen en de een herde ander herwaarts toog. Weldra waren allen op reis.

Wat de leidslieden betreft, dat ook zij niet eenparig van zin waren, bleek wel hieruit, dat de een hunner met die, de ander met deze groep medeliep, zoodat ze veeleer volgelingen dan leiders mochten heeten. Degenen die den weg door den Profeet geteekend, insloegen, ergerden zich daaraan zeer. Want zeiden ze, deze mannen doen dit uit gemakzucht, of ook wel omdat ze te dom zijn om te oordeelen. Ze zijn in hun hart wel voldaan, dat

het aldus loopt, wyl zij nu handelen kunnen als ze willen, en door niets gehouden of gebonden zijn. Ieder kan nu doen naar hij goed acht, naar zin, lust en geweten.

Na niet vele dagen echter ontstond een groote verwarring en strijd. Want die op de bergen wandelden, meenden, dat zij, die door de vlakke gingen, al 't wild gediert naar hen opjoegen, wat de anderen juist van de bergbeklimmers zeiden. Die de gebaande wegen gingen klaagden, dat de gravers overal den grond ondermijnden en de wegen bedierven. Elke groep verweet de andere, dat zij personen wegtroggelde van de partij waar zij bij hadden behoord. De een beschuldigde den ander, dat hij het land voor goed bedierf; 't zij door het veld en de vrucht daarvan plat te treden, of door alles te ondergraven, of wel door met ruwe hand te kappen en te verwoesten, wat den doortocht belemmerde. Stiet een groep op de andere, dan ontstond soms een waar gevecht, dat niet zelden bloedig affiep. De leiders vonden dit wel verkeerd wyl het toch één gezelschap was, doch niemand stoorde zich daaraan. Scheep ging er geen.

Onder dit alles leed echter het gezelschap zeer. Velen konden al spoedig niet meer mee; ook hielden lang niet allen het delven of het zwoegen op de bergen uit. Niet weinigen ook, huns eigenen weegs gaande, doolden geheel af, geraakten in oneindige wildernissen en werden daar van de wilde

beesten verscheurd of smoorden in de poelen. Ja diermate slonk het gezelschap, ook door de onderlinge twisten — die velen deden terugkeeren — dat men op nieuwen toevoer uit het vaderland moest bedacht zijn. En daar waren lieden, die aangelokt door het ideaal, en niet wetend hoe de zaken stonden, optrokken om de ledige plaatsen in te nemen.

Doch ook dit baatte weinig ter bereiking van het doel. Want de nieuwgekomenen stonden versted, toen zij bespeurden hoe er welbeschouwd geen reisgezelschap was, maar slechts een aantal elkaar vijandige en bevechtende groepen. Ze wisten alzoo niet waarheen zich te wenden en voegden zich naar het viel, bij deze of gene. Wel zeiden de volgers van den Profeet, dat zij alleen recht van bestaan hadden, het gezelschap waren, wijl de schat alleen langs den voorgeschreven weg kon verkregen worden, doch slechts enkelen beaanden dat, en sloten zich bij hen aan.

De leiders bekommerden zich om dit al echter weinig, mits het gezelschap maar bleef bestaan en voltallig werd gehouden. Wie slechts mee wou doen was welkom, al zeiden ook de Profeet-mannen te recht dat „meedoen” onderstelt, dat men weet waaraan, waarom en waartoe. Met zulke spitsvondigheden, zeiden de leiders, hielden ze zich niet op; dat was valsch vernuft, dorre redeneering, en in zulke zaken als deze moest het hart allereerst spreken!

Het best van allen waren, ten minste voor het oogenblik, zij er aan toe, die heel de onderneming vrij bespottelijk vonden en aan schatten of althans aan de mogelijkheid van het vinden, niet geloofden, er om glimlachten. Ze gingen echter mee, wijl ze er niet tegen hadden, gesteld dat iets kostelijks gevonden werd, hun deel te krijgen, als ook van het voedsel dat dagelijks werd uitgedeeld. Ja, menig hunner kon naar waarheid getuigd hebben, dat het vrije leven en de kosteloze kost hem deden blijven. Kwaad kon men er in elk geval niet aan.

Onder dit alles werd van een schat niets gevonden. Ja, zoo lang en hevig werd de twist gevoerd, totdat de meesten het doel vergaten, waartoe zij waren uitgetogen. Men sprak en streed over allerlei, maar wat hoofdzaak was verdween middelerwijl. Alleen die den Profeet volgden hielden hun doel voor oogen en trachtten zich daarheen te richten. Ook noodden zij daartoe de anderen, doch werden vaak met minachting afgewezen.

In 't eind zagen ook de leiders, dat het zoo niet langer kon. Ze begrepen echter geenszins, hoe die onhoudbare toestand ontstaan en het gezelschap zoo hopeloos gedeeld was. Ze hadden immers alles gedaan om het niemand lastig te maken, ja zelfs ook hen meegenomen die den tocht een dwaasheid en het doel een dubbele dwaasheid achtten! Wat wilde men meer? Kon dan het gezelschap niet in

onderlingen vrede leven? Er was toch geen lieflijker, meer saambindende handelwijs mogelijk dan hier was gevolgd.

Toen nu al de leidlieden bijeenvergaderd waren om te beraadslagen, en niemand raad wist, stond een op van hen die het met den Profeet hielden en sprak:

„Hoort mij, mannen, leiders der schare. Wij zelf zijn oorzaak dat de dingen zijn gelijk zij zijn, zoo droef en buiten hoop. Wij hebben gedaan, als de dwaas, die al de dieren des velds in één gezelschap wilde doen leven, overmits toch allen dezelfde behoeften hadden, naar hij meende. Doch toen ze saamgekomen waren, viel de leeuw den stier aan, besprong de slang den tijger, vermoordde de wolf het lam en de vos het veldhoen. In woede streden ze tegen elkander en vele werden gedood, alzoo dat andere metterhaast vloden. Dus zag de dwaas dat alleen die samen kunnen wonen, welker aard en zeden dezelfde zijn, hoe veel ze dan verder verschillen mogen.”

Na deze woorden ontstond een groot gedruisch en geweld, als onder de dieren waarvan was gesproken. De meesten riepen, dat zulk een, die aldus sprak, niet waardig was langer een leider des volks te zijn. Doch om des vrede wille besloten ze eindelijk hem te behouden, mits hij zich wilde voegen naar den gang des werks — wat hij echter niet beloven kon. Doch of hij heenging zag ik niet.

Daarop werd gesproken door velen. Het einde van de zaak was dat zij — de Profeet-volgers uitgenomen — het eens werden, alleen wetten en bepalingen en inzettingen te maken, opdat het gezelschap één mocht blijven, de onderlinge twistig werd voorkomen en voorts een iegelijk volle vrijheid verzekerd, te blijven doen gelijk hem goed docht. Doch wie deze wetten overtrad, dien en geen ander zou men uit het land kunnen zetten.

Terwijl ze nu daarmede bezig waren, ontwaakte ik

* *
* *

Ik was zeer begeerig weder in te slapen en het einde der zaak te zien, doch dit is mij niet gegeven geworden, alzoo dat ik hen verlaten heb, wetten makende, en straf bepalende tegen de overtreders.

VERBORGEN VOOR DE WIJZEN.

In zijn huiskamer, die op straat uitzag, zat professor Korver na den eten alleen, en tuurde naar de menschen, rijtuigen en karren, naar heel de drukte op straat, met het gelukkig gevoel dat hij zijn rust kon houden, terwijl alles vóór hem in beweging was.

Professor Korver was hoogleeraar in de Geneeskunst. Hij had een zeer druk leven, ten deele omdat hij het zelf zoo wilde. Hij was, zeiden zijn studenten, een werkezel. Overigens gold hij noch bij hen noch bij het algemeen voor een ezel. Want het getal dergenen die hem kwamen raadplegen, was meestal grooter dan hij wenschen kon. Zijn dagtaak begon tamelijk vroeg in den morgen, en was vaak later voleind dan hem lief was.

„Ik kan niet neen verkoopen,” placht hij tot zijn vrouw te zeggen, als ze er over klagen mocht. „Ik moet mijn werk goed doen of niet doen.”

Maar hij had, gelijk de meeste geleerden, één weelde die hij zich niet liet rooven, door wat ook. Dat was het half unrtje na den eten. Dan zat hij alleen, voor het venster der huiskamer, wat hij anders nooit deed, en keek het bedrijvige leven op straat aan, als Faust op den Paaschmorgen, en met niet ongelijke gedachten. Dan genoot hij en rustte, gelijk een zijner ambtgenooten rustte door te bladeren in een Woordenboek, en een derde door het getal Pi al dichter te „benaderen.” — „Een mensch zijn zin is een mensch zijn leven.”

Een poosje had Professor zich vermeid in het wisselend spel daar vóór hem. Zijn grauw-grijze oogen kregen zoo iets als glans, als hij een troep straatbengels zag plukharen of een wandelend echt-paar in kalme rust gearmd zag voortschrijden. Soms vloog een glimlach over zijn bleeke, ietwat gegroefde trekken, een glimlach droef en spotachtig tevens.

Er werd geklopt. De meid trad binnen en reikte een kaartje over.

De hoogleeraar bekeek het ding met zekeren wrevel, gelijk altijd alles wat zijn rust op dat uur stoorde.

„De meester van Jan,” mompelde hij, „wat heeft die mij te vertellen? — Laat mijnheer in de spreekkamer,” beval hij de meid, en ging toen weer kalm voort het „Walten und Schalten” op straat waar te nemen.

Weer werd geklopt.

„Mijnheer, die mijnheer vraagt, of hij ook soms op een ander uur zal komen, als u nu belet hebt.”

„'t Is waar ook; laat hem maar hier.”

Een oogenblik later hupte een heertje de kamer binnen, keurig gekleed, met krakende laarzen en een waas van fatterigheid over heel zijn wezen.

„Ga zitten meester,” zei de Professor, „hoe maak je het onder de jongens? Gaat het nog al?”

De „meester” hield zich zelf genoegzaam in bedwang — de deugd der mannen van 't vak — om dat woord „meester” te slikken. Wie een eigen school heeft, moet voor zijn vrijheid wat over hebben. Hij wist toch wel, dat hij niets had van den ouderwetschen schoolmeester, en hij was er in zijn zothed blij om.

„Voortreffelijk, excellent, Professor. De jongelui houden zich in den regel flink en onze nieuwe methodes voldoen uitstekend.”

„Net als alle nieuwe methodes, meester.”

„Nu had ik echter een kleine opmerking, Professor,” vervolgde het hoofd der school, met een bloemzoet gezicht, „als ik u niet derangeeer door nog een oogenblikje te vragen.”

„Maar meester, je bent er pas.”

„Nu, ziet u, ik zou uw attentie wel even willen vragen voor Jan.”

„Mijn jongen bedoelt u?”

„Om u te dienen. Hij wil goed en doet ook

trouw zijn best, maar hij is wat volage, wat nonchalant, hij loopt er soms zoo luchtig overheen en daarom . . .

„Ik begin mijn Fransch zoo wat te verleeren, merk ik, meester. Ik zal dus maar Hollandsch praten, als u 't goedvindt. Ik begrijp dat Jan juist geen voorbeeldige jongen is. Nu dat is te vatten.”

„Och, ziet u, zóó is 't nu niet. Hij zal zijn naam wel eer aandoen. Maar daar hebt u b.v. zijn thuiswerk. 't Is soms een en al brouillon en over de lessen kan ik met den besten wil niet altijd roemen. Hij appliqueert er zich blijkbaar, niet genoeg op, en schijnt het leeren meer als luxe te beschouwen.”

„Maar wat kan ik daaraan doen, meester?”

„Misschien zou er iemand een weinig toezicht kunnen houden, als hij thuis bezig was.”

„Kom, kom, meester, je houdt hem, hoop ik, al den heelen dag onder toezicht. Daar moet hij het van hebben. Ik kan mij daar toch onmogelijk mee belasten. Maar daarbij, hij zal er wel doorrollen. Tegen dat hij uit vrijen gaat zal hij wel zorgen, dat hij een leesbaren brief kan schrijven.”

„O, zeker mijnheer,” zei de bezoeker met een gekunsteld lachje, „welk galant zou dat niet! Ik zou alleen maar willen, dat onze vriend wat meer correct was.”

„Ik ook, mijnheer,” zei de Professor op een

toon, die zoo duidelijk zei: je verveelt me, dat de meester zeer „complimenteus,” maar toch wat ge-
haast opbrak.

„Zoo'n lompe ezel!” mompelde hij de stoep af-
gaande. „Doe ik het niet voor zijn jongen? Maar
laat er nu van dien bengel groeien wat er wil. Ik
heb gewaarschuid.”

„Wat een être,” zei de Professor, ditmaal in
zijn eentje Fransch sprekend. „En dat moet kinde-
ren opvoeden! Als mijn vrouw niet zoo dwaas was,
stuurde ik Jan liever overal, dan bij zoo'n gek
heertje. Is dat een schoolmeester! 't Lijkt wel een
bediende uit een modemagazijn.”

„Wie was daar, Willem?” vroeg mevrouw een
oogenblik later, toen Professor de huiskamer ont-
ruimde, die nu weer voor elk openstond.

„Och, de meester van Jan. Hij wil dat wij op
den jongen zullen passen. Ik heb hem beduid, dat
het juist zijn werk is. Ik ben van de leer: ver-
drink je jongens niet: je weet nooit wat er van
terecht komt. Maar overigens, moet je het afwach-
ten.”

*
* *

De jongeheer Jan was veertien jaar geworden;
't was een blozend dik, ventje, in veel sprekend
zijn vader — minus de lust tot onderzoek.

Toch moest hij in den „geleerden” stand. Papa,

al gaf hij er minder om, wilde het toch, en mama, wier geheele geslacht, wat het mannelijke deel betreft, uit gestudeerden bestond, kon zich niet voorstellen, dat een zoon, haar geboren, niet geleerd zou worden. In Nederland wordt trouwens nagenoeg elk deftig jongmensch geleerde of koopman, in elk geval een man met een lange schoolopleiding. Wat dat alles nut? Dat vragen alleen nog menschen, die 't houden met zeker oud boek.

Met eenige moeite werd Jan gymnasiast, met nog meer moeite bleef hij in die waardigheid. Gelukkig dat hij een mooien, gewilden naam droeg. Dat helpt er meer, al kunnen zij het niet helpen.

Van gymnasiast werd Jan, nu met veel moeite, bevorderd tot student. Dat was den nu achttienjarige een ware verademing. Hij was voorloopig „binnen,” en voorloopig behoefde hij 't niet drukker aan te leggen dan hij het verkoos, te meer daar er voortaan een uur sporens lag tusschen het ouderhuis en het zijne. Van de duur en zuur verworven vrijheid maakte Jan dan ook zoo trouw gebruik, dat na ongeveer een jaar de Professor in zijn beurs de gevolgen begon te bespeuren en 't noodig achtte zijn zoon te betoogen, dat hij niet aan de academie was louter om „achterwielen” te laten rollen. Jan, al ging hij nog niet aan 't vrijen, bleek nu echter toch wel in staat om leesbare brieven te schrijven, ten betoog, dat hij het niet met minder stellen kon.

In 't betoogen echter even als in 't schrijven, was Papa vooralsnog beslist de meerdere; daarbij de man die de kas hield en er over kon beschikken. De briefwisseling leidde ten slotte tot een verhouding die zoo gespannen mogelijk was, en 't zou gebleven zijn, zoo mama niet Jantje in 't geheim „geholpen” had. Nu werd weer alles goed, en zoo bleef het tot de nood op nieuw nijpte en mama's „weerstandskas” uitgeput bleek.

„Te rechter tijd”, zooals iemand zei, die hem had helpen „sjouwen”, werd Jan toen ziek en moest huiswaarts. Wat hem scheelde wist niemand, wijl zelfs de dokter beweerde het niet te weten, de Professor in navolging eveneens, en Jan zelf het niet zei.

Er is een zonde tegen het eigen lichaam, zegt Paulus, die haar noemt. Maar nu meene men niet, dat daarom al wat daar buiten valt niet tot zonde tegen het eigen lichaam worden kan. Deze zieke kon er het levend bewijs van genoemd worden. „Indolent” had indertijd de meester hem betiteld, en juist dat „indolente” en niets hoogers had hem eenerzijds in het studentenleven voor menig grove uitspatting bewaard, maar ook anderzijds hem doen toegeven aan wat het meest in zijn natuur lag: luiheid, onmatigheid, vadsigheid.

Het is zeer gemakkelijk door deze eigenschappen ziek te worden, even als het velen gelukt er bij op de been te blijven. Moeilijker is het er van

te genezen ook al heeft men een Professor in de geneeskunst tot vader en verdere beoefenaars dier kunst tot zijn dienst. Dat het niet gelukte Jan spoedig weer tot herstel te brengen lag echter nog aan iets anders, dat niemand vermoeden kon, dat „er bij kwam”, indien voor wat hoofdzaak is die term niet te weinig zegt.

Laat me, gebruik makend van een vrijheid, die thans niemand meer schaden kan, zeggen wat het was.

Eenige weken vóór hij ziek werd, had Jan in gezelschap van twee vroolijke vrienden in de „kroeg” meer gebruikt dan goed was. Toen de heeren eindelijk begrepen, dat het tijd werd het inladen te staken en huiswaarts te keeren, besloot men elkander thuis te brengen. Nu is dit, wiskunstig zeker, ook reeds voor nuchtere menschen, als hun woonplaatsen verschillen, onmogelijk, hoeveel te meer voor beschonkene. Ten slotte bleef dan ook van de drie toekomstige rechtsgeleerden alleen Jan onverzeld over. Het benauwende hiervan in den nacht of wel andere oorzaken werkten zoodanig op zijn geest, dat het hem toescheen als waggelde en danste heel de stad gelijk een slingerend scnip. Bij dezen staat van zaken het gevaarlijk achtend voort te gaan, zette hij zich op een bank van een stoep neer, sloot de oogen en — wat verder gebeurde ontging hem.

Toen hij wakker werd, lag hij op een bed in

een ruime zaal. Het was bijna dag en door spleten tusschen witte gordijnen vóór de vensters drongen lichtstralen binnen. Hij herinnerde zich flauw wat er den vorigen avond was gebeurd, zijn vertrek uit de kroeg meer wist hij niet.

Hij begreep, dat hij in een ziekenhuis moest zijn. Er stonden bedden in rijen langs de muren; op een dier bedden lag hij zelf. Hij zag om zich heen mannen op leeftijd, andere jong als hij. De meesten sliepen nog, enkelen waakten en kreunden. Een paar oppassers zaten half dommelend op hun stoelen.

Hoe hij hier kwam werd hem eerst later bericht. Ongeveer te twee uur in den nacht had een voorbijganger hem gevonden, liggende op de stoepsteenen, en in een toestand, die aan plotselinge, ernstige ongesteldheid deed denken. Men had de politie gewaarschuwd en deze, meenend met een zieke te doen te hebben, had hem naar het gasthuis gebracht. Daar was hem tot nader order 't eerste ledige bed het beste ingeruimd.

Wrevelig zag hij rond. Wie had hem hier gebracht? En waartoe? Hij was toch niet ziek. Hij wilde zich oprichten, maar een gevoel van duizeling zei hem, dat hij althans voorloopig hier op zijn plaats was. Hij legde zich weer ter ruste, maar het zou niet voor lang zijn.

Eensklaps weerklonk door de zaal een gil, die de vakerige wakers deed opspringen en alle sla-

penden wekte. 't Geluid kwam van een legerstee, waarop een man lag van middelbaren leeftijd. Hij zag op dat oogenblik zoo wit als het kussen, waar zijn hoofd op rustte. Hij hield de beide handen tegen de borst, terwijl de oppasser hem ondersteunde en trachtte op te richten, daar 't was als zou de lijder stikken. Na dien eenen rauwen gilscheen hij moeilijk geluid meer te kunnen geven.

De student kon het alles zien; de zieke lag vlak bij. Alle gevoel van slaap was bij Jan verdwenen; hij had ten volle oog voor en straks herinnering van wat gebeurde.

In allerijl verscheen een dokter. Hij wierp een blik op den zieke, die naar het Jan voorkwam zichtbaar ineenzonk, en schudde het hoofd:

„Dat is kwaad, vriend,” sprak de geneesheer, „inwendige bloeding; deed het veel pijn?”

De man knikte, twee, driemaal, terwijl hij met groote, angstige oogen den dokter aanzag.

„Ik zal je wat geven; over een half uur kom ik terug, maar als je soms nog iets hebt te zeggen, b. v. aan vrouw of kinderen, wacht dan niet; het kon misloopen.”

„Wat?” bracht de zieke met moeite uit, „en u zei gisteren nog, dat het over een dag of veertien wel weer zoo wat gaan zou.”

„Ja, beste man, maar onvoorziene complicaties zijn altijd mogelijk, en dit is er een. We zullen er het beste van hopen.”

Maar een wenk van den geneesheer aan den oppasser zei genoeg.

Na een half uur kwam de dokter weer. Ook verscheen een vrouw, met een hooge kleur en higgend van het loopen. Twee jonge kinderen volgden haar. Allen stonden voor het bed, terwijl de zieke scheen te sluimeren. De dokter nam even den toestand op, en Jan hoorde, hoe hij bijna fluisterend tot de vrouw zei:

„Er is niets meer aan te doen. Hij gaat zoo heen. Wil je hem nog even wekken, goed. Zijn tijd is er toch.”

De zieke werd gewekt. Hij zag met wilde oogen zijn vrouw en kinderen aan, als begreep hij niet wat ze kwamen doen. Toen, terwijl de vrouw hem om den hals viel, vatte hij eensklaps alles. Hij liet een lang, bitter gesteun hooren.

„Ik kan niet, ik kan niet,” bracht hij eindelijk uit, „ik ben er niet klaar voor. Ik dacht, dat het beterde. O! waar ga ik heen?”

„Och, lieve Willem, kwel je daar nu niet over. Zoen de kinderen nog eens. Je bent altijd een brave, trouwe man geweest en hebt gedaan wat je kon. Onze lieve Heer”

„Och vrouw, het is zoo donker; ik weet niet wat er komen zal. Ik ben zoo bang. Ik ga de eeuwigheid in en dan”

Zij tilde de kinderen op, en hij kustte ze, een, twee, driemaal. Toen sloeg de vrouw de armen om

hem heen en zei :

„Willem, 't is of mijn hart zal breken. Maar voor jou is het goed dat je heengaat, je hebt al zooveel jaren geleden en krijgt het nu beter.”

„Als ik dat wist! Maar ik voel me zoo alleen. Ik durf niet sterven en ik moet. O, het is verschrikkelijk, die eeuwigheid; wat zal er van mij worden?”

En met een bitter gekerm viel hij achterover in de kussens. Nog een oogeblik, en hij was niet meer. De vrouw snikte, de kinderen weenden en Jan wendde het hoofd af. Zijn wrevel was weg, maar iets anders was in de plaats gekomen: een nooit gekende angst.

Hij kon hier niet blijven. Hij riep den oppasser en vroeg naar een dokter. Hij vertelde hem wat hij nog van den vorigen avond wist, en niet lang daarna verliet Jan het ziekenhuis, waar hij niet behoorde, maar toch in werkelijkheid zieker dan hij er in was gekomen.

Voor het eerst was hem duidelijk geworden wat het voor een mensch zegt over te gaan in de eeuwigheid. Hij had dusver sterven beschouwd als iets alledaagsch. Dat is het ook. Maar hij had nu gezien, dat het tegelijk de hoogste ernst is, die tot elk komt, en die gedachten wekt als menigeen te voren nooit had gekend.

En — ook voor het eerst, — begon Jan te doen wat lieden die buiten God leven, eigenlijk nooit

doen, na te denken over zich zelf, niet als wetende, maar als begeerig om wijs te worden. De menschen dien het hoogere vreemd is, denkt veel en over velerlei, maar het is hem alles object, en hij is alleen in zoover subjectief, als hij meent dat er persoonlijke belangen te behartigen of persoonlijke voordeelen te behalen zijn. Daar nu noch het een noch het ander, zoover hij zien kan, voortvloeit uit een denken en nadenken als boven bedoeld laat men dit eenvoudig na. Het zou toch tot niets nut zijn.

Ja, erger, het kon verkeerde gevolgen hebben. Dat bleek klaarlijk bij onzen student. Want de gedachtenwereld, waarin hem voerde al hetgeen hij gehoord en aanschouwd had, was hem, bij zijn niet sterk lichaam te machtig. Hij werd ziek en moest naar huis.

* *
* *

Veertien dagen lag Jan ziek, zonder dat iemand scheen te weten wat hem deerde, zonder dat er eenige beterschap merkbaar was. Mama putte zich uit in zorgen. Papa, al zei hij niet veel, was toch blijkbaar beducht, dat van zijn jongen ditmaal niets „terecht zou komen.” Hij offerde zelfs elken dag een deel van zijn studie en werktijd op, om bij den zieke te zijn, al nam hij uit louter gewoonte ook altijd een boek mee. Telkens als hij

den dokter uitliet, had eerst een lang gesprek plaats tusschen de twee geleerde heeren, die, ja, 't al spoedig eens waren, dat hier de geest het lichaam ziek maakte, maar 't minder gemakkelijk bevonden het geneesmiddel voor de kwaal aan te geven.

„Ik begrijp niet, hoe mijn jongen zoo geworden is,” zei de Professor hoofdschuddend. „Misschien heeft hem de studie geknauwd. Hij neemt niet gemakkelijk iets op.”

„Hij heeft een schok gekregen,” antwoordde de dokter, „dat staat vast. Wisten we maar waardoor! Evenwel — wie weet of het dan toch iets zou baten?”

Het denkbeeld van den dokter werd aan mevrouw meegedeeld, die op zich nam het geheim als het bestond uit te vorschen. Dit kostte weinig moeite. Toen Jan hoorde, dat men het zocht in een of ander voorval uit den laatsten tijd, verhaalde hij al wat hij zich kon herinneren, zonder iets te vergeten, zonder opmerkingen, als iemand die een verslag voorleest of een bericht uit de krant. „'t Geheim” was dan nu ontdekt en daarmee de eerste maar geenszins de geheele oorzaak der krankheid. Doch het bleek waar te zijn wat de arts gezegd had: Men was ook met deze wetenschap niet verder dan vroeger. Dat het echter een „geheim” bleef, sprak vanzelf.

Doch juist dit geheim plaatste den hoogleeraar, den geneesheer, mama en nog ettelijke anderen

voor een veel grooter. Waarom had zulk een voorval den jongen man ziek gemaakt, die anders niet bijzonder „aantrekkelijk” was? Wat belette hem zoo iets alledaagsch te verzetten en te vergeten?

Op een avond, terwijl de vader voor het bed zat — ’t was stil in de kamer, heel stil, — sprak Jan eensklaps:

„Papa, wat is eigenlijk de dood?”

„Och, beste jongen, kwel je daar nu vooral niet mee. Bovendien, eerlijk gezegd, ik weet het niet.”

Jan scheen den raad niet gehoord te hebben; althans hij vervolgde even kalm:

„Wat komt er na den dood?”

„Dat weten we evenmin, mijn jongen.”

„Waarom zijn de menschen dan bang om te sterven?”

„Wel ze willen graag leven en werken en nuttig zijn.”

„Ja, maar dan zouden ze alleen bedroefd wezen als ze sterven moesten; maar die man was bang, en zoo zijn er heel veel.”

„Och, lieve Jan, je bent heusch nu te zwak om over zulke zware ontwerpen te denken. Als je eerst beter zijt, dan wil ik graag . . .”

„Dus dan zegt u het mij: u bent zoo knap.”

„Zeker.”

De zieke sluimerde in. Zijn vader vertrok met een hoofd vol gedachten. Hoe kwam zijn jongen, die dusver zich hoofdzakelijk om „achterwielen” en

goeden wijn had bekommerd, nu aan zulke ernstige, diepe vragen? En toch, waren ze eigenlijk niet natuurlijk? Reikte niet de wetenschap zich zelf een bewijs van onvermogen uit, als haar eenig antwoord op de diepste en meest natuurlijke vragen niet anders was dan het „nescio” van een verlegen hoorder op het college, of anders een groot vraagteekje? Gesteld zijn zoon werd beter, wat kon hij, Professor, anders en meer zeggen dan hij reeds gezegd had?

Hij had er een lang gesprek over met den dokter, die het geheel en al daarmede eens verklaarde te zijn, dat de zieke op 't oogenblik zich met zulke vragen niet moest kwellen.

„Als een goed antwoord maar niet misschien zijn beste geneesmiddel zou wezen,” zei de vader. „En dan — we maken toch eigenlijk een dwaas figuur,” voegde hij er met een flauw glimlachje bij.

„Zeer waar, collega, maar wat wil men dan? Is het echte wetenschap meer te zeggen dan men weet? Het klinkt heel mooi te roepen, dat men voor zulke dingen wezen moet bij de dichters en genieën, bij de vorsten der gedachte en de profeten van ons geslacht, zooals dat heet. Ik ben daar geweest, durf ik zeggen, en — dan nog heilig mijn wetenschap, Die weet ten minste iets, zij niets. Daar heb je nu Schiller, dat is nu toch zoo'n profeet, zegt heel Duitschland, dat hem een paar dozijn standbeelden heeft gegeven. Ik zag er nog

onlangs een. En wat denkt u nu wel, dat hoogwijze heeren er op hebben laten beitelten? 's Mans eigen woorden :

„Het leven is niet het hoogste goed ;
Het grootste kwaad is de schuld.”

Machtig, mooi, hè ! Maar wat hebben wij, wat heeft iemand er aan ? De profeet had ook dienen te zeggen wat dan wèl het hoogste goed is, en hoe ik buiten schuld blijven of anders hoe ik ze afdoen kan. Maar dat laat hij je raden.”

Professor Korver haalde de schouders op. Hij hield zoomin van raadsels als van geheimen. En nu zat hij er zoo plotseling midden in !

Den volgenden dag hield de Professor na den eten, tot groote verbazing der huisgenooten, zijn ure van afzondering niet. Hij moest uit.

Op een stil afgeleggen grachtje, smal en spichtig als de huizen die er stonden, en klein burgerlijk tot in de keien toe, schelde de heer Korver aan bij J. Meijers, meester schoenmaker. De meester beoefende dit vak op een insteek-bovenhuis, werwaarts een trap leidde, berekend op menschjes even bekrompen als heel de gracht.

Wat kwam Z. H.-Geleerde hier doen, in een oord waarheen zijn weg anders nooit voerde ?

In het gasthuis, waar zijn werk hem vaak riep, had hij meermalen een oud manneke aangetroffen, die bij ettelijke zieken de ronde deed. 't Was iemand

juist niet aantrekkelijk voor het oog, met een breed gezicht, groven mond en flauwe, diepliggende oogen. Zijn borstelig haar was grauw, gelijk ook ietwat zijn tint. Toch lag er over zijn wezen iets opgeruimds en ernstigs tevens, 't welk vermoeden deed, dat er in dit onoogelijk manneke iets meer zat dan hij wel scheen. Zijn kleedij was zeer eenvoudig, maar ook zeer net; zijn witte das vlekkeloos, zijn lange, vrij kale jas smetteloos; heel zijn aanschijn had iets glanzigs, zijn groote, rondglazige bril gelijk.

Meermalen had de hoogleeraar aan zieken gevraagd wie die man was en wat hij kwam doen. 't Antwoord luidde dan gewoonlijk: „'t Is Meijers, de schoenmaker, weet u, en hij oefent ook.” Daar het laatste den Professor even begrijpelijk was als een lezing in het Chineesch, ontging hem ook geheel 't verband tusschen de beide vakken, doch hij berustte er in, wel overtuigd dat opheldering moeilijk te krijgen was. Er werd zooveel „geoeffend.”

Ongezocht echter werd hij wijzer, toen hij met Meijers zelf nader kennis maakte. Hij had opgemerkt, dat meer dan een zieke naar den „oefenaar” verlangde en na het bezoek beter, althans bemoeidigd scheen. Hij begon te begrijpen, dat de oude man zoo iets was als een „geestelijke,” gelijk men in zijn omgeving menschen noemde die, „in den godsdienst werkzaam waren,” en dit vermoeden bleek vrij juist.

Waarin het manneke zich „geoeffend” mocht hebben, in de kunst van wèl spreken zeker niet. Daar waren zieken, waar hij geen „zinnigheid” in had; hij „mocht komen te vernemen als dat deze of geene slimmer werd,” en straks om op zijn „apperepo” te komen, vertelde hij den „Prefester,” hoe de bedoelde zieke „een leelijke pijp gerookt had”, door zijn trouw kroegbezoek, en er „nou de vruchtgevolgen van kwam te ondervinden.” Professor vond dit alles hoogst vermakelijk en onthaalde er vrouw en vrienden op, die ’t „fameus” noemden, wat nu ook juist geen fraai Nederlandsch was.

Meer echter troffen hem — hij had voor een medicus heel wat aan zielkunde gedaan — de eigenaardige beschouwingen, die hij in de eigenaardige taal van Meijers te hooren kreeg. De man, hoe schijnbaar eenvoudig, zat vol filosofische begrippen van eeuwigheid, zonde, oordeel, ja van menschwording en Heiligen Geest. Waar haalde die schoenmaker dat vandaan? Wat een zonderlinge warwinkel moest dat hoofd van Meijers zijn, die ’t nu eens had over doemschuldige zondaren en hellewichten, dan weer over eeuwige verkiezing en voorwerpen van het welbehagen; die als uit een vragenboek wist, hoe een mensch is van nature, hoe hij worden moet, en hoe een weg loopt naar den hemel en een andere naar een hel.

„Hoe die man nog zooveel verstand houdt om

een behoorlijk paar laarzen te maken, snap ik niet," zei Professor eens tot een collega, na een lang verhaal, waarbij veel en hartelijk was gelachen. „Maar 't is, summa summarum, geen kwade kerel, en al krijgt hij mijn klandisie niet, als hij zoo'n armen drommel wat weet op te monteren — mij goed. Hij doet het mij soms ook. En als je hem eens een rijksdaalder geeft voor zijn zieken, is hij den koning te rijk. Voor mijn part mag hij „oefenen" zoolang onze lieve Heer blijft."

Nu enkele dagen geleden had Professor Korver bij zijn ziekenbezoeken zijn oude kennis gemist. Dat gaf zekere leegte, en hij kon niet nalaten te onderzoeken naar de oorzaak. 't Bleek dat Meijers ziek was. En de hooggeleerde besloot toen den laaggeborene op te gaan zoeken en naar 't lichaam den man te helpen, die 't zoo velen naar de ziel poogde te doen.

De geleerde bezoeker betrad den insteek, die van achter tot werkplaats, middenin tot keuken, van voren tot huis-, slaap- en allerlei-vertrek diende. Zijn eerste gedachte was, dat hier tegen een dozijn regelen der gezondheidsleer tegelijk werd gezondigd; zijn tweede dat het een geluk was klein te wezen op een insteek; zijn derde dat hier onmogelijk een groote gedachte ontstaan of huizen kon; zijn vierde dat hij eigenlijk kwam om naar een zieke te zien. Dit laatste denkbeeld alleen ontwikkelde hij voor juffrouw Meijers, die verscheen

als een nog flinke oude juffer, in de lengte juist tusschen vloer en zolder passend, heel eenvoudig maar net gekleed en 't nog frisch gezicht omlijst door een stemmig, wit mutsje, doorzichtig genoeg om te doen bespeuren, dat het haar haars hoofds nog niet ter grijsheid neigde. Men kon dus — het feit sprak — alhier tamelijk gezond zijn.

Doch ziek eveneens. Dat ervoer de Professor, toen hij, zich aangediend hebbende, bij het bed van Meijers kwam. De man was, gelijk zijn vrouw, in 't eerst geweldig verlegen met de vriendelijkheid en de belangstelling van een Professor, op wiens komst wel allerminst was gerekend. De bezoeker echter bracht het echtpaar op zijn gemak, door kalm te doen wat „des dokters is”, 't welk hem de wetenschap gaf, dat Meijers zich voorloopig van alle „oefenen,” in het stoffelijke als in het geestelijke, zou hebben te onthouden, aangezien de man aan een borstkwaal leed, die zeker niet spoedig zou te genezen zijn, indien al ooit.

De Professor vond het wijst dit maar ronduit te zeggen; dat kon hier — voelde hij — minder kwaad. En de zieke zei alleen:

„Zooals den Heere zal goedvinden.”

Op de trap, bij 't heengaan zei de juffrouw:

„Neem niet kwalijk, mijnheer, maar ziet u . . . wat ben ik uwe schuldig?”

„Niemandal vrouwtje, als je goed vindt dat ik nog eens weerom kom.”

Hij ging heen en kwam weerom den volgenden dag al en nog ettelijke daarna. Maar de zieke werd ook onder professorale behandeling niet beter.

„'t Kon wel eens je laatste ziekbed wezen,” vriend,” sprak de geneesheer, na zijn achtste bezoek; „het wil maar niet.”

„'t Gaat toch zooals God wil”, was 't antwoord. „Ik zou hier nog wel willen blijven, maar als den Heere 't anders beschikt, is 't mij ook goed. Ik leg voor Zijn rekening. Dat weet Hij ook wel.”

De professor zag den zieke een oogenblik met ongeveinsde verbazing aan. Plotseling kwam een gedachte bij hem op.

„Vriend,” zoo vroeg hij, zeer tegen alle regelen der kunst in, „zeg me nu eens eerlijk, ben je niet bevreesd voor den dood?”

„Wel en niet, Prefester, komt het me voor. Want, och, ziet u, als ik op den dood zelf zie, dan is hij de laatste vijand die teniet zal gedaan worden, en ik vrees dat hij 't mij nog moeilijk kan maken. Maar ik vrees ook weer niet, want wat kan hij me toch eigenlijk doen? De prikkel is er uit, en de dood brengt me waar ik wezen moet; hij brengt me thuis. Hier is 't maar een vreemd land.”

De hooggeleerde luisterde en zweeg. Hoe konden zich bij een armen schoenmaker met bekrompen denkbeelden op een engen insteek zulke hooge en breede gedachten ontwikkelen, die hij, de Professor, zelfs niet alle aanstonds begreep?

„En hoe weet je nu, dat het daarginder beter is dan hier? Je bent er toch ook nooit geweest, Meijers, zoo min als ik.”

„Zeker niet Prefester, maar Een is er wel geweest en die heeft het mij gezegd, en hij zegt het me telkens weer. Als ik dan zoo onder den granatenboom mag zitten, dan is het als een zielsbanket, zooals het versje zegt; maar toch ook:

't Is meest voor de eeuwigheid,
Voor Gods kinderen weggeleid.”

„Ja, ja,” zei de geneesheer, „ik begrijp je”; al moest hij zichzelf erkennen dat hij er zoo ongeveer niets van begreep, en zelfs twijfelde of de man niet „doorsloeg”. „Maar wat is je dan verteld.”

Er lag iets als een glimlach op het vale, magere gezicht van het oude manneke, iets heerlijk en koninklijks, terwijl hij, al was 't dan ook met plat-steedsche uitspraak zei:

„Daar aan de overzij ligt de stad, die fundamenten heeft, welker Bouwmeester God is. Daar is het Lam de kaars, en daar zijn al Gods kinderen met de heilige engelen voor den troon. Daar zullen er komen van Oosten en Westen, uit alle volken en geslachten, Gods uitverkorenen en ik zal er ook wezen door Zijn genade. En ziet u, nu is de dood, om zoo te zeggen, de poort om in die stad in te gaan, of, zooals Bunjàn zegt — en

dat's beter — de rivier waar dat je over moet. Maar geen nood is er, want Christus is daar en Hij laat wel zinken maar niet verdrinken."

„En geloof je nu heusch, Meijers, dat je daarheen gaat en die zieken in 't gasthuis en ik mischien ook?"

„'t Is een nauwe weg, mijnheer," zei Meijers, terwijl zijn gezicht een gansch andere uitdrukking kreeg dan zoo even, „en weinige zijn het die denzelven vinden, zegt de Heere Jezus. Evenwel van het Bondsvolk zal er toch geen achterblijven, geen klauw van al wat van Israël is. 't Is voor wie gelooven; die niet geloofd heeft zal verdoemd worden."

* * *

De geleerde heer vertrok. Wat had hij daar eigenlijk gehoord? Orakeltaal, Oostersche beeldspraak, dwepersgeratel, gedachten van een verward brein? En wie was die Bunjån? Hij wist het al niet. Hij kwam thuis, en na Jan even bezocht te hebben die „'t zelfde" was, haastte hij zich naar zijn bibliotheek, waar te midden van geneeskundige werken ook een Bijbel lag, die wel verwonderd zal geweest zijn over zoo'n omgeving en over zulk een bezitter. Ter opheldering zij gezegd, dat de Professor zulk een boek nooit had bezeten noch ingezien, tot hij 't kort geleden noodig had, toen hij een

Engelsch werk las over huidziekten in warme landen.

Hij sloeg het boek open, waaruit, naar hij kon vermoeden, Meijers zijn wijsheid putte; zijn taal misschien ook. Was het toeval, dat hij juist het 15e hoofdstuk van Paulus eersten brief aan de Corinthiërs trof, en daar o. a. las:

„Maar, zal iemand zeggen; Hoe zullen de dooden opgewekt worden, en met hoedanig een lichaam zullen zij komen?

Gij dwaas! hetgeen gij zaait, wordt niet levend tenzij het gestorven zij.

En 't geen gij zaait, (daarvan) zaait gij het lichaam niet dat worden zal, maar een bloot graan, naar het voorkomt, van tarwe, of van eenig der andere (granen).

Maar God geeft hetzelfde een lichaam gelijk hij wil, en aan een iegelijk zaad zijn eigen lichaam.

.....

Alzoo zal ook de opstanding der dooden zijn. Het (lichaam) wordt gezaaid in verderfelijkeid, het wordt opgewekt in onverderfelijkeid.

Het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid; het wordt gezaaid in zwakheid, het wordt opgewekt in kracht.

Een natuurlijk lichaam wordt er gezaaid; een geestelijk lichaam wordt er opgewekt. Er is een natuurlijk lichaam, en er is een geestelijk lichaam.

Alzoo is er ook geschreven: de eerste mensch

Adam is geworden tot eene levende ziel; de laatste Adam tot eenen levendmakenden geest.

Doch het geestelijke is niet eerst maar het natuurlijke, daarna het geestelijke.

De eerste mensch is uit de aarde, aardsch; de tweede mensch is de Heer uit den hemel.

Hoedanige de aardsche (is), zoodanige zijn ook de aardschen: en hoedanig de hemelsche (is), zoodanig zijn ook de hemelschen.

En gelijk wij het beeld des aardschen gedragen hebben, (alzo) zullen wij ook het beeld des hemelschen dragen.

Doch dit zeg ik, broeders! dat vleesch en bloed het koninkrijk Gods niet beërven kunnen, en de verderfelijheid beërft de onverderfelijheid niet."

Het trof hem meer dan hij ooit had kunnen denken. Vijf maanden geleden had hij voor 't eerst een Bijbel ingezien, en dat alleen op de aangegeven plaatsen, die hij „curieus Hollandsch" vond — niets meer, doch gelukkig bruikbaar voor zijn doel. Maar er stonden, bleek nu, in dien Bijbel ook dingen meer dan louter curieus, dingen die uit een andere wereld schenen dan de gewone, de heden en alledaagsche. Eenigzins onaangenaam verrast over zoo iets als eigen zwakheid, bladerde hij 't boek ontevree door, en wilde 't sluiten, toen zijn oog viel op het voorlaatste hoofdstuk:

„En ik zag eenen nieuwen hemel en eenen nieuwe aarde: want de eerste hemel en de eerste aar-

de was voorbijgegaan, en de zee was niet meer.

En ik, Johannes zag de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit den hemel, toebereid als eene bruid die voor haren man versierd is.

En ik hoorde eene groote stem uit den hemel, zeggende: Zie de tabernakel Gods is bij de menschen, en hij zal bij hen wonen, en zij zullen zijn volk zijn, en God zelf zal bij hen (en) hun God zijn.

En tot mij kwam een van de zeven engelen die de zeven phiolen hadden, welke vol geweest waren van de zeven laatste plagen, en sprak met mij, zeggende: Kom herwaarts, ik zal u toonen de bruid, de vrouw des Lams.

En hij voerde mij weg in den geest op eenen grooten en hoogen berg, en hij toonde mij de groote stad, het heilige Jeruzalem nederdalende uit den hemel van God.

En zij had de heerlijkheid Gods, en haar licht was den allerkostelijksten steen gelijk (namelijk) als den steen jaspis, blinkende gelijk kristal.

En zij had een grooten en hoogen muur, en had twaalf poorten, en in de poorten twaalf engelen, en namen daarop geschreven, welke zijn de (namen) der twaalf geslachten der kinderen Israels.

En het gebouw van haren muur was Jaspis; en de stad was zuiver goud, zijnde zuiver glas gelijk.

En ik zag geenen tempel in dezelve, want de Heere, de almachtige God, is haar tempel en het Lam.

En de stad behoeft de zon en de maan niet, dat zij in dezelve zouden schijnen: want de heerlijkheid Gods heeft haar verlicht, en het Lam is hare kaars."

Hij sloot het boek en zag een oogenblik strak voor zich, vervuld van gedachten die hem geheel in beslag namen. Als in een droom wandelde hij naar beneden, en ging toen in huisjas en pantoffels de straat op. Den eersten den besten sigarenwinkel liep hij binnen en kocht er — hij die nooit rookend gezien werd — den duursten sigaar die voorhanden*) was. Toen ging hij even snel als zoo straks weer huiswaarts, sloot de studeerkamer achter zich af, wierp zich in volle lengte op de rustbank, stak den sigaar op, en sloot de oogen. Dat was zoo zijn gewoonte, als hij een hoogst ernstig onderwerp had te overdenken, „uit te werken."

Een half uur later waren rooker en sigaar op. De vader ging weer naar het bed van zijn zoon. Jan zat overeind, met een doffe uitdrukking in de oogen. Hij at en dronk in den laatsten tijd

*) In het heerlijk winkel-Nederlandsch onzer dagen meestal *voorradijg*. Doch in den tijd waarvan ik hier spreek, was dit fraaie woord nog niet uitgevonden; 't viel dus, helaas, niet te gebruiken.

weder beter, doch kracht en opgewektheid en levenslust bleven ver. Alles was er aan gedaan; zelfs had de man der officieele wetenschap in alle stilte een zoogenaamden „wonderdokter,” gezegd „waterkijker,” geraadpleegd, een slag menschen die tegen de verdrukking in schijnen te groeien; maar al om niet. De wonderdokter had ronduit verklaard, na behalve water ook den zieke gezien te hebben: „Die is uit de apotheek niet te helpen; een verslagen geest, wie zal dien opheffen? zegt Salomo.” En de Professor moest erkennen, dat aan die niet-officieele diagnose weinig te beteren viel. Het was eenvoudig zoo.

„Jan,” vroeg hij, „hoe gaat het?”

„Al 't zelfde, Papa.”

„Kun je niet weer eens een uurtje opzitten, als van morgen?”

„Och, waarom, 't is toch alles eender.”

„Jan,” ging de vader voort, met eenig aarzelen, „je hebt me onlangs allerlei gevraagd over den dood en zoo meer . . . ”

„Ja,” sprak Jan, in wien op eens leven scheen te varen, met een hem ongewone scherpte, „en de Professor heeft nog altijd niet geantwoord.”

„Ik heb ten minste mijn best gedaan om een antwoord te vinden, of althans iemand, de meent dat hij het weet, jongen.”

„En wat zei hij nu van den dood?”

„Dat het de poort van den hemel is.”

„Of van wat anders ook,” mompelde Jan.

„Nu ja, voor slechte menschen misschien. Maar dat zijn wij niet. We behoeven dus ook niet bang te wezen.”

„Was die man die het zei niet bang?”

„O neen!”

„En was dat dan iemand als wij?”

Dit was een zeer lastige vraag, vooral van iemand die alles of niets weten wil. De vader dacht even na en zei toen :

„Dat nu juist niet. Maar toch ook een goed mensch op zijn manier. Wat bekrompen en overdreven maar eerlijk in zijn geloof.”

„U moest hem eens hier sturen.”

„Dat gaat niet, hij is ook ziek en onder mijn behandeling. Maar als hij beter is, en jij nog niet, dan zeker.”

„Als hij dan maar niet te laat komt.”

De Professor zweeg. Hij begreep ook zijn zoon niet meer. Was hij dan bestemd heel dien namiddag en avond in raadselen te wandelen? Met een hartelijk woord nam hij — diep weemoedig — van Jan afscheid.

Den volgenden dag kwam hij bij Meijers, die ook „al 't zelfde” was, zoodat van zijn bezoek vooreerst niets komen zou — wat Professor niet bijster speet.

„Je hebt me gisteren heel veel verteld, vrind, „maar hoe weet je nu dat alles? Dat heb je me nog niet gezegd.”

„Ik dacht van ja, mijnheer. Maar waar anders dan in Gods eeuwigblijvend en zielezaligend Woord? Uit mezelf heb ik niets, maar dat Woord geeft wetenschap. 't Is als in 't versie, dat ik daar net mocht zingen uit den 19den :

't Is Gods getuigenis,
 Dat eeuwig zeker is,
 En slechten wijsheid leert.

Uwe begrijpt me nu wel.”

Of dat zoo was, althans wat den laatsten regel betreft, valt te betwijfelen. Juffrouw Meijers, die gewoon was meer op te merken dan te zeggen, begreep dat de Professor het niet begreep en zei :

„Mijn man bedoelt den Bijbel, mijnheer. Hij leest er veel in, en wij samen ook.”

„Ja, ja,” was 't antwoord, „zieken drukken zich wel meer niet duidelijk uit. Maar binnenkort hopen we den ouden heer weer op de been te zien. 't Gaat vooruit.”

Vatte hij niet, hoe wat hij zei van „niet duidelijk” juist zijn eigen onkunde voor de ooren der vrouw moest openbaren?

Hij vertrok met het onaangename gevoel van iemand, die in een lastig geval verkeert en ja noch neen durft zeggen. Een uur later was hij, thuisgekomen, nog niet beslist. Hij besloot zijn vrouw te raadplegen, het haar over te laten. Dat was om vele redenen het best, docht hem; een moeder

vergeeft men lichter iets dan een hooggeleerde. En mocht het middel baten dat hij zou voorstellen, hij wist hoe het haar een pak van het hart zou zijn, hoe zij leed onder het lijden van haar zoon en ook hoe onmachtig zijn troostgronden en moedgevingen waren; hoe noch hij noch zij iets hadden om zich in te sterken, dan wat van deze wereld was, voorbij- en wegging. In dit opzicht was Meijers te benijden; was een schoone droom niet beter dan de kale werkelijkheid?

Met weinige woorden — hij was nooit breedspakig — vertelde hij haar, wat vragen Jan onlangs gedaan had. Zij wist het al — en meer. Toen verhaalde hij het tweede gesprek. Ze wist het ook al. Daarna kwam het jongste bezoek bij Meijers.

„En wat zullen we nu doen?” vroeg zij ernstig en angstig, „want onze jongen wordt niet beter.”

„Hij zit nu eenmaal op die vragen en antwoorden vast,” zei haar man; „hij moet een antwoord hebben, goed of slecht. Als 't hem tevreden stelt, als we hem zoover kunnen brengen als die Meijers is, hebben we 't gewonnen. Laat hij dus in 's hemels naam zijn licht maar ontsteken, waar die oefenaar het doet. Baat het niet, het schaadt niet.”

Mevrouw wierp haar man een veelzeggenden blik toe. Den volgenden morgen zat zij voor het bed haars zoons en las hem voor uit „het Woord” zooals Meijers het noemde, uit „Gods getuigenis” waarin

mevrouw na haar aanneming waarschijnlijk nooit een oog meer geslagen had. Ze wist weinig weg in het boek, dat ze had leeren beschouwen als een werk waar men voorzichtig mee moest wezen. Immers, naast schoone zedelessen en hartveredelende beschouwingen, gaf het ook wel joodsche droome-rijen en phantastische verhalen, die gevoelige gestalten en zwakke hoofden tot dweperij brengen, om van veel dat zonderling van allerlei dat onzinnig-overdreven of „shocking” was maar te zwijgen. Louter uit voorzichtigheid had dus mevrouw Korver dat boek maar dicht gelaten, en ook gezorgd dat haar kinderen er niet veel van te zien kregen. Wel was een er van nog „aangenomen,” maar bij deze plechtigheid en wat voorafging was, krachtens den vooruitgang van de 19e eeuw, de Bijbel zelf bijna niet meer te pas gekomen.

Zoo was 't verklaarbaar, dat de zieke in 't eerst geen flauw begrip had omtrent den oorsprong van hetgeen hij hoorde, en 't goedvond, gelijk hij alles goedvond; en mama wachtte zich voorloopig wel hem in te lichten. Den volgenden dag werd de lezing — men was maar bij het begin begonnen — herhaald. Haar trof de ongewone levendigheid — voor 't eerst sinds lang — waarmee haar zoon vroeg: of zij morgen vooral voort zou gaan? Ja meer, den derden dag verzocht Jan kort en ernstig, of hij 't boek zelf eens lezen mocht! Mama bracht in, dat het hem te veel zou vermoeien.

Jan beweerde, dat juist de verveling hem moe maakte. Een half uur later zat hij op met den Bijbel voor zich.

Toen de huisdokter een paar dagen later naar den zieke kwam zien, kon hij dezen oprechtelijk geluk wenschen met de kans op volkomen herstel. Voor 't eerst in vele weken was het mogelijk geweest een vrij lang gesprek te voeren, waarbij de een al spoedig niet wist wat nog te zeggen, de ander nog minder wat te antwoorden. Bij 't heengaan ontdekte de geneesheer den Bijbel, die geopend op een tafeltje lag. Hij wist zijn verbazing te verhelen en zei enkel: „Zoo, ben je aan 't lezen? Wel wat zware kost.” Doch beneden kon de man niet nalaten vóór alles mevrouw te waarschuwen tegen de onvoorzichtigheid, die haar zoon beging, door den Bijbel te lezen, en zijn omgeving door het toe te laten.

Mevrouw zweeg een oogenblik, en de dokter wist niet beter dan zeer beleefd te vragen, of de Professor het wist.

„Natuurlijk,” was het antwoord, „maar hoe vindt u hem?”

„O, wat dat aangaat, oneindig beter; we zijn in enkele dagen veel gevorderd, maar ziet u, nu moet”

„Dat meen ik ook, en wilt u wel gelooven, dat hij juist na het Bijbel lezen is beginnen te beteren?”

„Toevallige coïncidentie, mevrouw, dat zult u toestemmen.”

„Nog niet. Maar in alle geval het was hier, er op of er onder. En als we een nieuw middel aanwenden dat op zijn geest moet werken, en hij wordt beter, dan mag ik toch verband zoeken tusschen dat middel en wat volgde. Vindt u niet?”

De man der wetenschap mompelde iets van post hoc en propter hoc, en nam toen zeer hoffelijk afscheid. Doch denzelfden avond kwam een briefje, waarin de geneesheer zijn hooggeleerde collega liet weten, dat hij van verdere bezoeken afzag, wijl hij de verantwoordelijkheid niet op zich nam voor het lezen van den Bijbel door iemand in den toestand van den jongen Korver. De Bijbel was vaak een geneesmiddel erger dan de kwaal.

De Professor vouwde het briefje kalmpjes dicht, en lei het glimlachend neer. Jan werd beter: dat was de hoofdzaak. En of nu de Bijbel menschen bedierf? Tot nog toe had hij er bij de vaste klanten van Meijers niet veel van bespeurd.

* * *

Jan werd beter.

Dat zei al spoedig iedereen. Had men het hem gevraagd, hij zou het minstens niet bevestigd hebben.

Want deze jonge man, opgevoed buiten alle

„dweperij”, maar tegelijk buiten God, juist verstandig genoeg dusver om de wereld te genieten, maar niet om tot het wezen der dingen door te dringen, van jongs geleerd zijn gezichtskring te beperken tot wat stoffelijk is, maakte thans voor het eerst kennis met wat volgens Schiller het grootste kwaad is, gelijk de dokter onlangs had aangehaald — de schuld. En wie, aan deze diepe waarheid tot nog toe vreemd, haar ontdekt, haar voelt, haar verschrikking leert kennen, dien gaat een licht op, dat hem in zijn hellevaart de vlam dunkt van den naderenden Dies Irae, totdat

Maar wie die ervaring niet heeft en de schuld alleen kent uit dichterlijk-wijsgeerige versregels, die zal met Jan's geneesheer er toe moeten komen, het alles „machtig mooi” te vinden, maar als een gebeeldhouwde ingangspoort van Korinthische zuilen, grootsch en verheven, maar waarachter de tempel ontbreekt.

Gelukkig, zoo was het den zieke zelf niet. God bouwt niet ten halve; alleen, Zijn molens malen langzaam — doch fijn.

Op een zijner vragen kreeg Jan thans reeds het antwoord. Waarom vreest de mensch den dood? Wat de Professor nooit doorzien had, werd den Bijbellezer openbaar. En het feit der schuld, eenmaal erkend, leidde tot een dieper inzicht, ervaring straks; tot de kennis harer oorzaak, de zonde met wier droeve geschiedenis onze Bijbel begint, —

veelzeggende, niet door allen begrepen wenk. Gelukkig dat hetzelfde Boek, 't welk opent met een verloren Paradijs, met een herwonnen sluit!

Zonde en schuld — dat was wat Jan allereerst uit het gelezen en voorgelezen woord leerde kennen. Meijers zou gezegd hebben, dat het de „ordinaire weg” was en dat zoo het eerste der „drie stukken” tot zijn recht kwam. Daarin ligt zeer veel waars, al is 't jammer dat soms lieden als Meijers er zeer toe neigen den bij hen als „ordinaar” geldenden weg voor den eenigen aan te zien. Ook is waar, dat de Heere God Zich niet altijd aan de volgorde der drie stukken bindt.

* * *

Er is onlangs in ons land een boek verschenen, waarover door christenen vrij wat goeds gezegd is en met reden wellicht. Over de letterkundige waardij lieten zij zich nagenoeg niet uit.

Doch dit christelijk boek had het zeldzaam voorrecht, ook althans door een enkel ongeloovig blad besproken en niet louter vermeld of geheel verzwegen te worden. Bedoeld blad had het meer bijzonder over de letterkundige waardij van bedoeld boek. Dit leidde o. a. tot de opmerking, dat sommige karakters niet juist waren geteekend. Want het was ver van duidelijk, dat wat met hen gebeurde ook zoo gebeuren moest. Het volgde

noch logisch noch zielkundig: het bood geen bevredigende oplossing.

Ik weet niet, of mijn boek gelijke zeldzame eer als het boven aangeduide zal te beurt vallen. (Dat kon misschien dienstig zijn om de beoordeelingen de „christelijke pers” wat degelijker en wichtiger te maken). Maar mocht het zoo zijn, dan vrees ik, dat ook mij evenzoo het verwijt zal treffen zooeven vermeld. Daar echter is niet aan te doen.

Want daarin juist komt uit, hoe de geloovige een andere levensbeschouwing heeft en ook een andere ontwikkeling en zielsverandering kent dan de ongeloovige. Wij erkennen de „wet” van oorzaak en gevolg in de geestelijke wereld niet. Daarom ook begrijpt de niet-christen zoo slecht het werk van den christen en is zijn oordeel over dezen vaak zoo eenzijdig, scheef, valsch. Het is in zekeren zin niet kwalijk te nemen, maar evenmin neme men het kwalijk, zoo wij die gelooven beweren hooger te staan dan die aan de overzij, en daardoor op wat zij geven beter blik te hebben dan zij op ons.

Als de Heere God het hart bekeert en vernieuwt, volgt Hij Zijn eigen weg, die soms vlak tegen alle redeneerkunst en logica der wereldsche wijsheid ingaat: omdat de wijsheid dezer wereld dwaasheid is bij God. De blind geborene, dien Jezus de oogen opende, werd genezen buiten alle regelen en wetten der kunst om, vlak tegen alle practijk

en diagnose in, zoodat de Pharizeeërs en al wat tegenover Christus stond, het gebeurde wonder ziende, het toch niet gelooven konden. De genezene echter hield zich aan het feit: „Eén ding weet ik dat ik blind was en nu zie.”

En iets anders dan dit feit was het ook niet, waarin de zoon van den hooggeleerden heer later leerde roemen, en waarmee hij den Sadduceeën uit zijn omgeving den mond stopte, indien al niet overtuigde.

Zijn vragen had Jan in de Schrift beantwoord gevonden. Hij wist nu wat de dood is, wat er na volgt en ook waarom de mensch den dood vreest. Maar allengs werd hem meer duidelijk. De Geest God is geen arts, die enkel de kunst verstaat te zeggen wat u scheelt, hij kent ook het geneesmiddel en wijst het aan.

De jonkman ervoer het.

Want dezelfde Schrift, die hem een zondaar en voor God verdoemelijk verklaarde, die hem de zonde en de schuld als een looden last deed gevoelen, verkondde hem ook den Christus die zegt: „Komt tot Mij, allen die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven.” In den nacht der hopeloosheid die geen toekomst heeft, daagde allengs het licht, straks tot vollen glans voortschitterend, van de genade Gods in Christus allen menschen verschenen. Tot het gebroken hart kwam de vriendelijke noodiging, de dringende vermaning, ja het

gebod te gelooven in den Zoon, in wiens bloed wij hebben de vergeving der misdaden. Het was zeer wonderlijk, aldus, uit het verderf opgevoerd, uit den angst tot den rust, uit de dood tot het leven te komen. Het was wonderlijk te gelooven in een God die de goddeloozen rechtvaardigt; maar het was zoo.

Immers dit juist is het Evangelie, de goede tijding uit een ver land, als koud water op een vermoeide ziel. Allen zondaars, zonder roem voor God, maar om niet gerechtvaardigd, uit Gods genade, door de verlossing die in Jezus Christus is.

Er staan vele wonderlijke dingen in de Schrift. Bileams ezelin die spreekt, een ijzer dat op het water drijft, een profeet die tot zijn behoud door een zeemonster wordt verzwolgen, een maaltijd waarbij meer overblijft dan er bij den aanvang was — zie 't zijn al dingen waar de wereld over kan glimlachen. Maar wie het grootste wonder aan zijn ziel ervaren heeft, de verlossing die in Jezus is, heeft daarmee zelfs den twijfel aan al het andere verleerd. Wat is nog te wonderlijk voor een God, die de kinderen des toorns maakt tot Koningen en Priesters, de dooden herschept in kinderen der Opstanding?

*
* *

Twee jaar later zat Jan rustig op een fabriekskantoor, en oefende zijn krachten aan de boekhou-

derij. Hij had er de studie aan gegeven, op aanraden van den dokter en wel gevoelend dat het de wijste weg was — zonder eenigen rouw tevens.

't Was voor mama, en voor papa nog meer, een bittere pil te slikken geweest. Hun oudste zoon, vaders naamgenoot, zou diens naam in de wetenschap niet ophouden, zou posten inboeken en quitanties schrijven, en balans opmaken en zitten cijferen, als het soms op een stuiver niet sloot! Doch wat anders te doen? Jan was gelukkig in zijn nieuwen werkkring, waarin hij voldoen kon, en de hoofden der zaak waren even tevreden over een man van zoo groote nauwkeurigheid, als hij over het gemak, elken dag zijn taak voorgeschreven te vinden. „Tel brille au second rang, qui s'éclipse au premier.”

„Jan Korver is vroom geworden,” zoo beweert men in de kringen, die hem vroeger omgaven, en waarin hij nu als eenling of liever als vreemdeling verkeert. Zonderling, toen Jan een tamelijk nutteloos lid der samenleving was, veel kostte en weinig opbracht, zonder bepaald doel er een goed leven van nam, werd hem dit van harte gegund, nam niemand er aanstoot aan. Thans, nu alles anders werd, laat men Jan links liggen. Want, hij is vroom.

Hem deert het weinig. Nu hij behalve het „grootste kwaad” van den dichter, ook het „hoogste goed” van het Evangelie kent, is hem ook

ander gezelschap liever dan het vroegere. En kan hij om vele redenen niet altijd omgang houden met die zijn als hij, welnu daar is voor de zielen waar Gods vrees in woont, nog een verborgen omgang, die troost over veel.

In huis wordt hij niet verstaan, maar ook niet gehinderd. Had men gehoopt, dat Jan wel weer „bij zou trekken,” die verwachting bleek ijdel. Mama vond het spijtig, maar haar echtgenoot merkte op, dat Jan nu althans een man in de maatschappij zou worden, wat vroeger lang niet zeker was.

En toen Meijers, dank zij mede den goeden zorgen van den Professor, weer was „komen te beteren,” gelijk de man het noemde, zei de hoogleeraar: „Ga nu gerust weer naar 't gasthuis, vriend. Je recepten werken soms ook wel wat uit.” Dat begreep Meijers niet aanstonds, maar een verklaring kreeg hij niet, evenmin als een rekening voor de gedane bezoeken. Tegen een ontmoeting van Jan en Meijers waakte de Professor echter zorgvuldig. En — al was het min dankbaar van den vader, de zoon was er later erkentelijk voor. Daar is een oprecht, levend geloof, een waarvan ook kracht uitgaat, en dat toch vooral den „kinderkens” niet past. 't Is het geloof dat niet uit, maar toch in een stelsel leeft, en zonder een keurslijf zich niet stevig voelt. Zulk een was Meijers' en zulk een achtte hij het alleen „echte.”

Een ding kan echt zijn zonder nog het beste te wezen.

Op een Zondagavond, toen Jan uit de kerk kwam — ook hierin eenling in huis — vond hij papa alleen in de huiskamer. De Zondag was in den regel voor den Professor slechts in zeer betrekkelijken zin Rustdag. Hij deed dan allerlei af, waar in de week geen tijd voor was. Wellicht ook zou hij met een Rustdag geen raad hebben geweten.

Bij Jan's binnentreden legde papa zijn boek neer, en zei vriendelijk :

„Zoo jongen, kom je eens bij papa zitten?”

Jan legde de hand in die zijns vaders. Een oogenblik zaten ze zwijgend naast elkaar. Toen zei de vader :

„En heb je wezenlijk iets aan zoo'n kerkgang, Jan?”

„Zeker, papa.”

„Maar, beste jongen, je kunt er toch, dunkt me, niet veel anders hooren, dan je al lang weet. Buiten den Bijbel gaan ze immers niet, en dien lees je toch elken dag.”

„Ja, Papa, hoe zal ik dat uitleggen? Ik denk zoo, als een koning een groot leger heeft, dan laat hij niet elk man afzonderlijk optrekken, maar zij gaan samen en dat alleen reeds maakt hen sterker. Ze weten, dat ze op elkaar kunnen rekenen, ze komen voor hun koning uit, en de vijand weet

dat er een macht tegen hem over staat. Zoo'n leger zegt aan heel de wereld, dat die koning een volk heeft, dat hem volgt en dat in zijn dienst staat, dat ook op hem rekent. En als er nu officieren zijn, die meer bepaald zich wijden aan de zaak en daarvoor zijn gesteld, zou het toch dwaas zijn niet naar hen te willen hooren. De wetten in het leger zijn toch voor allen dezelfde. Ik weet zoo gauw geen ander beeld. Maar dit weet ik wel, dat het volkomen waar is wat we soms zingen :

Komt wand'laars op hetzelfde spoor,
Wij reizen met elkander,
Wij helpen de een den ander.

En dat voel ik als ik in de kerk ben, en nog veel meer. We zijn één volk ; dat kan nu de wereld weten."

„'t Is me nog niet duidelijk, Jan," zei de Professor, „maar ik heb er eerbied voor. Ik denk wel eens, hoe komt het dat ik en je mama, en zoo velen daar niets voor voelen?"

„'t Geloof is niet aller. Eén uit een stad, één uit een geslacht. 't Is soevereine genade ; niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt," zou Meijers misschien gezegd hebben."

Maar Jan sprak :

„Papa, de eerste preek die ik hoorde was over de woorden : „Waar uw schat is, daar zal ook uw hart zijn". Meer kan ik ook niet zeggen."

De Professor keek zijn zoon met zekere verbazing, ja met iets als eerbied aan. De vroomheid had zijn zoon toch waarlijk niet dom of suf gemaakt, integendeel

Maar hij zei alleen na een oogenblik zwijgens:
„Ja, jongen, je kunt wel gelijk hebben.”

DE VERBRIJZELING DES VERDRUKKERS.

De zesde eeuw vóór de komst van den Messias was aangebroken.

Haar begin was een tijd van beroering, van woeling, van warring en strijd.

Koninkrijken werden vernietigd en heerschap-pijen gegrondvest, zetels omvergerukt en tronen opgericht, vorsten tot slaven gemaakt en prinsen tot dienstknechten. Volk toog tegen volk ten krijg en hun heiren vervulden de vlakten van het Oosten en teekenden alom hun weg door de puinen van verwoeste steden en geplunderde paleizen, door vernielde akkers en platgetreden wijngaarden, door verbrande bosschen en geschoren bergen.

Want het was een tijdsgewricht, waarin naar den Raad des Allerhoogsten het gelaat des aardrijks veranderen zou, en de wereldheerschappij zou gegeven worden in de hand des konings van het

Noorden, het gouden hoofd uit zijn eigen nachtgezicht, hem door Daniël den Ziener verklaard. Door Nebukadnezar zou het wereldrijk van Babel stijgen tot het toppunt van macht, grootheid, roem en aanzien, om na hem even snellijk te dalen als het eerst gerezen was.

Hij, de veroveraar, die alleen onder de krachtige hand Gods kon vernederd worden, maakte Babel tot de beheerscheres der volken, die haar haatten, vloekten maar — dienden. Onder zijn krachtige heerschappij verhief het rijk van Babylon zich tot den hemel en zag met trots neer op alle volkeren der aarde rondom. Zijn Babel werd het type van alle wereldmachten en heerschappijen, en door zijn strijd tegen het volk Gods, door het vernietigen van de Heilige Stad en de verwoesting van Gods Tempel, het beeld van alle macht die zich tegen God verheft. Wat Babel werd en wat Babel straks wedervoer, zou voortaan beeld en teeken zijn, waar-schuwend of bemoedigend; schrik maar met vaste hoop voor de toekomst bij die Gods volk zijn, vreugd maar met naderend verderf voor wie dat volk verdrukt.

Ten tweeden male had Babel, gelijk Medië, zich ontworsteld aan den ijzeren greep van het Assyrisch wereldrijk, en wies thans allengs tot wereldmacht. Assyrië was ten val gedoemd en het vonnis van Nineve werd, nog vóór de 6e eeuw aanbrak, door de Meden voltrokken. Thans zou Babel voor een

korten tijd het trotsch en heerlijk hooft der aarde zijn, tot de Meden ook dat rijk ten val moesten brengen, om op de puinen hun groot rijk te stichten, dat twee eeuwen lang zijn hand over de wereld zou uitstrekken.

Doch dat lag nog in de toekomst.

Twee groote machten kampten op het oogenblik nog om de heerschappij, dat is om het Oosten in den wijdsten zin: Egypte dat oudtijds de eerste was geweest, en Babel dat nu, onder de Chaldeeën tot macht herboren, de eerste zijn wilde. Tusschen die twee machten lag het kleine, zwakke rijk van Juda, en daarnaast de koninkrijken van Moab en Ammon en Tyrus en zoovele andere, die het dreigend gevaar zagen komen. „Er kijkt een kwaad uit het Noorden”, alzoo sprak de profeet. Uit het Noorden, van den Euphraath, naderde de veroveraar, kwam Nebukadnezar.

Nog was hij kroonprins slechts, toen hij reeds over het lot der Oosterwereld besliste. Pharao Necho, de koning van Egypte, trok tegen Babel op en bij Karchemis aan den Euphraath ontmoetten elkander de machten van Azië en van Afrika. Doch aan de laatste was thans de wereldheerschappij beschoren. Egypte werd, naar Gods raad, geslagen: de Pharao keerde weder tot het Nijlland. Juda's vrome koning Josia, die zich te kwader ure in den strijd gemengd had, boette zijn onvoorzichtigheid met het leven.

Thans had Nebukadnezar, zelf ten troon gestegen, de handen vrij. Al het land tusschen den Euphraath en de rivier van Egypte zou Babel dienen, al de volken de knechten worden van Babels koning. Hij trok op met zijn duizenden, met het geduchte heir der Chaldeeën, wel gewapend, op snelle paarden en als de sprinkhanen in menigte. God had de volkeren in zijn hand besloten, om hem te dienen, tot dat de tijd der bezoeking ook over Babel komen zou.

Als een woeste, onweerstaanbare zee drong het Chaldeeusche leger zuidwaarts. Jeruzalem werd tweemaal belegerd en ingenomen, het volk van Juda ten deele weggevoerd, een nieuwe vorst aangesteld, de naburige landen onder het juk gebracht. Doch de volkeren rondom den Jordaan, steeds steunend op Egypte, en spijt alle waarschuwing Gods, droegen nog kwalijk het juk des vorsten van Babylon. Juda onder koning Zedekia viel van hem af, ook andere volken. Ten derden male verschenen de Chaldeeën.

Thans werd Juda geheel vernietigd, het volk in ballingschap gevoerd naar de rivieren van Babel, waar lotgenooten bereids wachtten, waar Daniël en Ezechiël, Gods profeten, reeds waren. Toen wendde de veroveraar zich tegen het trotsche Tyrus, dat hij slechte, al ontging hem de roof, al bleef Nieuw-Tyrus hem trotseeren. Hij koelde zijn woede aan Egypte, dat hij verwoestte, om bela-

den met den buit der volken naar Babel weer te keeren.

*
* *

De laatste dagen van het vernederd koninkrijk Juda waren nabij.

Op den wankelenden troon van David zat thans zijn laatste spruit, die in deze eeuw regeeren zou. Maar het was geen koning meer, al droeg hij den titel nog. Zedekia, de twintigste van Juda's koningen, was een leenman en knecht des konings van Babel, die hem, toen zijn oom en voorganger werd afgezet, op den zetel van David verhief, hem, den eenentwintigjarige, die reeds zoo ontzettende, booze tijden over Jeruzalem en Juda had zien heengaan.

Den nieuwen naam door hem zelf gekozen bij de aanvaarding van het gezag: Zedekia (de Gerechtigheid van Jehova) deed de jonge vorst geen eer aan. Immers ook hij „deed dat kwaad was in de oogen des Heeren”. Hij verootmoedigde zich niet voor den profeet, die uit Gods naam sprak. Zwak waar hij sterk moest zijn, meegaande tot de zonden en de godvergetenheid zijner vaderen, goeden raad verwerpend, was hij de man die Juda's onheil voltooide, die ten slotte, zijn eed brekend en van Nebukadnezar afvallend, den ondergang van stad en land bewerkte.

In de eerste jaren zijner regeering leefde te Jeruzalem een man uit priesterlijk geslacht, van omstreeks 50 jaar; een man, die op de vraag: „Wie zijt gij?” ook toen reeds kon antwoorden wat hij later uitriep: „Ik ben de man, die ellende gezien heeft!”

Want van zijn twintigste jaar af, toen deze Jeremia tegen de neiging zijner natuur tot profeet geroepen werd, had hij het juk gedragen. Reeds in den beginne, toen nog een godvreezend vorst als Josia regeerde, had deze profeet te kampen met het wantrouwen der grooten van Juda, den tegenstand der valsche profeten en der verdorven priesterschap. Ondank en haat waren het loon van dezen, eenzaam zijn weg gaanden, trouwen en moedigen dienaar van Jehova, die voor geen menschen vreesde als het de eere Gods gold, die zijn kracht had in de mogendheid des Heeren Heeren, die ijverde voor den dienst zijns Gods, voor volk en vaderland, maar die als een tweede Cassandra bestemd scheen om — steeds de waarheid spellend — nooit te worden geloofd.

Met de troonsbestijging van den afgodischen koning Jojakim nam het lijden van den profeet der smart toe. Hij moest optreden tegen den koning zelf, maar evenzeer tegen alle goddeloosheid des volks. In den tempel voorspelt hij den dreigenden ondergang des tempels en der hoofdstad. Priesters en valsche profeten werpen zich op hem; het volk wil

hem als verrader vermoorden. Met moeite wordt hij, onverschrokken pleitende, door den vromen edelman Ahikam en nog enkele welgezinden gered.

Straks laat hij door Baruch, zijn getrouwen schrijver, de godspraken opteekenen, die hij heeft ontvangen en beveelt hem ze in den tempel voor te lezen. Doch de indruk is kortstondig. De koning zelf geeft het voorbeeld der verachting van Gods woord, door de rol der profetie in stukken te snijden en in het vuur te werpen. Nu is Jeremia zijn leven niet meer zeker. — Hij heeft in tegenwoordigheid der oudsten een vat uit de werkplaats des pottebakkers, in het dal van Hinnom verbrijzeld: 't beeld van Jeruzalems naderenden ondergang. Daarna profeteert hij weder het oordeel in den tempel, en weer wordt hij aangevallen, ja geslagen, door Pashur, den priester, dien hij straks zijn vonnis aankondigt.

Hij blijft profeteeren, doch de vijanden treden zoo fel op, dat hij in zijn vaderstad, Anatoth, veiligheid gaat zoeken. Vergeefs; wel ontvangt men hem vriendelijk, doch God toont, dat men hem een strik spant.

Diep ontmoedigd wil de profeet zijn vaderland verlaten. Hij vertrekt op Gods bevel naar het land aan den Euphraath om daar, door een zinnebeeldige daad, tegen Juda te getuigen. Weergekeerd te Jeruzalem, vindt hij zijn voorspelling vervuld om-

trent een ontzettende droogte die het land deed zuchten. Hij hernieuwt zijn boetprediking, doch de valsche profeten blijven hem tegenstaan: haat en vervolging wachten hem.

Toch houdt hij vol. Niet alleen zijn volk dat in Kanaän nog is overgebleven, vermaant hij, maar ook den reeds naar Babel weggevoerden is hij een raadsman en zendt hun brieven. Doch ook daarginds werken bedriegelijke profeten hem tegen. Overal getuigt hij, waarschuwt, roept tot bekeering; nergens wordt hij geloofd, vindt zijn stem weerklank.

Is 't wonder, dat deze groote Godsman een enkele maal mat wordt, dat zijn ziel — hij is een mensch als ik en gij — uitbreekt in bittere, hartverscheurende klacht, dat hij evenals Job eenmaal uitroept:

„Vervloekt zij de dag, op welken ik geboren ben; de dag, op welken mijne moeder mij gebaarde heeft, zij niet gezegend!

Vervloekt zij de man, die mijnen vader geboodschapt heeft, zeggende: U is een jonge zoon geboren, verblijdende hem grootelijks!

Ja dezelve man zij, als de steden, die de Heer heeft omgekeerd, en het heeft Hem niet berouwd; en hij hoore in den morgenstond een geroep, en op den middagtijd een geschrei;

Dat Hij mij niet gedood heeft van de baarmoeder af! of mijne moeder mijn graf geweest is,

of hare baarmoeder als van eene, die eeuwiglijk zwanger is!

Waarom ben ik toch uit de baarmoeder voortgekomen, om moeite en droefenis te zien, en dat mijne dagen in beschaamdheid vergaan?"

Maar het was slechts voor een oogenblik. Het woord Desgenen, die hem geroepen had, was in hem als een brandend vuur en trouw bleef hij in zijn taak. Had niet Jehova gesproken:

„Want, zie, Ik stel u heden tot eene vaste stad, en tot eenen ijzeren pilaar, en tot koperen muren tegen het gansche land: tegen de Koningen van Juda, tegen hare Vorsten, tegen hare Priesteren, en tegen het volk van het land.

En zij zullen tegen u strijden, maar tegen u niet vermogen: want Ik ben met u, spreekt de Heer, om u uit te helpen.”

Nog zwaarder lijden zou volgen. Steeds meer wies de haat der van God geweken rijks grooten en des verblinden volks tegen den profeet. Waarom voorspelde hij steeds, dat Babel zou overwinnen? Waarom ried hij altijd, zich aan Babel te onderwerpen, als wanneer het wel zou gaan? Waarom verkondigde hij Gods oordeel als men zich tegen de Chaldeeën verzette? Kon hij niet spreken als de andere profeten, die het volk vleiden met de hoop op de naderende verlossing, de afwerping van Babylons juk? Maar Jeremia wist wat last hem was opgelegd. Hij wist hoe, naar

Gods bepaalden raad, Babel een tijdlang het hoofd der volkeren zijn zou, hoe alle rijken Babel dienen moesten tot de bezoeking ook over den vorst van den Euphraath zou komen. Het gehuurde scheermes zou snijden, de slachter uit het Noorden zou neerhouwen, tot de tijden Gods waren vervuld. Maar alzoo het Woord des Heeren aanzeggend, haalde hij over zich den haat der menschen en die was fel en diep.

Dertig jaar had Jeremia geprofeteerd. De vierde en laatste vorst na Josia, Koning Zedekia, werd door Nebukadnezar op den troon gezet.

Hard was Babels juk op de schouders der volken, hard, zwaar, verpletterend.

Dat gevoelden allen op wie het drukte. Edom, Moab en Ammon, en zoovele volken rondom Juda; dat nog zwaarder Juda zelf, en in Juda elk die als Jeremia nog vasthield aan Jehova. Want de volkeren, de heidenen, zagen in Nebukadnezar slechts den veroveraar, die hen knechtte, die zich deed dienen, die schatting afdwong, die verpletterde wat hem weerstond. Maar den Israeliet, den waarachtigen, was de veroveraar uit Babel nog een ander, een geduchter wezen. Want hij was de onderwerper en verdrukker — zij 't ook onbewust naar Gods bevel — van het volk des Heeren. Hij betrad en verwoestte en verwierf zich de erve, eens door God aan Zijn Bondsvolk geschonken, door dat volk op de heidenen veroverd. Hij roemde op

zijn afgoden, op Bel en Merodach, die machtiger bleken dan Jehova; wiens tempel hij beroofde, wiens heilige vaten hij in stukken sloeg en als buit meevoerde, wiens heiligdom hij straks zelfs aan de vlammen prijs geven zou.

Haatten de volkeren slechts den veroveraar, den roover, den dwingeland, in het hart van den aan God getrouwen Jood, van mannen als Jeremia, paarde zich aan het afgrijzen van den vreemden geweldhebber, het diep gevoel van door hem geleden vernedering en smaad in de berooving en het knechtschap van het verkoren volk, uit alle heidenen tot zoo hoogen stand door God verheven. Maar bovenal gloeide het hart dier mannen van heiligen toorn en verontwaardiging, als zij zagen hoe deze heiden uit het land van den Phrath zich stelde boven de macht van Israels God, Hem aantastte in Zijn volk, Hem tegentrad als hij streed tegen Juda, Zijn troon belaagde als hij schennend in den tempel drong.

Zij voelden het, die weinige getrouwen in Israël overgebleven, alzoo zal het niet eeuwig zijn. God zal de eer Zijns naams en Zijns volks wreken. De trots en de geweldenarij van Babel zal vernederd worden, gelijk wij nu vernederd zijn. Het oordeel sluimert thans, doch het zal komen en met kracht en geducht over dit rijk, 't welk onze kinderen in slavernij voert en onze heiligdommen verbrandt.

Alzoo troostten zij zich en hun volk, al wisten ze dat Babel thans den raad des Heeren moest volbrengen en over hen heerschen, gelijk over de heidenen.

De volkeren rondom Israël, vergramd door de harde dienstbaarheid die Babel oplegde, of vreezend daarin te geraken, besloten, hoe fel ook anders elkaar bestrijdend, gemeene zaak te maken tegen den gemeenen vijand. Gezanten van de omringende volken kwamen tot Zedekia te Jeruzalem, om daar te beraden over een gemeenschappelijk verzet tegen Nebukadnezar, den dwingeland. Doch Zedekia, hoezeer zijn hart er toe neigde, dorst nog niet, gedenkend wat zijn voorgangeren geschied was. Wellicht ook hoopte hij door onderhandeling of gunstige kans zijn volk en zich althans uit de huidige vernedering te bevrijden.

Weer verschijnt Jeremia. Zijn last is, onveranderlijk in den naam des Heeren onderwerping aan Babel te prediken, als eenig middel om aan het verderf te ontkomen en in het land te blijven. Op Gods bevel treedt hij profeteerend op, een houten juk op de schouders, met banden vastgemaakt. Zoo wandelt hij rond, levend beeld der dienstbaarheid, die hij moet prediken. Maar een valsche profeet, Hananja, staat op, verkondt verlossing en verbreekt het houten juk. Een ijzeren zal God er voor in de plaats stellen, spreekt Jeremia, en kon-

digt den leugenaar zijn naderenden dood aan, die weldra volgt.

En thans grijpt weemoed de ziel des profeten aan, die weet dat Babel zal, moet zegevieren, van wege Juda's zonden. Weemoed over zijn vertrappt, vermoord en in slavernij gevoerd volk, zijn verderd koningshuis, zijn overheerd land. Wierd eens dat leed, die smaad gewroken! Maar het meest gesmaad heeft Babel Jehova. den God Israels, en dat vlijmt den man Gods door de ziel en doet hem dat Babel vloeken, 't welk thans heerschen mag voor een tijd: de jonkvrouw van Babel, die met den Heilige spot.

Reeds schijnt daarginds, in het land aan den Euphraath, een deel van Juda's stam ter verdwijning verwezen en het overige zal wel volgen. Doch neen, hij, de man Gods, zal Gods volk bemoedigen Aan Babel zij de naaste, maar is niet de laatste toekomst. En toch heeft hij, Jeremia, gehoorzaamd, onderwerping aan Babel gepredikt. Welnu, zijn volk zal weten dat hij niet is de verrader, dien men hem scheldt, dat hij niet heult met den vijand, niet zich verkocht heeft aan de heidenen, maar slechts den last Gods bekend maakte, een last die ten slot het oordeel over dit zelfde Babel uitroept!

En nu komt over hem de Geest des Heeren, hem overschaduwend. De profeet roept zijn schrijver, zijn trouwen vriend Baruch, en beveelt hem

in schrift te stellen al wat tegen Babel door hem, Jeremia, is geprofeteerd, naar den mond des Heeren. Hij voegt het bijeen en spelt verder wat Babel wacht en treffen zal. Want opnieuw heeft Jehova tot Jeremia gesproken, en hem daarbij een last gegeven: thans een ten getuigenis tegen Babilon, den verdrukker.

Koning Zedekia, naar Babel ontboden of door den nood des tijds gedreven, besluit naar de stad te gaan waar zijn machtige meester troont, dien hij hulde gaat bewijzen. De profeet weet het en zijn woord tegen Babel zal bewijzen, dat hij het weet, dat hij diep gevoelt den smaad, die ligt in dat gaan van een gezantschap uit Juda om den heiden te huldigen. Met Zedekia zullen gaan eenige der edelen van Juda. Een hunner is Seraja die den tocht leiden zal.

Intusschen heeft Baruch uit den mond en het schrift van Jeremia de godspraak tegen Babel opgeteekend. Thans roept de profeet tot zich Seraja, die weldra naar Babel zal vertrekken. Hij, de zoon van Nerija, is een broeder van Baruch, en een man dien een last kan worden toevertrouwd.

Dezen geeft hem Jeremia; een bevel te volvoeren in Babel, voor de oogen en ooren van het daar in ballingschap vertoevend deel van Juda's stam; een last tegen de trotsche hoofdstad van het groote wereldrijk, wier nakende ondergang binnen haar eigen muren zal worden gepredikt en be-

zegeld. Dezelfde Seraja, die den koning van Babel zal huldigen als heerscher, zal tevens zijn val verkondigen. Hij zal voor éénmaal doen wat Jeremia heel zijn leven door gedaan heeft: want alzoo is de wil des Heeren.

* *
*

Eenige weken gaan voorbij. Het Judeesch gezantschap, koning Zedekia en zijn rijksgrooten, zijn in Babel aangekomen, waar zij hun overheerscher zullen hulde brengen.

In Babel, de trotsche, den hamer der gansche aarde, den gouden beker, die in de hand des Heeren de volken dronken maakte, de stad der wereldveroveraars, maar ook de woonsteê van weelde, ontucht en dronkenschap, de stad der meest bedorvenen, gelijk een heiden zelf getuigde.

In Babel, de stad der steden, welker muren rond te gaan vijftien uren tijds vorderde, muren 200 ellen hoog en 50 dik, met honderd metalen poorten. En achter dien muur nog een tweede, gelijk er ook muren waren langs de oevers van den Euphraath, die de stad doorsneed. De stad, een reusachtige, onneembare vesting, door moerassen en gegraven kanalen voorts tegen elken overval gedeckt. Veel mag in het hart der gezanten zijn omgegaan, als zij wandelden door de lijnrechte straten met huizen van drie, vier verdiepingen, elders zoo

ongewoon, over de weiden, door de velden en tuinen, die deze reuzenstad, een ommuurde provincie, besloot; of, staande op de steenen brug, hun blik wierpen op de rivier, aan wier naam zich voor den Israëliet zoo heerlijke, maar ook zoo droeve gedachten knoopten.

In Babel, „het groote Babel dat ik gebouwd heb”, zooals Nebukadnezar roemde, die de stad zoo heerlijk had gemaakt. Daar lagen de Koningsburg, vesting en paleis te gelijk; de hangende tuinen, een reuzenwerk, straks tot de wonderen der wereld gerekend; de prachtige tempel van Bel, met een toren hooger dan later één op aarde, bijna 200 ellen, — een tweede wereldwonder.

De mannen uit Juda gekomen zijn in dat Babel niet louter onder vreemden. Had niet Nebukadnezar reeds duizenden Joden weggevoerd, vorsten en grooten, krijgslieden, gegoede burgers, handwerkslieden, de keur der bevolking, om ze te brengen naar de rivieren van Babel, waar ze als ballingen zouden verkeerden? Daar waren Daniël en zijn vrienden, daar was Ezechiël, en de rouw der weggevoerden werd vermeerderd, toen ze Juda's schijnkoning met zijn grooten ook zagen komen om den overheerscher te huldigen. Dieper vernedering, feller smart kon het hart van den Jood niet worden aangedaan. En nog was hetgeen nu geschiedde slechts voorspel van schrikkelijker, dat na negen jaar volgen zou.

Op een bepaalden dag roept Seraja zijn landgenooten saam op een plek aan den Euphraath. 't Was Israël niet vreemd meer aan Babels rivieren te zitten, waar men de harpen aan de wilgen hing. Daar in de groote stad, die geheele vlakten omvatte, was ruimte, ook om door vreemden onbespied te hooren en het hart uit te storten.

In de vergadering de kinderen zijns volks, staat Seraja op. Hij heeft een woord Gods aan hen, door den dienst van den profeet Jeremia, die hun geen vreemdeling is. Hij haalt een rol te voorschijn, en weldra boeit aller oog en ziel de verheven, de geduchte godspraak: zeven liederen, zeven oordeelsspreuken tegen Babel!

I.

Doet het hooren allen volken!

Op de hoogten stelt de teek'nen,
die de mare snel verbreiden:

Babel is gevallen!

Macht'loos staan haar trotsche goden.

Bel is schaamrood, en vergruizeld

ligt Merodach. Al haar goden

zijn verbrijzeld en verpletterd.

Zie een volk rukt aan van 't Noorden,

dat zal Babels land verwoesten,

dat er niemand overblijve,

ja zelfs 't rundvee siddrend vlucht.

Maar Israël en Juda, weer verbonden,
 één volk, dan gaan met tranen en gebeene
 saam op naar Sion, om hun God te zoeken.
 Een eeuw'ge Bond zal hen met God hereenen,
 een Bond nooit weer vergeten of verbroken.

Want zie, ze waren als verdoolde schapen,
 Mijn volk, door booze herderen verleid;
 die voerden hen naar ruw en woest gebergte.

Zoo zwierven zij van top tot top, vergetend
 de veil'ge kooi. Al wie hen vond verslond hen
 en waande zich onschuldig: had dat volk
 zich niet bezondigd tegen God zijn koning,
 Hem in zijn land gehoond, op wien de vad'ren
 Hun hope grondden? Dus liet Hij hen varen!

Vliedt uit het land der Chaldeeën!
 Vlucht uit het midden van Babel!
 Wees, o Mijn volk, als de bokken
 uitgaande voor aan de kudde,
 eersten, dergeen die 't ontkomen.
 Want uit het Noorden verwek Ik
 vijanden, sterk tegen Babel,
 groote en machtige volken,
 tegen haar trekkend ten strijde,
 tot straks de trotsche zal vallen;
 helden, wier pijlen nooit missen.

Tot Chaldea spreekt Jehova:

'k Zal verzaden met den buit

al die u ten roof bespringen. Want Mijn erfenis
 hebt gij,
 weeldrig als een rund, dat dorschend
 aan het koren zich vergast,
 uitgeplonderd en van vreugde
 juichtet ge als een brieschend paard.
 'k Zal uw weelde en trots verbreken,
 dat uw moeder schaamrood staat.
 Die u baarde wordt vernederd,
 zal der volk'ren minste zijn,
 wordt tot wildernis en dorheid,
 daar des Heeren toorn ontvlamt.
 Woest en eenzaam ligt dan Babel;
 die voorbijgaan staan ontzet,
 Honend spottend met haar plagen,
 juichend in haar ondergang.

II.

Richt uw pijlen, al gij schutters,
 tegen Babel, de overspeel'ge!
 Spaart haar niet, zij heeft gezondigd,
 en haar schuld is voor den Heere.
 Maakt een krijgsgeschrei rondom haar!
 Ze is ter overgaaf gedwongen,
 nu de grondvest wankt, de muren,
 hooge en sterke, zijn gevallen.
 Dit is des Heeren wraak! Aan Babel wreekt u
 thans!
 Vergeldt haar naar zij u deed, o, gij volken!

Roeit den zaaier uit, den oogster!
 Laat den vreemde die om loon dient,
 of ter dienstbaarheid geknechte,
 vlieden, keeren tot zijn land,
 eer het zwaard hem overkome!

Een stil, onnoozel lam, gejaagd door leeuwen,
 is Israel. De vorst van Assur greep
 het eerst hem aan. Toen kwam Nebukadnezar,
 de vorst van Babel, brijzelend zijn beend'ren.
 Daarom, zoo zegt Jehova, Isr'els God,
 naakt over Babels vorst Mijn straffend oordeel,
 gelijk Ik 't over Assurs koning zond.
 Maar Isr'el breng Ik tot zijn woonstee weder:
 in 't Westen Karmel, Bazan in het Oost,
 zal hem ter wei zijn; Efraim's gebergt
 als dat van Gilead zijn ziel verzaden.
 Vergeefs dan 't kwaad van Israël gespeurd,
 en Juda's zonden nagegaan: ze zijn
 niet meer. Ik spreek die overbleven vrij. —

Trek op tegen 't land, dat nu tweemaal verwoest
 heeft,

dat Ik zal bezoeken, verwoest en velt neer!
 alzoo spreekt Jehova, Ik heb het geboden.

Een krijgsschreeuw, een moordkreet gaat rond
 door het land.

Gebroken de hamer, die de aarde verplette!
 Verbaasd staan de volk'ren bij Babels gericht.

Dit is van den Heer, die den strik heeft ge-
spannen,

waar Babel in trotsche zorgloosheid in viel,
de stad die 't bestond met Jehova te strijden.

Zijn tuighuis ontsloot Hij; Zijn wap'nen zond uit
der heirscharen Heer, die Chaldea vernedert.

Hij roept tegen haar alle krijgshelden op.
Rukt aan, en breekt open de schuren, vertreedt haar
als graan op het veld, maait al weg wat weerstaat!
Niet een blijv' er over! Drijft weg ook de rund'ren,
een zoenoffer zij het, den Heere gewijd!

Wee 't volk van Chaldea, zijn tijd is gekomen,
het uur der bezoeking, der wrake brak aan,
Verkondt het, gevluchten, ontkoom'nen, te Sion;
Thans wreekt Zich Jehova, Zijn tempel wreekt Hij.

III.

Op, gij allen die den boog spant,
op, belegert Babel's veste,
dat niet één daaruit ontkome!
Geeft haar loon thans naar haar werken,
doet haar naar zij u gedaan heeft,
zij, die trotschelijk Jehova,
Isr'els Heil'ge, dorst weerstreven.
Dies haar jongelingen vallen,
en haar krijg'ren zullen sneven
op haar straten, zegt de Heer.
't Is de tijd van uw bezoeking,

spreekt de God der legermachten,
 thans tot Babel, de hoovaard'ge.
 Struik'len zal de trotsche en vallen,
 niemand richt hem op. Jehova
 zendt een vuur uit, dat de steden
 in het ronde zal verteren.

Isrels zaad en Juda's kind'ren, spreekt de Heer,
 zijn lang verdrukt:
 vast hield die hen had gegrepen, tot een eeuw'-
 ge slavernij.
 Maar de Heer der legerscharen, hun Verlosser
 groot van daad,
 pleit hun zaak, geeft rust hun woning, en schrikt
 't volk van Babel op.

Het zwaard velt de wichlaars, die worden tot
 dwazen.
 Het zwaard treft de helden, wier moed is vergaan.
 Het zwaard over wagens en paarden! Tot vrouwen
 wordt 't heir der gehuurden, in 't midden der stad.
 Het zwaard zal de schatten ter plundering geven.
 Door droogte verkeert straks het land in woestijn,
 het land dat vertrouwde op de goden die 't maakte,
 op monsters zijn hart en zijn hoop had gesteld.
 Aan boschkat en jakhals strekt Babel ter woning,
 het uilgebroed nest er, maar menschen niet meer.
 Voor eeuwig ontvolkt, zal de wildernis treuren.
 Als Sodom, Gomorra, spreekt God, zij deez' stad,

vernield, woest en eenzaam, dat niemand er
 huize

Een volk daagt op uit 't Noorden,
 geweldig in getal;
 van 't uiterst eind der aarde,
 gaan koningen ten strijd.
 Zij voeren bogen, lansen;
 genaad'loos zijn ze en wreed,
 Hun stem ruischt als de waat'ren,
 hun paarden snuiven strijd.
 Ten kamp gerust, benauwt u,
 hun heirkraft, dochter Babels!

Babels vorst beeft wjl zij nad'ren,
 slap hangt zijn geduchte hand,
 zielsbenauwdheid doet hem sidd'ren,
 Wee, als van een vrouw in nood.

Fel als een leeuw, door de zwellende wat'ren
 van den Jordaan uit zijn leger gejaagd,
 zal onverwacht Mijn verkoorne verschijnen.
 Tegen de veste van Babel komt hij.
 Ik, Ik bestel hem, spreekt God, wie zal 't keeren,
 wie is de herder, die schut, als Ik roof?
 Dit is Jehova's besluit over Babel
 over het land der Chaldeen: Hij maakt
 't volk als de weerlooze schapen der kudde,
 boven hen breekt Hij de schuttende kooi.

„Babel is genomen!”

Op dien kreet schokt de aard.
Volk'ren, zich ontzettend,
juichen toch van vreugd.

IV.

'k Zend een stormwind tegen Babel,
tegen 't volk dat Mij weerstaat,
spreekt de Heer, Ik zal het wannen als
het graan, door 's vijand hand.
Richt den pijl op wie den boog spant,
die in 't pantser zich verheft.
Doodt haar jong'lingschap, haar heikracht
slaat ter neer, dat straks het land
overdekt zij van verslaag'nen,
als de straten vol van doên.

Maar Israël zaad het kroost van Juda,
blijft niet in weduwschap.
Hoe groot de schuld huns lands moog wezen,
de Heer gedenkt Zijn volk.
Vliedt, volk des Heeren, dat het oordeel
u niet met Babel tref;
want 't is de dag der wraak des Heeren,
die haar vergelding doet.
Een gouden beker — zoo was Babel;
zij heeft met dronkschap
van weelde, grootheid, schatten, afgoôn,

heel de aard vervuld. Haar wijn
 heeft al de volken, die hem dronken,
 tot zinloosheid verhit.
 Thans heeft Gods toorn den wijn geschonken,
 die Babel wag'len deed.
 Welaan, gij volk'ren, die zij drenkte,
 weent over haar en zoekt
 naar balsem, die haar pijn mocht stillen,
 die Babels wond geneest.
 „'t Was ijdel al wat wij beproefden,”
 dus klinkt het bang weerom,
 „hoop noch genezing meer voor Babel.
 Laat varen haar! Wij vlien
 het land, waarop de toorn des Heeren,
 voor aller oogen rust!”

Ook Israël vliedt, maar Gode prijzend
 die 't recht Zijns bondsvolks wreekt.
 Het maakt zich op en keert tot Sion
 waar 't 's Heeren daan verkondt.

V.

Scherpt thans de pijlen! Bereidt thans de schilden!
 God roept de vorsten van Mediën op,
 op tot den krijg, tot verderf tegen Babel.
 Dus wreekt Jehova Zichzelf en Zijn Huis!
 Stelt de banier op de muren van Babel,
 sterk maakt uw wachten, zet posten alom;
 legt u in hinderlaag: 't uur is gekomen,

't Oordeel Jehova's, die Babel bezoekt,
 Thans naakt uw einde, o gij stad aan de wat'ren,
 schatten verzamende, uw gierigheid endt.
 Menschen vervulden u, talloos als kevers,
 nogtans, zoo zweert aller heerscharen Heer,
 zal over u het triomfied weerklinken,
 want 't is Zijn hand die de trotsche verneêrt.
 Hij is 't wiens wijsheid, wiens kracht deze wereld,
 Hij wiens verstand eens de hemelen schiep.
 Spreekt Hij, zoo druischen de watren daarboven,
 dampen gaan op van het uiterst der aard ;
 bliksemen zendt Hij tot regen, den stormwind
 brengt Hij, de Almachte, uit schatkaamren voort!
 Wie durft voor Hem nog verstandig zich roemen ?
 Hoe staan de werkers van afgoôn beschaamd !
 Leugen is 't beeld, zonder leven ; 't is ijdel
 't wordt ter bespotting, wat baat het in nood ?
 Anders is Jakob : van God den Formeerder
 is hij het erfdeel, Jehova zijn God,
 Schepper der Schepping, der heerscharen Koning,

 Gij, spreekt Hij, waart Mij ten hamer en wapen.
 Door u, o Babel, sloeg 'k rijken ter neer,
 volken, met paarden en ruitren en waagnen,
 mannen en vrouwen, den grijze als den knaap.
 'k Heb door u herder en kudde vernietigd,
 ploeger en ossen tezaam doen vergaan,
 landvoogd en grooten in stukken gehouwen. —
 Maar thans, o Babel, slaat de ure der wraak.

'k Zal aan Chaldea de boosheid vergelden,
 die 't deed aan Sion, alzoo spreekt de Heer.
 Schoon ge als een berg u op aard hebt verheven,
 volkren verdervend, thans grijp Ik u aan.
 'k Zal van de rotsen, o trotsche, u sling'ren.
 Waart gij een vuurberg, uit doof Ik uw gloed!
 Hoeksteen noch grondzuil wordt uit u gehouwen,
 eeuwige woestheid, spreekt God, zult gij zijn.

VI.

Heft op de vaan, o heidnen,
 Steekt nu de krijgbazuin!
 Ten strijd, o koninkrijken,
 Armenië, Ararat
 en Askenaz. Thans wijdt u
 ten oorlog tegen Babel.
 Kiest hoofden u, brengt paarden,
 sprinkhanen naar 't getal.
 Roept tegen haar de Meden
 met vorsten, grooten op,
 ten kampstrijd al hun volken!

Sidd'ren zal heel de aard in weeën, als de Heer
 Zijn vast besluit
 tegen Babel gaat voltrekken, als hij 't woest
 maakt en ontvolkt.
 Zie, reeds geven Babels helden raad- en krachtloos
 't strijden op,
 zich besluitend in hun schansen; vrouwen zijn
 die helden thans.

Huizen branden, grendels breken, en de boô des
 onheils snelt
 onverwacht reeds makkers tegen, wijl de maar
 van allen kant
 Babels koning 't wee verkondigt: ingenomen is
 uw stad!
 Op de bruggen staat de vijand, 't rietgras brandt,
 verlamd is 't heir!

Want, zoo spreekt de Heer der Heeren,
 Israëls God, die Babel velt:
 Ze is een dorschvloer, treedt hem vast nu,
 daar hem de oogsttijd nadert, snel.
 Sion zegt: Nebukadnezar,
 Babel vorst, verslond me; hij
 heeft verplet me en uitgeledigd,
 me ingezwolgen als een draak;
 zich met al mijn heerlijkks vullend,
 ver mij uit mijn land verdreven.
 Al 't geweld door mij geleden
 kome op Babel! zegge Sion.
 Dat mijn bloed zij op Chaldea!
 spreke thans Jeruzalem.
 Ik zal uw geding bepleiten,
 zegt de Heer, Ik wreek uw zaak.
 Babels wat'ren zal Ik stelpen,
 doen verdrogen elke bron.
 In een puinhoop zal 't verkeeren

ruk Ik daaruit weer. — Geen toevlucht der
 volken
 zal meer deez' stad zijn; haar muur ligt in
 puin.

Vliedt haar Mijn volk, vliedt en redt elk zijn ziele,
 eer mee in 't vuur van Gods toorn gij vergaat,
 eer u van vreeze het hart zou bezwijken,
 bij de geruchten die waren door 't land,
 als met elk jaar ook de schrik zal verschijnen,
 krijg in het land zijn, en vorst tegen vorst.
 Want eerlang breng 'k over de afgoôn van Babel
 't oordeel ter straf, en beschaamd wordt het land,
 als de verslaagnen de straten bedekken,
 hemel en aard en al 't schepselenheir,
 jublend den val van dat Babel vermelden,
 nu de verwoester uit 't Noorden verscheen.
 Heeft Babel Isrels verslaagnen doen vallen,
 't wordt zelf met dooden van rondom vervuld.

Maar gij, Mijn volk, aan 't zwaard ontkomen,
 spoedt voort! In 't verre land
 gedenkt den Heer, en zet uw harte
 weer op Jeruzalem!
 Wel zegt ge: schaamt dekt ons gezichte,
 om aangehoorden smaad,
 omdat het Heiligdom des Heeren,
 de vreemd'ling binnendrong;
 Maar daarom werp ik, spreekt de Heere,
 thans Babels afgoôn neer,

en zal 't gekerm het land vervullen
 der offers van het zwaard.
 Al rees ook Babel op ten hemel,
 tot aan het zwerk haar vest,
 toch, spreekt God, zullen haar vernielen
 verwoesters die Ik zend.
 Hoort, 't angstgeschrei gaat op uit Babel,
 de noodkreet der Chaldeên.
 Thans werpt Jehova Babel neder,
 haar trotsche taal heeft uit.
 Des vijands macht bruischt als de golven,
 steeds wassend in hun kracht.
 De vijand, de vernieler, ketent
 haar helden, die hij grijpt.
 Hun wapentuigen zijn verbroken,
 nu God Zijn wraak voltrekt.
 Hij zal vergelden wat zij deden,
 Hij drenkt met zwijmelwijn
 hun vorsten, wijzen, grooten. helden,
 dat hun 't verstand ontgaat;
 tot ze in den eeuw'gen slaap verzinken,
 die geen ontwaken kent.
 Dus, spreekt de Heer der legermachten,
 De Koning van 't Heelal.

Babels breede muur zal vallen, dat geen steen
 meer rest. .
 Babels hooge poorten stel Ik vuur en vlam ten
 buit.

IJdel wordt der volk'ren arbeid; wat hun trots
 ooit wrocht,
 Tot vermoeinis toe en matheid, 't is al voor de vlam!

* *
 *

Seraja zwijgt voor een oogenblik. De trouwe bode, sterk in de kracht zijns Gods, heeft den last hem door Jeremia opgedragen ten deele thans vervuld.

Hij heeft — zelf in vernedering — dat trotsche Babel gezien, in al de heerlijkheid en luister der] eenige wereldstad; dat Babel, 't welk zijn volk heeft vernederd en vertiend, gelijk het den voet zet op den nek van alle volk, en doodt en in het leven behoudt, wien het wil. Want alzoo wil Jehova — maar het is voor een tijd.

Voor een tijd! Dat weet Seraja, dat heeft hij in Babel over Babel verkondigd: het naderend oordeel te midden der weelde, den ondergang terwijl de heerschappij nog groeit, het verderf in 't gezicht van paleizen die haasten ter voltooiing, de vernietiging terwijl het leven bloeit en tiert.

De oogen des volks, der verdrukten, zijn op Seraja gericht. Hij heeft zijn hoorders, de gevangenen aan de rivieren van Babel, met troost en moed en hoop en kracht vervuld. Jehova zal niet toornen in eeuwigheid. Hij zal Zijn volk weder-

brengen in de erve der vaderen. Hij zal straks den verdrukker verbrijzelen.

Maar nog heeft Seraja, de zoon van Nerija, niet heel zijn taak volbracht.

Voor de oogen zijns volks rijst hij op, en spreekt, terwijl hij de voorgelezen boekrol verheft:

„O Heer, Gij hebt tegen deze plaats gesproken, dat Gij haar zult uitroeien, zoodat er geen inwoner in zij, van den mensch tot op het beest, maar dat zij worden zal tot eeuwige woestheden!”

Aldus roept hij uit voor Jehova wat de Heer, naar Zijn eigen woord, over Babel, de stad der verdrukkers, brengen zal: het oordeel, de verlossing, waarop allen die in Israel aan God vasthouden met Seraja hopen, waar hun ziel naar verlangt.

Thans bukt zich Seraja en neemt van de aarde een grooten steen op. Hij bindt steen en boekrol bijeen, en terwijl het volk verwonderd den blik op hem gevestigd houdt, treedt Jeremia's bode naar de oevers van den Euphraath, en werpt boek en steen samen verre weg, in het midden van den vloed, waarin ze zinken, dat hen de wateren overdekken.

En tegelijk klinkt met ontzettenden ernst het woord van Seraja, een last, die den ondergang van het wereldrijk spelt, een oordeel in den naam des Heeren:

„Alzoo zal Babel zinken en niet weder opkomen, van wege het kwaad, dat Ik over haar brengen zal. — En zij zullen mat worden.”

Seraja heeft gesproken, getuigd, gehandeld. Het slot zijner laatste woorden is ook dat der tegen Babel door Jeremia gerichte profetie, zoo even den volke voorgelezen. Zijn taak is voleind, Babels val verzegeld!

* *
*

Een halve eeuw later verscheen de verdervcr uit het Noorden: Kores met zijn Meden en Perzen. De macht van Babel werd gebroken, vernietigd voor altijd. De trotsche hoofdstad wierd ten doode opgeschreven.

Israël zag zijn verdrukker vallen, den overwinnaar overwonnen, en trok, vrijgelaten, juichend weer naar Sion om des Heeren tempel te herbouwen te Jeruzalem.

Dertig jaar later kwam een tweede koning der Perzen tegen Babylon, dat hem afvallig was geworden. Hij, Darius, die mede Israël goedgunstig was, verbrak Babels trotsche muren en vernielde de poorten. Open lag thans de groote stad, de sterke veste van Nebukadnezar, nog geen eeuw na hem, den machtige!

Darius' opvolger Xerxes zette de vernieling voort.

Tevergeefs wilde Alexander, de koning van Griekenland, Babel weer tot den ouden luister opvoeren, ten tweeden male het ter hoofdstad der wereld

stellen. De dood kwam en rukte hem, den jeugdigen veroveraar, weg.

En toen straks Seleukus, de vorst van Syrië, zich, zijn naam ter eer, de stad Seleucia aan den Tiger bouwde, niet ver van Babylon, was over het lot der stad, die eens twee millioenen inwoners telde, beslist.

Allengs kwijnde zij weg. De trotsche bouwgewrochten lagen reeds vóór de Christus op aarde verscheen, in puin, al bleef Babel nog ten deele bewoond, en strekte het voorts tot akkerland. Doch ook dat zou ophouden. Met Babels zuilen en steenen werden andere steden gebouwd; de stad zelf werd één puin hoop, gelijk zij nog heden ten dage is, een bouwval met het stof der eeuwen overdekt, te midden van poelen en moerassen.

Want:

- „Ik”, spreekt de Heer der legerscharen,
 „Ik-zelf zal opstaan tot den strijd.
 „Zal Babels kroost noch nakroost sparen,
 „Haar puin zelfs is 't verderf gewijd.
 „Ik zal haar tot een kuil der draken,
 „Een eeglennest, een slijkpoel maken,
 „Een namelooze wildernis!
 „Lang kan Ik dulden en verdragen,
 „Maar is in 't eind Mijn uur geslagen,
 „Dan toon Ik wat vergelden is!”

(TEN KATE).

Daar zijn ook Babels onzes tijds; daar is nog een ander Babel, grooter, trotscher, wreeder en wellustiger dan het vergane, waarin het gelijk meer huidige zijn beeld en voorspiegeling vindt. Ook dat grootere Babel — als zoovele — zal vallen, en alle volk Gods zal juichen.

Wie Zijn Woord leest, merke er op!

VOOR „GADINGHEBBENDEN”.

Om dezelfde redenen als ik in een vorig boek aangaf volgt hier, voor zooveel noodig, de vertaling der vreemde woorden in dit boek gebruikt.

Dat er zulke woorden nu en dan in voorkomen (hoezeer ik tegen alle onnoodige uitlanders in onze taal ben gekant) is, wyl ik de personen niet anders mocht laten spreken dan zij gesproken hebben; wyl aanhalingen e. d., natuurlijk, in den regel, best allereerst geschieden in de taal van het oorspronkelijke, enz.

Wie het hier gegevene niet behoeft, kan het eenvoudig overslaan. Anderen zullen er mee gebaat zijn. De volgorde is die van het boek zelf.

1. Het versje op blz. 9, 't welk onvertaalbaar is, beteekent ongeveer dit :

De duivel zag een fraai, deftig heerenhuis, dat men met schijnbare nederigheid een cot-

tage, (eigenlijk een hut) had genoemd, al was er zelfs een dubbel koetshuis bij. Toen grimlachte hij met zeker genoegen; want de zonde die hij 't liefst ziet is: trots die nederigheid tracht na te bootsen.

2. l'homme le plus aimable de la Hollande — de beminlijkste man in Nederland.
3. anarchistisch — regeering-, wetloos.
4. for the fine glossy surface, but for such qualities as would wear well — om de mooie, glanzige buitenzij, maar om iets te hebben dat het lang zou uithouden.
5. realiteit — werkelijkheid.
6. realisme — streven om slechts het bestaande, gelijk het is, uit te beelden, zonder op andere eischen te letten.
7. anthropologisch — menschkundig.
8. élèves — leerlingen.
9. argumenteeren — tegenpraten.
10. le ton fait la musique — 't Is maar hoe 't gezegd wordt.
11. fidibussen — ineengedraaide papieren om als brandstof te dienen.
12. sich zu setzen — te gaan zitten.
13. moderne — nieuwere.
14. des zu Wissenden belehrt — aan 't verstand gebracht, wat hij weten moest.

15. „God save the queen” — „God behoede de Koningin” — Eng. volkslied.
16. „precedenten” — vroegere gevallen, om zich op te beroepen.
17. allures — manieren.
18. décent — betamelijk.
19. fondamentale — de gronden betreffende.
20. Nur gemüthlich — neem het kalm op.
21. qui vivra verra — de tijd zal 't leeren.
22. carrière — loopbaan, beroep.
23. cum laude — met lof.
24. after all — daarenboven.
25. per saldo subjectief — ten slotte ieders eigen zaak.
26. minutieus — nauwkeurig.
27. décadentie — verval.
28. railleert — scherts.
29. principes — beginselen.
30. puissant — verbazend.
31. à chacun son métier — elk in zijn vak.
32. blasé — van alles verzadigd.
33. verbummelt — verlopen.
34. religieux — godsdienstig.
35. le courage de son opinion — moed om voor zijn overtuiging uit te komen.
36. timor non reverentia — vrees (schrik); niet vrees (ontzag).
37. au revoir — tot weerziens.
38. „rendeerde” — gaf vrucht.

39. primus inter pares -- eerste onder zijns
gelijken.
40. protecting manners -- wijze van doen,
waardoor men zich boven iemand plaatst,
om hem te beschermen.
41. refaire -- overmaken.
42. stagnatie -- stilstand.
43. emeriti -- rustend.
44. solide -- degelijk, betrouwbaar.
45. reputatie -- naam en faam.
46. garandeeren -- er voor instaan, waar-
borgen.
47. adviseeren -- aanraden.
48. momenteel -- voor 't oogenblik.
49. douceurtje -- geschenk in geld.
50. gelimiteerd -- vast bepaalde, beperkte.
51. surplus -- overschot.
52. There is neither good nor bad, but
thinking makes it so -- de wijze
waarop men 't beschouwt, doet ons de din-
gen goed of slecht vinden.
53. „Pi benaderen” -- een uitdrukking uit de
wiskunde voor het zoeken van zeker ver-
houdingsgetal.
54. Walten und schalten -- bedrijvige leven.
55. derangee -- stoor.
56. volage -- vluchtig.
57. nonchalant -- achteloos.
58. brouillon -- kladwerk.

59. appliqueeren — toeleggen.
 60. luxe — weelde, overdaad.
 61. galant — minnaar.
 52. être — vervelend schepsel.
 63. indolent — traag.
 64. complicatie — samenloop van allerlei.
 65. nescio -- ik weet het niet.
 66. summa summarum — ten slotte.
 67. curieus — wonderlijk.
 68. diagnose — ziekte-bepaling.
 69. shocking — onwelvoegelijk.
 70. coïncidentie — saamtreffen.
 71. post hoc; propter hoc — na iets en ten gevolge van iets (niet hetzelfde).
 72. Dies Irae — dag des toorns, Oordeelsdag.
 73. Tel brille au second rang, qui s'éclipse au premier — Menigeen die op de hoogste plaats allerminst deugt, onderscheidt zich met eere op de tweede.
-